

LEGEA ȘI VIAȚA

Publicație științifico-practică
ISSN 1810-309X

Întreprindere de stat
Fondator – Ministerul Justiției
al Republicii Moldova
Certificat de înregistrare
nr. 10202264 din 11.02.1993

Publicație acreditată de Consiliul
Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică
al Academiei de Științe a Moldovei prin
Hotărârea nr. 61 din 30.04.2009

Categoria C

Asociați: Curtea Constituțională, Curtea Supremă de Justiție, Ministerul Afacerilor Interne, Institutul de Științe Penale și Criminologie Aplicată, Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Academiei de Științe a Moldovei, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, Universitatea de Stat „B. P. Hasdeu” (Cahul), Universitatea Slavonă, Universitatea „Spiru Haret” (Constanța), Universitatea „Petre Andrei” (Iași), Universitatea de Stat din Herson (Ucraina).

Se editează din ianuarie 1991
Nr. 11(299) 2016

Redactor-șef L. Arsene

Colegiul de redacție:

Gh. Alecu, doctor în drept, prof. univ. (Constanța, România); A. Armeanic, doctor în drept, conf. univ.; V. Balmuș, doctor în drept; C. Bocancea, doctor în drept, prof. univ. (Iași, România); V. Bujor, doctor în drept, prof. univ.; A. Burian, doctor habilitat în drept; Gh. Costachi, doctor habilitat în drept, prof. univ.; I. Floander, doctor în drept (Constanța, România); M. Gheorghică, doctor habilitat în drept, prof. univ.; Gh. Gladchi, doctor habilitat în drept; V. Guțuleac, doctor în drept, prof. univ.; V. Florea, doctor în drept, prof. univ.; V. Moraru, doctor în drept, prof. univ.; V. Naumov, redactor-șef adjunct; V. Popa, doctor habilitat în drept, prof. univ.; V. Stratonov, doctor în drept, prof. univ. (Herson, Ucraina).

Adresa redacției:

Casa presei, et. 5
str. Pușkin 22, mun. Chișinău, MD - 2012,
Republica Moldova
Tel.: 022-233 790;
022-234 132 (contabilitatea)

E-mail: legea_zakon@mail.ru
Index: RM 77030

© Legea și viața

Pagina web: www.legeazakon.md
www.legeasiviata.in.ua

SUMAR

Tudor CAPȘA. Folosirea cu bună-credință a drepturilor și obligațiilor de muncă: unele aspecte juridico-practice	4
Pavel ȚURCAN, Octavian CIOBANU. Expertiza mărfurilor și mijloacelor de transport ca instrument suplimentar de efectuare a controlului vamal.....	8
Radion COJOCARU, Terentie CARP. Reglementări normative internaționale privind ocrotirea familiei și minorilor	12
Veronica GÎSCA. Caracterele juridice ale testamentului	16
Elena BUGUȚA, Victoria BOGOMOLOVA. Definirea conceptului de autoritate judecătorească în contextul reglementărilor constituționale	23
Liliana ROTARU-MASLO. Filiația adoptivă a copilului: aspecte de drept național și internațional.....	27
Angela TĂLĂMBUȚĂ. Particularitățile condiției de întreținere pe viață la înstrăinarea bunurilor prin intermediul contractului civil	31
Б. СОСНА, Ю. ЗДОРОВ. Правовое регулирование азартных игр в Республике Молдова и в зарубежных странах.....	35
Adrian BADIA. Tehnica criminalistică: exegeză istorico-evolutivă	43
Svetlana SLABU. Reflecții cu privire la actul de justiție pe teritoriul Uniunii Europene	47
Bianca MOLDOVEANU. Mecanismul puterii în stat: istorie și actualitate.....	51
Valeriu KUCIUK, Udi RAHMANI. Paradigma fiscală a pieței de capital din Moldova.....	53

FOLOSIREA CU BUNĂ-CREDINȚĂ A DREPTURILOR ȘI OBLIGAȚIILOR DE MUNCĂ: UNELE ASPECTE JURIDICO-PRACTICE

Tudor CAPȘA,

doctor în drept, conferențiar universitar

SUMMARY

The article is devoted to issues legal-practice aimed at using the good faith of the rights and duties of employees and employers in labor relations, including the procedural rights thereof related to settling individual disputes at work and labor disputes in court.

Keywords: good faith, labor relations, employee, employer, individual litigation work, constitutionality

REZUMAT

Articolul abordează unele aspecte juridico-practice care vizează folosirea cu bună-credință a drepturilor și obligațiilor de către salariați și angajatori în raporturile de muncă, inclusiv a drepturilor procedurale ale acestora ce țin de soluționarea litigiilor individuale de muncă și a conflictelor colective de muncă în instanța de judecată.

Cuvinte-cheie: bună-credință, raporturi de muncă, salariat, angajator, litigii individuale de muncă, constituționalitate

În conformitate cu norma art. 55 din Constituția Republicii Moldova (în continuare – Constituția) [1], orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu *bună-credință*, fără să încalce drepturile și libertățile altora.

La drepturile și libertățile constituționale ale persoanei (*care trebuie să fie exercitate de către deținătorii acestora cu bună-credință, fără încălcarea drepturilor și libertăților altora*) se referă inclusiv drepturile fundamentale ale omului în sfera muncii, consfințite în art. 42–45 din Constituție, și anume: dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate; dreptul la muncă și la protecția muncii; interzicerea muncii forțate; dreptul la grevă.

Pe de o parte, din cuprinsul normei art. 2 alin. (2) din Codul civil al Republicii Moldova (CC) [2] rezultă că raporturile de muncă sînt reglementate de prezentul cod și de alte legi. În acest context, art. 9 alin. (1) CC prevede că persoanele fizice și juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și cu bunele moravuri. Buna-credință se prezumă pînă la proba contrară.

Pe de altă parte, conform art. 61 din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova (CPC) [3], părțile în procesul civil – re-

clamantul sau pîrîtul –, care pot fi orice persoană fizică sau juridică prezumată, la momentul intentării procesului, ca subiect al raportului material litigios, sînt obligate să se folosească cu bună-credință de drepturile lor procedurale. În caz de înaintare cu rea-credință a unor cereri vădit neîntemeiate de contestare a unui înscris sau a semnăturii de pe înscris, de formulare a unei cereri de amîinare a procesului sau de strămutare a pricinii, de obținere de către reclamantul căruia i s-a respins acțiunea a unor măsuri de asigurare prin care pîrîtul a fost păgubit, dacă prin aceste acțiuni s-a cauzat amînarea (suspendarea) judecării pricinii sau tergiversarea executării actului judiciar, partea vinovată poate fi obligată de instanță, la cererea părții interesate, la plata unei despăgubiri.

Altfel spus, persoanele fizice (la care se referă și salariații) și persoanele juridice (din care fac parte angajatorii în calitate de întreprinderi, instituții sau organizații) participante la raporturile juridice de muncă, inclusiv la raporturile privitor la soluționarea litigiilor individuale de muncă (LIM) și conflictelor colective de muncă (CCM) în instanța de judecată, trebuie să își exercite drepturile (materiale și/sau procedurale) și să își execute obligațiile cu bună-credință, în acord cu legea, cu contractul, cu ordinea publică și

cu bunele moravuri. Buna-credință se prezumă pînă la proba contrară.

În același context, art. 9 alin. (2) din Codul muncii (CM) al Republicii Moldova [4] statuzionează că *salariatul este obligat*:

- să-și îndeplinească conștiincios obligațiile de muncă prevăzute de contractul individual de muncă (CIM);
- să îndeplinească normele de muncă stabilite;
- să respecte cerințele regulamentului intern al unității (RIU) și să poarte în permanență asupra sa permisul nominal de acces la locul de muncă, acordat de angajator;
- să respecte disciplina muncii;
- să manifeste un comportament nediscriminatoriu în raport cu ceilalți salariați și cu angajatorul;
- să respecte dreptul la demnitate în muncă al celorlalți salariați;
- să respecte cerințele de protecție și igienă a muncii;
- să manifeste o atitudine gospodărească față de bunurile angajatorului și ale altor salariați;
- să informeze de îndată angajatorul sau conducătorul nemijlocit despre orice situație care prezintă pericol pentru viața și sănătatea oamenilor sau pentru integritatea patrimoniului angajatorului;
- să achite contribuțiile de asigurări sociale de stat obligatorii și primele de asigurare obligatorie de asistență medicală în modul stabilit;

- să îndeplinească alte obligații prevăzute de legislația în vigoare, de contractul colectiv de muncă (CCM) și de convențiile colective (CC).

Totodată, art. 10 alin. (2) din Codul muncii stipulează că **angajatorul este obligat**:

- să respecte legile și alte acte normative, clauzele CCM și ale CC; să respecte clauzele CIM;

- să aprobe, în prima lună de la începutul activității unității, iar în continuare – în prima lună a fiecărui an calendaristic, statele de personal ale unității și, în termen de 2 luni de la data aprobării acestora, să prezinte (în formă scrisă sau electronică) un exemplar al statelor de personal inspecției teritoriale de muncă în a cărui rază de competență este amplasată unitatea;

- să acorde salariaților munca prevăzută de CIM și un permis nominal de acces la locul de muncă;

- să asigure salariaților condițiile de muncă corespunzătoare cerințelor de protecție și igienă a muncii;

- să asigure salariații cu utilaj, instrumente, documentație tehnică și alte mijloace necesare pentru îndeplinirea obligațiilor lor de muncă;

- să asigure egalitatea de șanse și de tratament tuturor persoanelor la angajare potrivit profesiei, la orientare și formare profesională, la promovare în serviciu, fără niciun fel de discriminare;

- să aplice aceleași criterii de evaluare a calității muncii, de sancționare și de concediere;

- să întreprindă măsuri de prevenire a hărțuirii sexuale la locul de muncă, precum și măsuri de prevenire a persecutării pentru depunere în organul competent a plîngerilor privind discriminarea;

- să asigure condiții egale, pentru femei și bărbați, de îmbinare a obligațiilor de serviciu cu cele familiale;

- să introducă în RIU dispoziții privind interzicerea discriminărilor după oricare criteriu și a hărțuirii sexuale;

- să asigure respectarea demnității în muncă a salariaților;

- să asigure o plată egală pentru o muncă de valoare egală;

- să plătească integral salariul în termenele stabilite de prezentul cod, de CCM și de CIM;

- să poarte negocieri colective și să încheie CCM în modul stabilit de prezentul cod;

- să furnizeze reprezentanților salariaților informația completă și veridică necesară încheierii CCM și controlului asupra îndeplinirii lui;

- să îndeplinească la timp prescripțiile organelor de stat de supraveghere și control, să plătească amenzi aplicate pentru încălcarea actelor legislative și altor acte normative ce conțin norme ale dreptului muncii;

- să examineze sesizările salariaților și ale reprezentanților lor privind încălcările actelor legislative și ale altor acte normative ce conțin norme ale dreptului muncii, să ia măsuri pentru înlăturarea lor, informînd despre aceasta persoanele menționate în termenele stabilite de lege;

- să creeze condiții pentru participarea salariaților la administrarea unității în modul stabilit de prezentul cod și de alte acte normative;

- să asigure salariaților condițiile social-sanitare necesare pentru îndeplinirea obligațiilor lor de muncă;

- să efectueze asigurarea socială și medicală obligatorie a salariaților în modul prevăzut de legislația în vigoare;

- să repare prejudiciul material și cel moral cauzat salariaților în legătură cu îndeplinirea obligațiilor de muncă, în modul stabilit de prezentul cod și de alte acte normative;

- să îndeplinească alte obligații stabilite de prezentul cod, de alte acte normative, de CC, de CCM și de CIM.

Analiza juridică minuțioasă a conținutului obligațiilor de muncă puse pe seama salariatului, pe de o parte, și a obligațiilor funcționale puse pe seama angajatorului, pe de

altă parte, enumerate detaliat supra, permite a elucida că aceste atribuții din sfera muncii ale respectivilor subiecți juridici, prin natura lor de drept, reflectă în fond dezideratul constituțional consfințit în art. 55 din Lege Supremă, conform căruia orice persoană are îndatorirea de a-și exercita drepturile și libertățile fundamentale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora.

Pe fundalul celor relatate, o însemnătate juridică deosebită o are dispoziția art. 9 alin. (2) lit. a) CM, ce statorește că salariatul este obligat să-și îndeplinească conștiincios obligațiile de muncă prevăzute de CIM. Altfel spus, salariatul are îndatorirea de bază, pusă pe seama lui de către legiuitor, de a-și îndeplini obligațiile de muncă prevăzute de CIM în mod conștiincios, adică cu bună-credință, așa cum cere expres art. 55 din Constituție. Prin urmare, îndatorirea de bază a salariatului constă în îndeplinirea cu bună-credință a obligațiilor de muncă asumate de dînsul în temeiul clauzelor CIM, negociat și încheiat de către părțile contractante în conformitate cu cerințele art. 45–65 CM.

O analiză profundă prin prisma normei art. 55 din Constituție o cer prevederile art. 90 alin. (4) CM, conform cărora, în schimbul restabilirii salariatului la locul lui de muncă, părțile pot încheia o tranzacție de împăcare. Însă încheierea unei astfel de tranzacții este de neconceput fără manifestarea bunei-credințe, atît din partea fostului salariat eliberat din serviciu, cît și din partea angajatorului acestuia. Încheierea cu bună-credință a unei astfel de tranzacții de împăcare între părțile implicate în respectivul LIM privitor la restabilirea salariatului la serviciu să face în baza art. 212 CPC și art. 1331 CC.

La rîndul său, instanța de judecată, prin încheierea sa, va confirma respectiva tranzacție de împăcare, cu încetarea procesului civil (LIM) în temeiul prevederilor art. 212

CPC, care, potrivit art. 1333 alin. (1) CC, are între părți **autoritatea lucrului judecat.**

Norma de drept cuprinsă în art. 61 alin. (1) din CPC expusă supra, prin conținutul/sensul său, creează anumite incertitudini privind constituționalitatea sa, deoarece vine în contradicție/coliziune cu unele prevederi ale art. 20, 46, 55, 120 și 127 din Constituție, iar controlul constituționalității acestor norme este de competența Curții Constituționale, fapt ce poate impune în consecință necesitatea formulării de către una dintre părțile aflate în LIM a sesizării privind ridicarea excepției de neconstituționalitate a respectivei norme legale, în condițiile art. 12¹ CPC, aplicat prin prisma Hotărârii Curții Constituționale nr. 2 din 9 februarie 2016 „Pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate)”[5], **reieșind din considerentele expuse mai jos.**

1. În cadrul ședințelor de judecată privitor la examinarea LIM, participanții în proces deseori afirmă că atât unii, cât și alții nu se folosesc cu bună-credință de drepturile lor procedurale, adică conform prevederilor art. 61 alin. 1) CPC, care statornicesc că părțile sînt obligate să se folosească cu bună-credință de drepturile lor procedurale. Totodată, art. 55 din Constituție consfințește că orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora.

2. Astfel, între prevederile art. 61 alin. (1) CPC și norma art. 55 din Legea Supremă se observă o anumită neconcordanță/contradicție/coliziune, deoarece, potrivit art. 61 alin. (1) CPC, obligația de a se folosi cu bună-credință de drepturile lor procedurale este pusă, ca părți în proces, atât pe seama **persoanelor fizice**, cât și pe seama **persoanelor juridice**, iar din cuprinsul normei art. 55 al Constituției decurge logic că îndatorirea fundamentală ca

orice persoană să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință se referă exclusiv la **persoanele fizice**, fără a se răsfrînge asupra persoanelor juridice, ceea ce într-o anumită măsură dezechilibrează suportul constituțional necesar pentru exercitarea eficientă și atotcuprinzătoare de către instanța de judecată (*în cazul cînd în proces participă persoane fizice și persoane juridice*) a dreptului fundamental consfințit în art. 20 alin. (1) din Legea Supremă, conform căruia orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

3. În acest context, est necesar de accentuat că, potrivit art. 2 alin. (1) și (2) CPC, procedura de judecare a cauzelor civile (inclusiv a LIM) în instanțele judecătorești de drept comun și în cele specializate este stabilită de Constituție, de prezentul cod și de alte legi organice. Normele de drept procedural civil din alte legi (inclusiv din CM) trebuie să corespundă dispozițiilor fundamentale ale prezentului cod. În caz de coliziune între normele prezentului cod și prevederile Constituției, se aplică prevederile constituționale, iar în caz de discordanță între normele prezentului cod și cele ale unei alte legi organice, se aplică reglementările legii adoptate ulterior.

4. Prin urmare, în caz de coliziune între dispozițiile art. 61 alin. (1) CPC și norma art. 55 din Legea Supremă, se aplică prevederile Constituției, adică ale art. 55. Însă aplicarea de către instanța de judecată a normei respective naște anumite incertitudini, deoarece ea se referă doar la **persoanele fizice**, fără a fi aplicabilă față de **persoanele juridice**. O astfel de concluzie certă rezidă din următoarele **considerente**:

➤ Înglobarea art. 55 în Capitolul I „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale” din Legea Supremă confirmă elocvent faptul că acesta se referă la îndatoririle

fundamentale ale persoanelor fizice, dar nu și a persoanelor juridice, concluzie ce rezultă suplimentar din conținutul pct. 2 al Hotărârii Curții Constituționale nr. 16 din 28 mai 1998”Cu privire la interpretarea art. 20 din Constituția Republicii Moldova” [6], conform căruia Înalta Curte a observat că afit Constituția Republicii Moldova, prin plasarea art. 20 în Capitolul I „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale”, cît și Convenția Europeană, prin sensul art. 6, se referă la drepturile fundamentale ale **persoanelor fizice**.

➤ Din sensul prevederilor art. 6 al Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale la care Republica Moldova este parte [7], ce statuează expres că **orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public și într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî fie asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil**, prevederi care necesită a fi aplicate de către instanța de judecată la examinarea LIM (*una dintre părți ale căruia fiind angajatorul, care, de regulă, e persoană juridică*), rezultă că la calitatea de **persoană (inclusiv asupra căreia se cere de aplicat art. 55 din Legea Supremă)** se raportează doar persoanele fizice, nu și persoanele juridice.

➤ Din cuprinsul normei art. 1 alin. (3) al Legii Supreme ce consfințește că **Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sînt garantate** se rezumă că reprezintă valori supreme și sînt garantate drepturile și libertățile omului (ca persoană fizică) care sînt înglobate în art. 15-54 ale Capitolului I „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale” din

Constituție, realizarea cărora este de neconceput fără îndeplinirea de către om a îndatoririlor sale fundamentale, cuprinse în art. 55-59 ale respectivului Capitol I.

➤ Art. 15 din Legea Supremă prevede expres că de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea beneficiază cetățenii Republicii Moldova (ca persoane fizice).

5. Așadar, pentru ca instanța de judecată să-și poată exercita atribuțiile sale în conformitate cu art. 20 alin. (1) din Legea Supremă, analizând/apreciind obiectiv, imparțial și echitabil folosirea de către părțile implicate în LIM cu sau fără bunăcredință de drepturile lor procedurale, este necesar ca instanța să aibă la dispoziție suportul/instrumentul constituțional convingător, clar și univoc, în care scop este oportun controlul constituționalității prevederilor art. 61 alin. (1) CPC prin prisma normei art. 55 din Legea Supremă.

6. Necesitatea exercitării controlului constituționalității prevederilor art. 61 alin. (1) CPC prin prisma normei art. 55 din Legea Supremă decurge suplimentar din conținutul art. 9 alin. (1) CC, invocat supra, conform căruia persoanele fizice și juridice participante la raporturile juridice civile trebuie să își exercite drepturile și să își execute obligațiile cu bună-credință. O astfel de concluzie rezultă din inevitabilitatea apelării de către participanții în procesul de soluționare a LIM nu numai la prevederile art. 61 alin. (1) CPC, ci și, după caz, la cele ale art. 9 alin. (1) CC, prevederi ce statornicesc, prin ansamblul lor, un vast câmp juridic de manevrare a părților LIM care permite/nu exclude formularea/expunerea de către acestea a unor interpretări diametral opuse, subiective, unilaterale, contradictorii, ambigue, ce pot produce – din cauză neconcordanței/coliziunii conținutului lor cu cel al art. 55 din Legea Supremă – distorsiuni și ob-

stacole esențiale în judecarea corectă și echitabilă a LIM în albia cerințelor art. 20 alin. (1) din Constituție, dat fiind că în proces participă nu numai persoane fizice, ci și persoane juridică (angajatorul).

7. Interpretarea prevederilor art. 61 alin. (1) CPC (în coroborare cu cele ale art. 9 alin. (1) CC) doar de către Parlament în temeiul art. 66 lit. c) din Constituție, fără ca legiuitorul să aibă în acest scop la îndemână un sprijin constituțional relevant, argumentat și adecvat, elucidat în urma stabilirii sensului autentic și deplin al art. 55 din Legea Supremă, ar fi o interpretare relativ trunchiată și practic insuficientă din partea organului legislativ pentru a fi în stare să asigure în mod eficient actul justiției la nivelul cerințelor standardelor de drept constituțional și internațional, inclusiv a celor ce rezultă din sensul art. 20 și 26 ale Legii Supreme, avînd totodată în vedere că legiuitorul și-a restrîns câmpul de interpretare prin norma art. 2 alin. (2) CPC, potrivit căreia **în caz de coliziune între normele prezentului cod și prevederile Constituției, se aplică prevederile constituționale.**

8. La acest capitol remarcăm că în Comentariul la Constituția Republicii Moldova, editat de Curtea Constituțională în 2012, în care se interpretează doctrinar art. 55 din Legea Supremă, se menționează că „**prin utilizarea în textul constituțional a noțiunii de orice persoană legiuitorul constituant a avut în vedere o noțiune universală ce cuprinde atât cetățenii Republicii Moldova, cât și cetățenii străini și apatrizi, precum și persoanele juridice (...)**” [8, p. 223]. Însă un astfel de comentariu doctrinar al cuprinsului art. 55 din Constituție nu este în concordanță cu dispozițiile constituționale invocate supra, fapt ce, la rîndul său, impune obiectiv necesitatea elucidării desfășurate și autentice de către Curtea Constituțională a normei art. 55 din Legea Supremă.

Concluzie. Elucidarea de către

Curtea Constituțională a sensului autentic al normei art. 55 din Legea Supremă, cu reflectarea lui veridică și deplină în cuprinsul art. 61 alin. (1) CPC, va contribui la eliminarea neconcordanței/contradicției existente între respectivele prevederi procedurale și constituționale, iar prin aceasta, în mod firesc, la eficientizarea actului justiției, inclusiv în procesul de examinare al LIM, cît și a CCM.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29 iulie 1994. Republicată în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 78, art. 140.
2. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107 din 6 iunie 2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2002, nr. 82–86, art. 661.
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr. 225 din 30 mai 2003. Republicat în: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2013, nr. 130–134, art. 415.
4. Codul muncii al Republicii Moldova, nr. 154 din 28 martie 2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2003, nr. 159–162, art. 648.
5. Hotărîrea Curții Constituționale nr. 2 din 9 februarie 2016 „Pentru interpretarea articolului 135 alin. (1) lit. a) și g) din Constituția Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate)”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2016, nr. 55–58, art. 9.
6. Hotărîrea Curții Constituționale nr. 16 din 28 mai 1998 „Cu privire la interpretarea art. 20 din Constituția Republicii Moldova”. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1998, nr. 56–59, art. 24.
7. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. www.mpsfc.gov.md.
8. Constituția Republicii Moldova: comentariu. Coord. de proiect Klaus Sollfrank. Chișinău: Arc, 2012, 576 p.

EXPERTIZA MĂRFURILOR ȘI MIJLOACELOR DE TRANSPORT CA INSTRUMENT SUPLEMENTAR DE EFECTUARE A CONTROLULUI VAMAL

Pavel ȚURCAN,
doctor în drept
Octavian CIOBANU,
doctor în drept

SUMMARY

Expertise is an additional and effectively used to perform customs control of goods and vehicles transported across the customs border where there need for special knowledge.

Keywords: research (expertise) customs, customs laboratory, sampling and samples, expert report

REZUMAT

Expertiza este un mijloc suplimentar și eficient folosit la efectuarea controlului vamal al mărfurilor și mijloacelor de transport trecute peste frontiera vamală, în cazul în care apare necesitatea folosirii unor cunoștințe speciale.

Cuvinte-cheie: cercetare (expertiză) vamală, laborator vamal, prelevare de probe și mostre, raportul expertului

Introducere. Cercetarea (expertiza) mărfurilor, a mijloacelor de transport sau a documentelor care conțin date relevante ale acestora se dispune în cazul în care, la efectuarea controlului vamal, sînt necesare cunoștințe speciale pentru elucidarea unor circumstanțe [2]. În practică, în calitate de cunoștințe speciale se consideră acele care au fost obținute prin învățămînt profesional sau experiență practică. În acest sens este important să subliniem că aceste cunoștințe nu includ cunoștințele în domenii generale sau juridice [11, p. 886].

În procesul efectuării expertizei, expertul nu este în drept să rezolve probleme cu caracter juridic. Astfel, este important să se stabilească: a) hotarele ce determină reprezentările speciale ale expertului în știință, tehnică, artă și cunoștințe juridice; b) hotarele ce delimitează reprezentările speciale ale expertului de cunoștințele unanim recunoscute și răspîndite; c) hotarele ce delimitează reprezentările speciale ale expertului într-o expertiză de specialitate de reprezentările expertului din alte ramuri; d) hotarul determinat al cunoștințelor profesionale de experiență de lucru a expertului [14, p. 8].

Metode aplicate și materiale utilizate. În procesul studiului au fost folosite următoarele metode de investigare științifică: analiza logică, analiza comparativă și sinteza. În calitate de materiale au servit

lucrările științifice ale cercetătorilor autohtoni și de peste hotare, precum și legislația în materie a Republicii Moldova.

Rezultate și discuții. Baza legală a unei astfel de cercetări este stipulată în secțiunea 29² din Codul vamal al Republicii Moldova. Astfel, expertiza este o formă specială de cercetare științifico-practică efectuată de experți, cu scopul de a obține o informație veridică, calificată, obiectivă și independentă, necesară pentru luarea unei decizii motivate în probleme sau întrebări discutabile apărute în sfera controlului vamal. Printre scopurile principale ale expertizei se enumeră identificarea mărfurilor prin stabilirea caracteristicilor cu criteriile lor prescrise; determinarea poziției tarifare conform *Nomenclatorului de mărfuri*, precizarea caracteristicilor mărfurilor, destinația, evaluarea acestora în scopuri vamale; determinarea țării de origine a mărfurilor etc. [4, p. 21].

În lume există o diversitate de expertize care au destinație și obiect de cercetare, folosind diferite metode și îndeplinind cele mai dificile sarcini. Scopul comun al acestora este stabilirea adevărului. De exemplu, Laboratorul Vamal Central din Polonia supraveghează concomitent activitatea altor laboratoare din țară și este recunoscut în spațiul Uniunii Europene [3, p. 6]. Laboratorul efectuează controale în vederea declarării corecte a

codului mărfii importate, calității acestora pentru perceperea corectă a accizelor, taxelor vamale și a altor drepturi de import. Anual, circa 60% din totalul tranzacțiilor sînt verificate de acest laborator. Este important că circularea mostrelor în laborator se efectuează prin sistem electronic, fără documente pe suport de hîrtie, cu excepția ultimului rezumat (raportul de încercări) care se transmite clientului.

Totodată, expertizele sînt clasificate în funcție de diverse criterii [12, p. 230]:

- după *scop*, expertizele pot fi: judiciare, care poartă un caracter procesual, și nejudiciare (de ramură);
- după *ramură*, expertizele pot fi: militare, politice, sociologice, tehnice, economice, criminalistice, medicale, merceologice, ecologice ș.a.;
- după *momentul desfășurării*, expertizele se împart în: primare și repetate;
- după *deplinătatea sarcinilor rezolvate*, expertizele pot fi: de bază și suplimentare;
- după *cantitatea obiectelor cercetate*, expertizele pot fi: cu obiect unic și cu obiecte multiple;
- după *numărul experților și modul de activitate*, expertizele pot fi: individuale și colective.

Unul dintre tipurile de expertize aplicate în practică este *expertiza vamală*, care este o cercetare specială științifico-practică desfășurată de către experți în scopul rezolvării unor sarcini în procedură vamală.

La înfăptuirea procedurii vamale sînt rezolvate o totalitate de sarcini fiscale, economice, de control, statistice și de drept, care necesită efectuarea diferitor expertize.

Evidențiem că expertiza vamală înseamnă organizarea și efectuarea cercetărilor înfăptuite de experții vamali și alți experți, folosind cunoștințe speciale științifice pentru rezolvarea sarcinilor în domeniul reglementării vamale [10, p. 156].

Astfel, constatăm că expertiza vamală poate fi atribuită unei clase specifice de expertize, deoarece are elementele distincte: obiect, sarcini și metode de cercetare. În calitate de obiect material al expertizei vamale sînt sursele materiale de informație: mărfuri și obiecte trecute peste frontiera vamală, mostre selectate pentru cercetare; obiecte de contrabandă și de încălcare a regulilor vamale; diferite documente însoțitoare (vamale, juridice și financiare) folosite la perfectarea și controlul vamal.

Potrivit unei păreri [10, p. 156], în scopul realizării controlului vamal se dispun următoarele *tipuri de expertize*: de identificare, merceologică, tehnologică, criminalistică, materială. Considerăm necesar să se completeze această listă cu expertizele propuse de autorul S.V. Halipov, și anume: expertiza obiectelor proprietății intelectuale, expertiza biologică, expertiza aparatului industrial, expertize tehnologice și expertize tehnice de calcul [17, p. 179].

Atragem atenția că, în practică, sînt utilizate preponderent următoarele expertize:

- *de identificare*, prin care se stabilește apartenența mărfii la grupa generică a mărfii și a nomenclaturii de mărfuri, stabilirea trăsăturilor individuale ale mărfurilor, corespunderea mărfii unor elemente calitative caracteristice și descrierii tehnice;

- *chimică*, prin care se stabilește conținutul chimic al obiectului cercetat și coraportul calitativ al diferitelor elemente chimice ale acestuia;

- *tehnologică*, care stabilește posibilitatea amplasării mărfurilor sub un regim vamal de perfecționare,

inclusiv posibilitatea identificării mărfurilor introduse în produsul compensator;

- *merceologică*, prin care se stabilește prețul mărfii în baza unor indicatori calitativi și caracteristici generale;

- *de apreciere a valorii*, adică stabilirea valorii istorice, cultural-artistică și științifică a operelor de artă și a obiectelor de anticariat;

- *criminalistică*, prin care se stabilește veridicitatea documentelor vamale sau de altă natură, importante la efectuarea controlului vamal, a hîrțiilor de valoare, precum și a mijloacelor vamale de identificare [11, p. 887].

Pentru a înțelege mai bine procedura de efectuare a expertizelor vamale, se impune necesitatea clasificării expertizelor în baza unor *criterii*.

Astfel, în funcție de numărul experților atrași la efectuarea expertizei se evidențiază următoarele tipuri: expertiza individuală, care se efectuează de către expert în mod individual; expertiza vamală în comisie, ce se desfășoară de un grup de experți vamali de aceeași specialitate; expertiza vamală complexă este expertiza care se desfășoară de un grup de experți în cazurile în care pentru stabilirea circumstanțelor importante pentru controlul vamal sînt necesare cercetări bazate pe cunoștințele diferitor specialiști în limita competenței experților vamali.

După timpul efectuării expertizei există expertiză primară, care se efectuează conform dispoziției organului vamal pentru cercetarea obiectelor, probelor și mostrelor; expertiza suplimentară, dispusă în baza unor circumstanțe noi apărute; expertiza repetată, care se înfăptuiește în cazurile dezacordului declarantului, precum și al organului vamal care a dispus expertiza [10, p. 157].

În calitate de obiect al expertizei vamale pot fi problemele generale ale procedurii vamale, faptele concrete și circumstanțele procedurii controlului vamal. Cele mai importante dintre acestea sînt [12, p. 233]:

- determinarea tipului, stării și

destinației obiectului controlului vamal;

- clasificarea mărfurilor conform nomenclatorului marfar;

- aprecierea costului de piață al mărfurilor reieșind din indicatorii calitativi (marcă, clasă, tip);

- identificarea autenticității ștampilelor și sigiliilor vamale și a altor semne de asigurare vamală a mărfurilor și documentelor;

- stabilirea securității ecologice și de exploatare a mărfurilor;

- determinarea componentelor chimice și a structurii fizice a mărfurilor;

- determinarea caracterului mărfii (licențiată, supusă accizului, dublei utilizări);

- identificarea substanțelor narcotice și psihotrope;

- determinarea țării de origine a mărfii;

- diagnosticarea obiectelor din metale prețioase, obiectelor de antichitate și a valorilor de muzeu.

Pentru indicarea motivată a unei expertize este necesar ca și colaboratorul organului vamal, în calitate de inițiator al desfășurării acesteia, în mod obligatoriu, să cunoască bazele teoretice și practice de efectuare a expertizei (obiectul, metodele de cercetare și posibilitățile). Pentru efectuarea expertizelor vamale se folosesc diverse mijloace tehnice și metode de cercetare, o parte dintre care au fost elaborate special pentru scopuri vamale.

Metodele organoleptice presupun analiza bazată pe simțurile sau percepțiile senzoriale ale omului privind trăsăturile definitorii ale substanțelor, care se referă la indicatorii calitativi și de diagnostic. Aceste metode sînt aplicate de mult și cu succes la aprecierea produselor alimentare, substanțelor aromatice, asupra unor mărfuri de larg consum, precum și a pietrelor prețioase.

Cu scopul îmbunătățirii percepțiilor senzoriale, experții folosesc mijloace tehnice speciale. Astfel, pentru mărirea capacității de vizualizare se folosesc ochelarii, lupa, microscopul și alte dispozitive optice. Această metodă organoleptică este cea mai simplă și economică, iar principalul avantaj constă în faptul

că permite diagnosticarea și aprecierea diferitor materiale în mod rapid și fără pricinuire de daune.

Metodele de calcul se bazează pe stabilirea coraportului dintre calitățile teoretice și empirice ale parametrilor mărfurilor. De exemplu, se stabilește coraportul dintre diametrul inserției pietrelor și densitatea acestora.

Metodele instrumentale se bazează pe indiciile mijloacelor tehnice cu ajutorul cărora se determină calitățile fizico-chimice și diferite trăsături ale materialelor. În funcție de specificul stabilit se aplică aparatul și metoda corespunzătoare. Sensibilitatea, precizia și siguranța metodelor instrumentale le depășesc pe cele ale metodelor organoleptice și de calcul. În practica vamală, și-au găsit o aplicare reușită metodele optice, chimice, spectrale, cromatografice, electro-microscopice, de roentgen.

Inițiativa de dispunere a expertizei poate veni atât din partea organului vamal, cât și din partea declarantului sau a altei persoane interesate, iar decizia de efectuare a expertizei este luată de persoana cu funcție de răspundere din cadrul organului vamal [13, p. 306].

Expertiza se efectuează de către experții laboratorului vamal sau de alte instituții de expertiză, ori experți desemnați de organele vamale [15, p. 421]. Prin Ordinul Serviciului Vamal nr. 401-O din 17 octombrie 2007 a fost luată decizia cu privire la crearea laboratorului vamal [8, p. 30].

Pentru desemnarea expertizei mărfurilor în procesul vămării, colaboratorul vamal care efectuează controlul vamal perfectează o cerere pentru cercetări de laborator, conform procedurii stabilite de Serviciul Vamal. În cerere se va indica organul care a inițiat desemnarea cercetării (expertizei); temeiurile pentru care se dispune cercetarea (expertiza); procesul-verbal de prelevare a probelor; obiectele, documentele și alte materiale prezentate expertului, cu mențiunea când și în ce împrejurări au fost descoperite și ridicate; întrebările formulate pentru expert; denumirea laboratorului vamal sau a altor instituții de

expertiză, ori experți desemnați de către organele vamale; procedura de transmitere a obiectelor, a documentelor, a materialelor relevante cercetării (expertizei); procedura de ridicare a concluziilor emise [5].

Conform practicii europene, controlul mărfurilor de către colaboratorii laboratoarelor vamale se efectuează, în particular, în zona de control vamal, pînă la acordarea liberului de vamă, pentru a nu admite pătrunderea pe piață a mărfurilor neconforme, necalitative etc. [1, p. 2].

Colaboratorul vamal care decide să dispună efectuarea cercetărilor (expertizei) este obligat să comunice această decizie titularului mărfurilor sau reprezentantului împuternicit al acestuia, precizînd data și ora la care urmează să se efectueze operațiunea de prelevare a probelor de mărfuri, și să-i explice drepturile și obligațiile.

La efectuarea expertizei, laboratorul vamal urmărește scopul de a:

- identifica mărfurile, prin stabilirea identității caracteristicilor mărfurilor cu criteriile sale prescise;
- determina poziția tarifară a mărfurilor conform *Nomenclaturii de mărfuri*, în vederea emiterii deciziilor tarifare prealabile;
- preciza caracteristicile mărfii, destinația acesteia;
- determina țara de origine a mărfurilor;
- evalua mărfurile în scopuri vamale;
- determina rata de randament a produsului compensatoriu și cantitatea materiei prime utilizate în procesul de producere;
- determina durata ciclului tehnologic de prelucrare a produsului;
- determina cantitatea, integritatea mărfurilor, starea tehnică a utilajelor și a mijloacelor de transport etc.;
- efectua alte tipuri de cercetări (expertize) în scopuri vamale [5].

Evidențiem că procedura efectuării expertizei în linii generale este formată din următoarele etape:

- etapa pregătirii (care include vizualizarea de către expert și prelevarea de mostre);
- etapa analitică (unde obiectul se cercetează de fapt);

- etapa sintetică (în care obiectul se cercetează prin comparație);
- aprecierea rezultatelor și formularea concluziei.

Titularul mărfurilor și reprezentantul împuternicit al acestuia sînt în drept să ia cunoștință de rezultatele expertizei. În cazul în care probele de mărfuri sînt prelevate de titularul mărfurilor sau de reprezentantul împuternicit al acestuia, sau de alt organ de control de stat, aceștia trebuie să informeze organul vamal despre rezultatele obținute.

O etapă importantă pentru efectuarea expertizei este prelevarea de probe și mostre. Astfel, la efectuarea controlului vamal, organul vamal este în drept să preleve probe și mostre ale mărfurilor pentru a fi supuse cercetării (expertizei) [2]. Prelevarea se efectuează de către colaboratorii vamali, iar după necesitate – în prezența expertului. Probele și mostrele mărfurilor vor fi prelevate în cantități ce nu depășesc necesarul pentru cercetare sau expertiză, inclusiv pentru o eventuală contraexpertiză [7, p. 41].

Prelevarea de probe și mostre pentru efectuarea expertizei la controlul vamal se dispune cu următoarele scopuri:

- depistarea faptelor de declarație falsă a mărfurilor;
- asigurarea corectitudinii calculării și percepției drepturilor de import și de export;
- determinarea mărfurilor incluse în categoria celor asupra cărora sînt stabilite restricții și prohibiții conform legislației [9, p. 56].

Probele prelevate de către organele vamale se împart în trei părți egale: *analitică, de control și de arbitraj* [9, p. 57]. Pentru efectuarea cercetărilor (expertizei) în scopuri vamale, organele vamale vor preleva 3 probe identice din fiecare lot de marfă [6]. Fiecare dintre aceste părți este numerotată în conformitate cu actul de preluare a probelor și mostrelor după forma stabilită și i se atribuie o etichetă de asigurare a păstrării.

Dacă mostrele sînt prelevate în conformitate cu dispozițiile în vigoare, organele vamale nu sînt pasibile de plată sau compensații pentru aceasta, dar suportă costuri-

le analizei sau verificării acestora. Totodată, titularul mărfurilor sau reprezentantul împuternicit al acestuia, precum și organele de control de stat, pot preleva, cu permisiunea organului vamal, probe și mostre de mărfuri aflate sub supraveghere vamală. Această permisiune poate fi oferită numai în cazurile în care prelevările:

a) nu împiedică efectuarea controlului vamal;

b) nu pot influența schimbarea caracteristicilor mărfurilor;

c) nu pot atrage o eschivare de la stingerea obligației vamale sau de la respectarea restricțiilor și interdicțiilor impuse prin legislația în vigoare [2].

Titularul mărfurilor sau reprezentantul împuternicit al acestuia este obligat să acorde asistență colaboratorilor vamali la prelevarea de probe și mostre de mărfuri și să efectueze din contul său operațiuni de încărcare/descărcare, alte operațiuni necesare prelevării, precum și să asigure condiții pentru prelevarea probelor. Iar dacă titularul mărfurilor sau reprezentantul împuternicit al acestuia nu se prezintă, organul vamal prelevă probe și mostre în prezența a cel puțin 2 martori asistenți sau, după caz, și cu participarea expertului.

Un lucru pozitiv este faptul că, în cazul în care organele vamale prelevează probe și mostre de mărfuri pentru cercetare, se acordă liberul de vamă mărfurilor respective înainte de obținerea rezultatelor cercetării, ceea ce permite efectuarea procedurilor de vămuire fără întârziere și nu reține procesul de import/export de mărfuri.

Excepție constituie situațiile în care există motive pentru a nu acorda liberul de vamă, cu condiția că în cazul existenței sau a posibilității apariției unei obligații vamale, aceasta să fi fost deja înscrisă în documentele de plată și achitată sau garantată. Atunci când există temeiuri pentru a nu acorda liberul de vamă, marfa este plasată într-un depozit sub supraveghere vamală, iar toate cheltuielile sînt suportate de declarant.

Este important de specificat că toate cheltuielile aferente prelevării de probe și mostre sînt puse în seama declarantului, fapt care scutește organele vamale de cheltuieli suplimentare. La prelevarea probelor și mostrelor de mărfuri se întocmește un proces-verbal de prelevare a probelor în două exemplare, dintre care unul se înmînează titularului mărfurilor sau reprezentantului împuternicit al acestuia.

Declarantul este în drept să micșoreze valoarea mărfii declarate în mărimea valorii probelor și mostrelor, dacă acestea au fost prelevate de organele vamale și nu au fost restituite în termenul stabilit [16, p. 324].

Concluzii. Așadar, expertiza este cel mai eficient mijloc utilizat la efectuarea controlului vamal al mărfurilor și mijloacelor de transport trecute peste frontiera vamală. Specificăm că organul principal care efectuează expertiza este laboratorul vamal, dar nu diminuăm importanța celorlalte laboratoare în care se fac diferite tipuri de cercetări. Diversitatea tipurilor de expertiză face posibilă realizarea cu succes a sarcinilor organului vamal.

Menționăm un lucru pozitiv în activitatea laboratoarelor, și anume dotarea acestora cu tehnică și utilaje de ultimă generație. Toate acestea contribuie într-o măsură substanțială la asigurarea legislației vamale, adică la realizarea politicii vamale și comerciale a statului, și apropie, totodată, Republica Moldova de îndeplinirea angajamentelor de aderare la UE.

Referințe bibliografice

1. Cainarean E. Rolul Laboratorului vamal în asigurarea securității economice a Republicii Moldova. În: Revista „Vama”, publicație periodică a Serviciului Vamal, septembrie/octombrie 2010, nr. 5(17), p. 2-3.

2. Codul vamal al Republicii Moldova, nr. 1149-XIV din 20.07.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, ediție specială din 01.01.2007.

3. Experiența europeană în domeniul controlului la frontieră a exportului/importului. În: Revista „Vama”, publicație periodică a Serviciului Vamal, septembrie/octombrie 2010, nr. 5(14), p. 6-7.

4. Noi prevederi de prelevare a probelor de mărfuri pentru cercetări în

scopuri vamale. În: Revista „Vama”, publicație periodică a Serviciului Vamal, mai/iunie 2010, nr. 3(15), p. 21.

5. Ordinul Serviciului Vamal nr. 199-O din 24.05.2010 cu privire la aprobarea Instrucțiunii privind prelevarea probelor și efectuarea cercetărilor (expertizei) mărfurilor în scopuri vamale. <http://www.customs.gov.md/ro/content/directia-cercetarea-si-expertiza-marfurilor-laboratorul-vamal>

6. Ordinul Serviciului Vamal nr. 331-O din 8.06.2013 privind aprobarea Normelor metodologice cu privire la cantitatea minimă a probelor de mărfuri, necesară pentru efectuarea cercetării/expertizei în scopuri vamale. <http://www.customs.gov.md/ro/content/directia-cercetarea-si-expertiza-marfurilor-laboratorul-vamal>

7. Pojoga Ș. Expertiza mărfurilor în laboratorul vamal. În: Revista „Vama”, publicație periodică a Serviciului Vamal, mai/iunie 2009, nr. 3(10), p. 38-42.

8. Pojoga Ș. Laboratorul Serviciului Vamal: primii pași de activitate. În: Revista „Vama”, publicație periodică a Serviciului Vamal, martie/aprilie 2009, nr. 2(9), p. 30-33.

9. Богомолова А.А. Таможенное право. Конспект лекций. Москва: Юрайт, 2010, 169 с.

10. Горбухов В.А. Таможенное право России. Учебное пособие. Москва: Омега-Л, 2012, 200 с.

11. Комментарий к Таможенному кодексу Российской Федерации. Под ред. Козырина А.Н. Москва: ТК-Велби, 2004, 1056 с.

12. Основы таможенного дела. Учебник. Под редакцией В.Г. Драганова. Москва: ОАО Изд-во Экономика, 1998, 687 с.

13. Таможенное право. Учебник. Отв. ред. Ноздрачев А.Ф. Ин-т законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве Российской Федерации. Москва: Волтерс Клувер, 2007, 688 с.

14. Таскаев В.И. Практика применения специальных познаний в процессе таможенного контроля. Монография. Владивосток: РИО Владивостокского филиала Российской таможенной академии, 2013, 172 с.

15. Толкушкин А.В. Таможенное дело. Учебник, 3-е изд. перераб. и доп. Москва: ЮРАЙТ, 2010, 421 с.

16. Толкушкин А.В. Таможенное дело. Учебник. Москва: ЮРАЙТ, 2008, 453 с.

17. Халипов С.В. Таможенное право. Учебник, 5-е изд., переработ. и доп. Москва: Юрайт, 2011, 396 с.

REGLEMENTĂRI NORMATIVE INTERNAȚIONALE PRIVIND OCROTIREA FAMILIEI ȘI MINORILOR

Radion COJOCARU,
doctor în drept, conferențiar universitar
Terentie CARP,
doctorand

SUMMARY

The twenty-first century, characterized by globalization of international relations, objectively impose a necessity in coordination of the efforts of all civilized states in order to achieve the supreme interests of the international community, inclusively through protection of family and minors. In this way, in quality of subject of the international law relations, Republic of Moldova is a part to a number of international, bilateral and multilateral conventions and agreements in the indicated field.

In this study, we propose a retrospective characterization of the main international instruments in the field of family and minors protection, also an assertion of the adjustments in national legal framework to existing international and European standards.

Keywords: family, child, woman, care, convention, protocol, adjustment

REZUMAT

Secolul al XXI-lea, caracterizat prin globalizarea relațiilor internaționale, impune obiectiv necesitatea coordonării eforturilor tuturor statelor civilizate pentru atingerea intereselor supreme ale comunității internaționale, inclusiv prin ocrotirea familiei și minorilor. Astfel, fiind subiect al relațiilor de drept internațional, Republica Moldova este parte la un șir de convenții și acorduri internaționale bilaterale și multilaterale din domeniul vizat.

În prezentul studiu ne propunem o caracterizare retrospectivă a principalelor documente internaționale din domeniul ocrotirii familiei și minorilor, de asemenea, enunțarea unor ajustări ale cadrului legal național la standardele internaționale și europene existente.

Cuvinte-cheie: familie, copil, femeie, ocrotire, convenție, acord, armonizare

Introducere. Urmărind crearea unui cadru juridic adecvat relațiilor sociale existente, statul nostru a aderat la un șir de convenții internaționale din domeniul ocrotirii familiei și minorilor, printre care: Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10 decembrie 1948; Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950; Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată la New York la 18 decembrie 1979; Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la New York la 20 noiembrie 1989; Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, adoptat la New York la 15 noiembrie 2000; Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatarei sexuale și a abuzurilor sexuale, încheiată la Lanzarote la 25 octombrie 2007, etc.

Metode aplicate și materiale utilizate. În vederea realizării scopului trasat, în prezentul articol au fost aplicate o serie de metode: logică (analiza deductivă și inducțivă, generalizarea, specificarea), istorică, sistemică, comparativă.

Rezultate obținute și discuții. Documentele internaționale acordă o atenție sporită ocrotirii familiei și minorilor. Primul pas al comunității internaționale în vederea elaborării unui șir de acte în acest domeniu îl constituie textul Declarației de la Geneva privind Drepturile Copilului, din 1924. Această declarație reprezintă o serie de proclamații legate de drepturile copilului enunțate în anul 1923 de către Eglantyne Jebb, fondatoarea organizației „Salvați Copiii”. Documentul inițial din 1923 conținea următoarele prevederi:

- Copilul care este flămînd trebuie să fie hrănit, copilul care este bolnav trebuie să fie îngrijit, copilul care este retardat trebuie să fie ajutat, copilul delincvent trebuie să fie recuperat, iar orfanul și văduva trebuie să fie protejați.
- Copilul trebuie să dispună de

mijloacele necesare pentru dezvoltarea sa normală, atît materială, cît și spirituală.

- În vremuri de primejdie, copilul trebuie să primească prima îngrijire.

- Copilul trebuie să fie pus în poziția de a câștiga traiul și trebuie să fie protejat împotriva oricărei forme de exploatare [15].

Respectivele proclamații au fost înaintate de Alianța Internațională „Salvați Copiii” la Geneva, la 23 februarie 1923, iar apoi aprobate de către Adunarea Generală a Ligii Națiunilor la 26 noiembrie 1924 cu titlul de „Carta Bunăstării Copilului”.

Cu toate acestea, declarațiile date nu au fost executorii în dreptul internațional, ci mai degrabă au constituit linii de orientare pe care țările puteau sau nu să le urmeze. Documentul original se află în arhivele orașului Geneva și poartă semnăturile delegaților internaționali, inclusiv cele ale lui Jebb, Janusz Korczak și Ador Gustave, fost președinte al Confederației Elvețiene.

Un important act internațional

menit să ocrotească și instituția familiei și minorii îl constituie Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU (New York) prin Rezoluția 217 A (III) din 10 decembrie 1948 (ratificată prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 217-XII din 28.07.1990). În conformitate cu aceasta: „Cu începere de la vârsta nubilă, bărbatul și femeia, fără nicio restricție în privința rasei, cetățeniei sau religiei, au dreptul să se căsătorească și să întemeieze o familie. Ei au drepturi egale la încheierea căsătoriei, în decursul căsătoriei și la desfacerea ei. Căsătoria nu poate fi încheiată decât cu consimțământul liber și deplin al viitorilor soți. Familia este elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului (art. 16). Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire speciale. Toți copiii, indiferent dacă s-au născut în cadrul sau în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială (art. 25). Nimeni nu va fi supus la tortură, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane sau degradante (art. 5) [1].

Prevederi asemănătoare se regăsesc și în textul Convenției Europene pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptate la Roma la 4 noiembrie 1950 (ratificate prin Hotărârea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24.07.1997) [2].

Reglementările privind ocrotirea copiilor conținute în Declarația Universală a Drepturilor Omului au stat la baza elaborării *Declarației Drepturilor Copiilor* din 1959. Aceasta reprezintă rezoluția nr. 1386 a Adunării Generale a ONU din 2 noiembrie 1959, proclamată în a XIV-a sesiune a ONU. Documentul prevede stabilirea unui mecanism clar privind protecția specială enunțată încă în Declarația de la Geneva din 1924 privind Drepturile Copilului, fiind și o extindere a Declarației Universale a Drepturilor Omului. Respectiva declarație din 1959 a fost baza adoptării, 30 de ani mai târziu, la 20 noiembrie 1989, a Convenției cu privire la Drepturile Copilului,

care a intrat în vigoare la 2 septembrie 1990 [14].

Astfel, potrivit Declarației Drepturilor Copiilor din 1959, copilului trebuie să-i fie asigurată o ocrotire specială prin lege și alte mijloace și să-i fie oferită posibilitatea și condiții favorabile, care să-i permită o dezvoltare fizică, intelectuală, morală, spirituală și sănătoasă din punct de vedere social, în condiții de libertate și demnitate.

La 16 decembrie 1966, la New York, a fost adoptat Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale. Acesta, întărind sistemul normelor internaționale privind protecția familiei și copiilor, în art. 12 prevede că statele-părți la prezentul Pact recunosc dreptul pe care îl are orice persoană de a se bucura de cea mai bună sănătate fizică și mintală pe care o poate atinge [3]. Iar printre măsurile pe care statele-părți la prezentul Pact le vor adopta în vederea asigurării exercitării depline a acestui drept se numără și scăderea mortalității noilor născuți și a mortalității infantile, precum și dezvoltarea sănătoasă a copilului.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat de asemenea la New York, la 16 decembrie 1966, prin art. 24 stabilește că orice copil, fără nicio discriminare întemeiată pe rasă, culoare, sex, limbă, religie, origine națională sau socială, avere sau naștere, are dreptul din partea familiei sale, a societății și a statului la măsurile de ocrotire pe care le cere condiția de minor [4].

Ulterior, pe arena internațională au fost adoptate un șir de norme care aveau menirea de a ocroti nu numai copiii și familia în general, ci în particular și drepturile femeilor. Astfel, în 1979, la New York, a fost adoptată Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei.

Preambulul Convenției proclamă că statele-părți au obligația să asigure egalitatea bărbatului și femeii în exercitarea tuturor drepturilor economice, sociale, culturale, civile și politice; discriminarea față de femei violează principiile egalității în drepturi și respectului dem-

nității umane, ea împiedică participarea femeilor, în aceleași condiții ca bărbații, la viața politică, socială, economică și culturală din țara lor, creează obstacole creșterii bunăstării societății și a familiei și împiedică femeile să-și servească țara și omenirea în deplinătatea posibilităților lor; dezvoltarea completă a unei țări, bunăstarea lumii și cauza păcii cer participarea deplină a femeilor, în condiții de egalitate cu bărbații, în toate domeniile; rolul tradițional al bărbatului în familie și societate trebuie să evolueze în aceeași măsură cu acela al femeii, dacă se dorește să se ajungă la o egalitate reală a bărbatului și a femeii [5].

În conformitate cu art. 7 al aceleiași convenții, statele-părți vor lua toate măsurile necesare pentru eliminarea discriminării față de femei în viața politică și publică a țării și, în special, pentru a le asigura, în condiții de egalitate cu bărbații:

- dreptul de a vota la toate alegerile și referendumurile publice și de a fi alese în toate organismele eligibile în mod public;
- dreptul de a lua parte la elaborarea politicii statului și la punerea acesteia în aplicare, de a ocupa funcții publice și a exercita toate funcțiile publice la toate eșaloanele de guvernământ;
- dreptul de a participa la organizațiile și asociațiile neguvernamentale ce activează în viața publică și politică a țării [5].

La 20 noiembrie 1989, la New York, de Adunarea generală a Națiunilor Unite a fost adoptată Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, care a intrat în vigoare la 20 septembrie 1990. Statul nostru a aderat la respectiva convenție prin Hotărârea Parlamentului nr. 408-XII din 12 decembrie 1990 (în vigoare pentru R. Moldova din 25 februarie 1993).

Convenția este constituită din preambul și 54 de articole. Preambulul conține prevederi ce se referă la atașamentul statelor-părți ale Convenției față de scopurile și principiile Cartei Națiunilor Unite privind recunoașterea demnității inerente tuturor membrilor familiei umane, precum și la egalitatea și

caracterul inalienabil al drepturilor lor, care sînt fundamentul libertății, dreptății și păcii în lume.

În mod special se confirmă faptul că popoarele Națiunilor Unite au proclamat din nou în Cartă încrederea lor în drepturile fundamentale ale omului, în demnitatea și valoarea ființei umane și sînt hotărîte să promoveze progresul social și să instaureze cele mai bune condiții de viață într-o libertate cît mai deplină; de asemenea că fiecare este îndreptățit să se prevaleze de toate drepturile și de toate libertățile care sînt enunțate în acestea, fără nicio deosebire de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau orice altă opinie, de origine națională sau socială, avere, naștere sau altă situație [6].

De asemenea, statele-părți la prezenta convenție declară că familia, unitatea fundamentală a societății, și mediul natural pentru creșterea și bunăstarea tuturor membrilor săi, în mod deosebit copiii, trebuie să beneficieze de protecția și de asistența de care are nevoie pentru a putea să joace pe deplin rolul său în societate, precum și că, pentru deplina și armonioasă dezvoltare a personalității sale, copilul trebuie să crească într-un mediu familial, într-o atmosferă de fericire, dragoste și înțelegere [6].

În Convenție, pentru prima dată este formulată definiția de „copil”, prin care, potrivit art. 1, se înțelege orice ființă umană sub vârsta de 18 ani, cu excepția cazurilor în care, în baza legii aplicabile copilului, majoratul este stabilit sub această vîrstă.

Articolul 2 din Convenția internațională cu privire la drepturile copilului determină că statele-părți se angajează să respecte drepturile care sînt enunțate în prezenta Convenție și să le garanteze tuturor copiilor care țin de jurisdicția lor, fără nicio distincție, indiferent de rasă, culoare, sex, limbă, religie, opinie politică sau altă opinie a copilului, a părinților sau a reprezentanților săi legali, de originea lor națională, etnică sau socială, de situația lor materială, de incapacitatea lor, de nașterea lor sau de altă situație. De asemenea, în cadrul acestui articol

se menționează că statele-părți vor lua toate măsurile corespunzătoare pentru ca copilul să fie efectiv protejat împotriva oricărei forme de discriminare sau de sancțiuni motivate de situația juridică, activitățile, opiniile declarate sau convingerile părinților săi, ale reprezentanților săi legali sau ale membrilor familiei sale.

Convenția analizată proclamă un șir de drepturi fundamentale ale copilului, printre care: dreptul la viață, dreptul de a dezvolta la maxim potențialul său, dreptul la protecție față de influențele dăunătoare, dreptul de a fi protejat de abuz și exploatare, dreptul de a participa pe deplin la viața de familie, viața culturală și socială etc. În articolele finale ale Convenției sînt stabilite termenele, ordinea de semnare, procedura de aderare.

Pe fondul actelor internaționale de bază privind protecția copiilor, femeilor și a familiei, au fost adoptate și altele, printre care: Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, adoptat la New York la 15 noiembrie 2000 [7]. Acest protocol are ca obiective:

- prevenirea și combaterea traficului de persoane, acordînd o atenție specială femeilor și copiilor;
- protecția și ajutorarea victimelor unui astfel de trafic, respectînd pe deplin drepturile lor fundamentale;
- promovarea cooperării între statele-părți în vederea atingerii acestor obiective [7].

Un pas important în prevenirea și combaterea exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale asupra copiilor îl constituie aderarea Republicii Moldova la Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, încheiată la Lanzarote la 25 octombrie 2007. Convenția a fost ratificată prin Legea Republicii Moldova nr. 263 din 19.12.2011 și a intrat în vigoare la 1 iulie 2012.

Respectivul document garantează o protecție temeinică și completă a copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale și prevede de asemenea procedurile legale împotriva presupușilor autori ai acestor infracțiuni. Textul consolidează standardele existente în domeniu și completează anumite lacune. Astfel, este pentru prima dată cînd un tratat internațional definește și incriminează abuzul sexual asupra copiilor într-o manieră atît de cuprinzătoare. Alte puncte forte ale textului Convenției sînt prezentate de accentul pus pe prevenire, de gama largă de măsuri de protecție pentru copii și victime, de referirile cu privire la toți copiii cu vîrsta sub 18 ani și de includerea dispozițiilor privind noile forme de violență, precum exploatarea copiilor prin intermediul noilor tehnologii ale informației și comunicațiilor [13].

Convenția stabilește următoarele scopuri de bază:

- prevenirea și combaterea exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale comise asupra copiilor;
- protejarea drepturilor copiilor care sînt victime ale exploatării sexuale și ale abuzurilor sexuale;
- promovarea cooperării la nivelele național și internațional împotriva exploatării sexuale și abuzurilor sexuale comise asupra copiilor (art. 1) [8].

Articolul 2 din prezenta Convenție proclamă principiul nediscriminării, în conformitate cu care punerea în aplicare a prevederilor prezentei Convenții de către părți, și în mod special a beneficiului măsurilor vizînd protecția drepturilor victimelor, trebuie asigurată fără nicio discriminare bazată pe motive de sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau de altă natură, naționalitate sau origine socială, apartenența la o minoritate națională, avere, nașterea, orientarea sexuală, starea de sănătate, existența unui handicap sau orice altă situație [8].

Așadar, Convenția are ca menire ajustarea cadrului legal național la standardele europene, în special prin încadrarea unor fapte infracționale noi din segmentul dat.

Drept rezultat al aderării Republicii Moldova la respectiva convenție poate fi considerată și modificarea Codului penal al Republicii Moldova prin Legea RM pentru modificarea și completarea unor acte legislative nr. 73 din 12.04.12 [12]. Astfel, în conținutul Codului penal au fost introduse infracțiuni noi precum: art. 175¹ „Acostarea copiilor în scopuri sexuale”, redenumit ulterior în „Ademenirea minorului în scopuri sexuale”, art. 208 „Recurgerea la prostituția practică de un copil”, iar redacția altora fiind esențial modificată.

Analizând legislația națională privind ocrotirea familiei și minorilor, constatăm că rolul principal în sistemul actelor normative de acest gen cu certitudine îl are legea fundamentală a Republicii Moldova – Constituția. Potrivit art. 8 al Constituției, Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional. Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.

Astfel, în conformitate cu art. 48 al Constituției, familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului. Iar potrivit art. 49, statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin. Art. 50 stabilește că mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Toți copiii, inclusiv cei născuți în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială. Iar exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sînt interzise [9].

Un alt act legislativ care stabilește în mod expres drepturile familiei și minorilor îl constituie Codul familiei al Republicii Moldova. Astfel, potrivit capitolului 10 din respectivul cod, printre drepturile copiilor se numără: dreptul copilu-

lui la abitație și educație în familie; dreptul copilului de a comunica cu părinții și alte rude; dreptul copilului de a fi protejat; dreptul lui la exprimarea opiniei etc. [11].

Un rol deosebit în sistemul actelor normative privind ocrotirea familiei și minorilor îl are Codul penal al Republicii Moldova [10], care în Capitolul VII al Părții speciale, intitulat „Infracțiuni contra familiei și minorilor”, prevede următoarele infracțiuni: incestul (art. 201 CP); violența în familie (art. 201¹ CP); divulgarea secretului adopției (art. 204 CP); abuzul părinților și altor persoane la adopția copiilor (art. 205 CP); traficul de copii (art. 206 CP); scoaterea ilegală a copiilor din țară (art. 207 CP); atragerea minorilor la activitate criminală sau determinarea lor la săvîrșirea unor fapte imorale (art. 208 CP); pornografia infantilă (art. 208¹ CP); recurgerea la prostituția practică de un copil (art. 208² CP); atragerea minorilor la consumul ilegal de droguri, medicamente și alte substanțe cu efect narcotizant (art. 209 CP).

Totodată, norme penale menite să ocrotească familia și minorii se găsesc și în alte capitole ale Codului penal. De exemplu: omorul intenționat săvîrșit cu bună știință asupra unui minor (art. 145 alin. (2) lit. e) CP); pruncuciderea (art. 147 CP); violul săvîrșit cu bună știință asupra unui minor (art. 171 alin. (2) lit. b) CP); raportul sexual cu o persoană care nu a împlinit vârsta de 16 ani (art. 174 CP); ademenirea minorului în scopuri sexuale (art. 175¹ CP) etc.

Concluzii. Aderarea Republicii Moldova la un șir de acte juridice internaționale a contribuit enorm la revizuirea cadrului legal autohton din domeniul ocrotirii familiei și minorilor.

Astfel, un pas important în prevenirea și combaterea exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale asupra copiilor îl constituie aderarea Republicii Moldova la Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale, încheiată la Lanzarote la 25 octombrie 2007. Convenția are ca menire

ajustarea cadrului legal național la standardele europene, în special prin încadrarea unor fapte infracționale noi din segmentul dat. Drept rezultat al aderării Republicii Moldova la respectiva convenție poate fi considerată și modificarea Codului penal al Republicii Moldova, în special prin introducerea unor infracțiuni noi precum: art. 175¹ „Ademenirea minorului în scopuri sexuale”, art. 208 „Recurgerea la prostituția practică de un copil”, de asemenea, redacția altora fiind esențial modificată.

Referințe bibliografice

1. Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată la New York la 10 decembrie 1948 (ratificată prin Hotărîrea Parlamentului RM nr. 217-XII din 28.07.1990). În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*, vol. I, Chișinău, 1998.
2. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950 (ratificată prin Hotărîrea Parlamentului RM nr. 1298-XIII din 24.07.1997). În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*, vol. 1, Chișinău, 1998.
3. Pactul internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, adoptat la New York la 16 decembrie 1966 (ratificat prin Hotărîrea Parlamentului RM nr. 217-XII din 28.07.1990). În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*, vol. 1, Chișinău, 1998.
4. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice, adoptat la New York la 16 decembrie 1966 (ratificat prin Hotărîrea Parlamentului RM nr. 217-XII din 28.07.1990). În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*, vol. 1, Chișinău, 1998.
5. Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei, adoptată la New York la 18 decembrie 1979 (ratificată prin Hotărîrea Parlamentului RM nr. 87-XIII din 28.04.1994). În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*, vol. 1, Chișinău, 1998.
6. Convenția internațională cu privire la drepturile copilului, adoptată la New York la 20 noiembrie 1989 (ratificată prin Hotărîrea Parlamentului RM

CARACTERELE JURIDICE ALE TESTAMENTULUI

Veronica GÎSCA,

conferențiar universitar, doctor în drept, ASEM

SUMMARY

The origin of wills and testamentary transfer on succession is lost in the mists of time, the will is found in ancient Egypt, in Israel, in the time of Moses, in Sparta, Athens, where it was introduced in the time of Solon and the Germanic tribes.

Keywords: will, revocation charge, estate planning consent, bound, handwritten testament, mystical and authentic

REZUMAT

Originea testamentului și a devoluțiunii succesoriale testamentare se pierde în negura timpului, testamentul fiind întâlnit în Egiptul Antic, în Israel, în timpul lui Moise; în Sparta, în Atena, unde a fost introdus pe timpul lui Solon, și la triburile germanice.

Cuvinte-cheie: testament, revocare, titlu gratuit, patrimoniul succesoral, consimțământ, legat, testament olograf, mistic și autentic

nr. 408-XII din 12.12.1990). În: Tratatul internațional (ediția oficială), vol. 1, Chișinău, 1998.

7. Protocolul privind prevenirea, reprimarea și pedepsirea traficului de persoane, în special al femeilor și copiilor, adițional la Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate, adoptat la New York la 15 noiembrie 2000 (ratificat prin Legea RM nr. 17-XV din 17.02.2005). În: Tratatul internațional (ediția oficială), vol. 35, Chișinău, 2006.

8. Convenția Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatarea sexuală și a abuzurilor sexuale, încheiată la Lanzarote la 25 octombrie 2007 (ratificată prin Legea RM nr. 263 din 19.12.2011). În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 21-24 din 27.01.2012.

9. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 1 din 12.08.1994.

10. Codul penal al Republicii Moldova, nr. 985-XV din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 128-129/1012 din 13.09.2002.

11. Codul familiei al Republicii Moldova, nr. 1316-XIV din 26.10.2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 47-48/210 din 26.04.2001.

12. Legea Republicii Moldova pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr. 73 din 12.04.2012. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 99-102 din 25.05.2012.

13. Ghid pentru parlamentari. Convenția privind protecția copiilor împotriva exploatarea sexuală și a abuzurilor sexuale (Convenția de la Lanzarote). Traducere în limba română: Colectivul Direcției Organizației Parlamentare Internaționale Senatul României, noiembrie, 2011.

14. https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_drepturilor_copilului (vizitat la 12.08.2016).

15. https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_de_la_Geneva_din_1924_privind_Drepturile_Copilului (vizitat la 12.08.2016).

Introducere. Pentru a putea depista unele probleme teoretice și practice pe care le generează succesiunea testamentară în practica notarială și în jurisprudența națională, este necesar a se porni de la analiza noțiunilor legale conturate în legislația națională și în cea străină, în scopul individualizării elementelor definitorii ale testamentului, precum și determinării limitelor de extindere a efectelor juridice ale acestui act civil în raport cu alte acte juridice similare după conținut [11].

Atît în literatura de specialitate națională, cît și în doctrina străină nu există suficiente studii în care ar fi abordate elementele definitorii ale testamentului extrase din conținutul noțiunilor legale, la fel nu sînt supuse unei analize detaliate limitele și modul de realizare a acestei libertăți constituționale, fapt ce ridică în practică numeroase discuții axate pe aplicarea corectă a legislației în materie de succesiune testamentară.

Materiale și metode aplicate. Potrivit Codului civil al Republicii Moldova [1, art. 1449 alin. (1)], „testamentul este un act juridic solemn, unilateral, revocabil prin care testatorul dispune cu titlu gratuit, pentru momentul încetării sale din viață, de toate bunurile sale sau de o parte din ele”.

Analizînd conținutul acestei definiții legale, lesne observăm că prin noua reglementare legiuitorul a reușit să scoată în relief majoritatea elementelor definitorii ale testamentului, printre care unele îmbracă haina unor elemente structurale ale acestui privilegiu, iar altele, prin esența lor juridică, reflectă cele mai importante caractere juridice ale testamentului, fără de care acesta nu și-ar putea menține valabilitatea, precum și n-ar putea fi delimitat de alte categorii de acte juridice.

Referindu-ne la elementele structurale ale testamentului, considerăm că actul juridic în care este inserată voința testatorului reprezintă cel mai important element al acestuia, deoarece în lipsa unui act juridic întocmit în formă scrisă, cu respectarea exigențelor prescrise de legislația civilă, nu poate fi vorba despre existența unui testament [4, p. 52].

Un alt element constitutiv al noțiunii de *testament* îl reprezintă obiectul acestuia, care, prin esența sa juridică, justifică scopul realizării acestei libertăți fundamentale și pune în valoare celelalte elemente structurale ale testamentului, constituind totodată și o condiție de valabilitate a acestuia.

Celelalte elemente definitorii ale testamentului cuprinse în contextul noțiunii legale, prin semnificația lor

juridică, îmbracă haina unor particularități specifice ale testamentului, care mai sînt denumite și *caractere juridice*.

Chiar dacă caracterele juridice ale testamentului reprezintă niște elemente definitorii fără de care definiția legală conturată în Codul civil și-ar știrbi din esența sa juridică, totuși considerăm că aceste particularități specifice necesită a fi studiate separat într-un mod mai detaliat, pentru a le putea identifica acoperirea legală și a stabili limitele de extindere în activitatea notarială și în practica judiciară [5, p. 80].

Dacă la prima vedere definiția conturată la alin. (1) art. 1449 din Codul civil pare a fi cea mai completă și întrunește în sine toate elementele definitorii ale acestei categorii de acte juridice, totuși considerăm necesar de a introduce în conținutul ei anumite precizări, ce ar putea înlătura unele îndoieli asupra diferitelor elemente definitorii ale testamentului.

Legea permite persoanelor fizice ca, printr-un act juridic numit *testament*, să dispună pentru cauză de moarte, stabilind anumite limite în care persoana care face testamentul (testatorul) poate să dispună de averea sa mortis causa. Din cele analizate rezultă că testamentul este actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită *testator*, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul cînd nu va mai fi în viață. Dispoziția testatorului privește, în primul rînd, patrimoniul lăsat la încetarea din viață, dar și manifestări de voință. În situația conflictului de legi, precizăm că în materia validității testamentului este aplicabilă legea în vigoare la momentul încheierii actului juridic mortis causa, chiar dacă decesul a intervenit după data intrării în vigoare a Codului civil.

Testamentul conține dispoziții referitoare la patrimoniul succesoral sau la bunurile ce fac parte din acesta, precum și la desemnarea directă sau indirectă a legatarului. Alături de aceste dispoziții sau chiar și în lipsa unor asemenea dispoziții, testamentul poate să conțină dispoziții referitoare la partaj, revocarea dispozițiilor testamentare anterioare,

dezmoștenire, numirea de executori testamentari, sarcini impuse legatarilor sau moștenitorilor legali și alte dispoziții care produc efecte după decesul testatorului [14, p. 100].

Testamentul poate să cuprindă, pe lîngă dispoziții referitoare la patrimoniul succesoral și desemnarea legatarilor, și dispoziții care nu vizează patrimoniul succesoral, dar care reprezintă manifestări de ultimă voință ale testatorului.

Caracterele juridice ale testamentului

Caracterul solemn. Printre varietatea caracterelor juridice ale testamentului recunoscute de legislație și agreeate în unanimitate de doctrină [6, p. 528], caracterul solemn reprezintă unicul caracter care, prin exigențele sale, vine să legitimizeze ultima voință a testatorului în privința dispunerii de bunurile sale pentru cauză de moarte, cu condiția respectării formalităților prescise de legislație.

Potrivit doctrinei [10, p. 196], forma scrisă a testamentului este cerută în acest caz *ad solemnitatem*, și nu doar *ad probatorem*. Prin urmare, solemnitatea în materie de succesiune testamentară nu poate fi confundată cu probațiunea voinței postume a testatorului, deoarece la momentul administrării unui astfel de înscris este imposibil a verifica voința reală a autorului pe motiv că acesta nu mai este în viață.

Din aceste considerente, legislația civilă impune un șir de cerințe ce trebuie să fie respectate de testator la întocmirea testamentului; mai mult decît afit, voința acestuia trebuie să fie reflectată în așa mod încît, după moartea testatorului, să nu i se poată substitui nici sugestiile persoanelor interesate, nici interpretarea arbitrară a judecătorului.

Deoarece, potrivit doctrinei, caracterul solemn constituie un reper de identificare a actelor juridice în funcție de modul lor de formare, trebuie să mai precizăm că, sub aspectul utilității sociale, în practica testamentară acest caracter juridic îndeplinește concomitent două funcții: funcția de probare a ultimei voințe a testatorului și funcția de validare a testamentului.

Ținînd cont de faptul că în drep-

tul roman era cunoscut testamentul verbal sau nuncupativ, care se întocmea în prezența a șapte martori, putem menționa că caracterul solemn al testamentului constituie și un mijloc de legitimare a voinței testatorului în privința modificării regimului juridic al bunurilor sale pentru cauză de moarte. Pentru a stabili dimensiunile juridice de realizare a caracterului solemn al testamentului, pornim de la analiza esenței juridice a acestui caracter efectuată prin prisma unor repere legale și opinii doctrinare ce au ca scop a reflecta elementele definitorii ale testamentului.

Spre deosebire de alte caractere juridice ale testamentului, care dispun de reglementări proprii ce vin să reflecte esența lor juridică, caracterul solemn își consemnează prezența legală numai în conținutul definiției noțiunii de testament, reflectate în art. 1449 din Codul civil. Astfel, pentru a stabili dimensiunile de realizare și efectele juridice ale acestuia, vom încerca să apelăm în acest sens la opiniile doctrinare [4, p. 83].

Sînt considerate acte juridice solemne (formale) acele acte juridice pentru valabila încheiere a cărora legea pretinde îndeplinirea anumitor formalități. Reflectând asupra elementelor definitorii ale caracterului solemn, putem conchide că esența acestui caracter este axată pe îndeplinirea unor formalități prescise de legislație, sub sancțiunea nulității în caz de neîndeplinire.

În baza acestor elemente definitorii, putem menționa că existența caracterului solemn al testamentului este supus diferitelor formalități legale în scopul conservării ultimei voințe a testatorului, formalități care, în consecință, au ca scop să mențină valabilitatea testamentului [5, p. 80]. Dincolo de acest aspect, se mai poate preciza că formalitățile la care este supus acest act juridic alcătuiesc substanța testamentului și, de regulă, ele vin să legitimizeze valabilitatea acestuia în formele admise de legislația civilă.

De munte ori, în practică se întîlnesc cazuri cînd caracterul solemn al testamentului este redus la autentificarea notarială, deoarece, potrivit legislației civile, el se realizează în

funcție de formele prescrise de Codul civil, adică: testament *olograf, autentic și mistic*, ceea ce ar însemna că și solemnitatea testamentului îmbracă în mod corespunzător diferite forme.

În sensul acestei exigențe legale, putem susține că caracterul solemn al testamentului impune judecătorilor obligația de a nu substitui cu titlu de interpretare voința formală și clar exprimată a testatorului cu voința lor arbitrară, ceea ce ar însemna că instanța nu poate interpreta conținutul testamentului decât în privința clauzelor referitoare la limbajul pe care îl posedă testatorul, în cazul în care acestea sînt obscure sau susceptibile de două înțelesuri, fie sînt contrare cu alte clauze din același testament sau alt testament.

Caracterul solemn al testamentului poate să se extindă în practică numai în limita cerințelor prescrise de legislație, care, de regulă, sînt în concordanță cu formele testamentelor recunoscute de codurile civile. În scopul garantării extinderii exigențelor pe care le invocă caracterul solemn al testamentului, unele legislații civile au precizat, cu titlu de reper legal, limitele formalităților pe care le poate îmbrăca caracterul solemn.

Sub imperiul acestei exigențe, se poate rezuma că, atunci cînd testamentul a fost întocmit în forma prevăzută de legislație, dar mențiunile din conținutul său nu conțin suficiente indicații pentru a determina persoana moștenitorului testamentar sau obiectul testamentului, judecătorul nu poate admite ca intenția testatorului să fie explicată prin alte acte sau alte dovezi administrate în cadrul dezbaterilor judiciare, deoarece aceste dificultăți ar pune la îndoială voința reală a testatorului în privința identificării moștenitorilor testamentari sau bunurilor ce au constituit obiectul testamentului.

Dincolo de acest aspect doctrinar, nu putem face abstracție de la sancțiunile legale conturate de legislația civilă națională, unde la art. 1469 alin. (3) din Codul civil se prevede că testamentul întocmit cu nerespectarea formei stabilite de lege este nul. Ținînd cont de faptul că instanța de judecată nu poate re-

constitui voința reală a testatorului în cazul în care prin dispozițiile testamentului nu poate fi stabilită persoana moștenitorului testamentar sau obiectul testamentului, propunem, cu titlu de *lege ferenda*, ca articolul sus-menționat să fie completat cu un nou alineat, prin care s-ar legitima teoria inexistenței testamentului în cazul survenirii unui astfel de incident.

În doctrină, caracterul solemn al testamentului mai este considerat drept o particularitate ce a stat la baza actelor juridice pentru care legea a prescris îndeplinirea unor anumite formalități cu titlu de *ad validatem*. Este evident că acest caracter reprezintă prototipul tuturor testamentelor, indiferent de forma pe care o îmbracă, deoarece, sub aspect evolutiv, caracterul solemn al actelor juridice se datorează înseși acestor categorii de acte juridice [8, p. 181].

În ceea ce privește modalitatea concretă de expresie a solemnității operațiunilor juridice, majoritatea testamentelor, de regulă, îmbracă haina actului autentic. Însă, avînd în vedere varietatea formelor de manifestare a solemnității, putem preciza că în cazul testamentului legiuitorului a prescris, pe lîngă forma autentică, și alte forme care, la rîndul lor, vin să legitimizeze valabilitatea acestor categorii de acte juridice.

Considerăm că toate testamentele sînt înscrisuri solemnne, fără să fie neapărat autentice, iar caracterul solemn al actului juridic e o condiție de fond; ultima voință a unei persoane nu se poate exprima decât în formele limitativ arătate de legea civilă. În sensul acestei opinii, este evident că autorii încearcă să pună accentul pe importanța formelor prescrise de legislația civilă în scopul legitimării voinței testatorului, atribuind totodată caracterul solemn condițiilor de fond ale actelor juridice; însă, avînd în vedere esența caracterului în cauză, putem menționa că acesta vine să legitimizeze existența unor condiții de fond.

Totodată, considerăm că caracterul solemn reprezintă una dintre cele mai importante condiții de valabilitate care vine să legitimizeze voința testatorului, moștenitorii testa-

mentari și alte mențiuni importante pentru valabilitatea testamentului.

Individualizînd formalitățile prescrise de legislația civilă prin intermediul cărora se poate realiza caracterul solemn, observăm că atît legislația, cît și doctrina [12, p. 264-266] recunosc următoarele forme prin care se poate legitima existența valabilă a acestui act juridic, adică: testamentul olograf, testamentul autentic și testamentul mistic.

Printre dificultățile pe care le poate genera ignorarea caracterului solemn al testamentului vom specifica că în practică se pot întîlni situații cînd din conținutul unui testament olograf sau mistic nu poate fi stabilită voința reală a testatorului, iar dacă notarul în astfel de situații ar elibera certificat de moștenitor, atunci s-ar putea cauza careva prejudicii atît moștenitorilor testamentari, cît și terțelor persoane care au procurat unele bunuri vîndute de moștenitorul testamentar.

Pentru a evita apariția unor astfel de incidente în activitatea notarială sau în jurisprudența națională, considerăm că la teoria inexistenței actului juridic urmează a fi ajustate și situațiile cînd, din cauza nerespectării formalităților prescrise de legislație, din conținutul testamentului nu poate fi stabilită voința reală a testatorului, persoana moștenitorului testamentar sau obiectul testamentului.

Ajustată la reglementările din legislația națională, teoria inexistenței actului juridic poate fi desprinsă din dispoziția art. 201 din Codul civil, unde se menționează că „actul juridic se consideră neîncheiat în cazul în care esența consimțămîntului nu poate fi determinată cu certitudine nici din exprimarea exteriorizată și nici din alte circumstanțe ale încheierii sale. În opinia noastră, din contextul acestei prevederi legale reiese că sintagma „actul juridic se consideră neîncheiat” în aparență este similară cu inexistența actului juridic. Însă, în practică această inadvertență legală poate genera unele dificultăți ce țin de determinarea momentului încheierii testamentelor și de stabilirea efectelor juridice pe care le pot produce astfel de acte juridice” [4, p. 88].

Caracterul personal al testamentului și inadvertențele legale ale acestuia. O altă particularitate distinctă a testamentului ce vine să pună în valoare modul de întocmire a acestuia în raport cu alte acte juridice o constituie *caracterul personal* care, de regulă, persistă în majoritatea definițiilor conturate de legislația civilă a diferitelor state și care este agreat în unanimitate în literatura de specialitate [5, p. 80].

Spre deosebire de celelalte caractere juridice ale testamentului, care, de regulă, derivă din elementele definitorii ale definiției legale, caracterul personal al testamentului dispune de o reglementare proprie, ce reflectă într-un mod detaliat limitele de realizare și interdicțiile impuse de stat testatorului.

S-ar putea susține că caracterul personal al testamentului are o importanță pur teoretică, deoarece acesta este tratat ca o varietate distinctă a modalităților de încheiere a actelor juridice. Însă, ținând cont de faptul că legislația civilă îl conturează expres în noțiunile legale, precum și că îi asigură realizarea prin unele cerințe impuse în acest sens, concluzionăm că esența acestui caracter depășește limitele reflecțiilor doctrinare datorită efectelor pe care le generează caracterul personal în activitatea notarială și în practica judiciară.

Caracterul personal își găsește utilitate practică la adoptarea de către instanțele judecătorești a unor soluții și la motivarea hotărârilor pe cauzele civile ce derivă din acțiunile privind recunoașterea nulității testamentelor pe motiv de dol, violență, întrucât aceste vicii de consimțământ vin să altereze ultima voință a testatorului [4, p. 91].

Astfel, putem preciza că caracterul personal al testamentului, în sensul atribuit de legislația civilă, poate fi analizat sub două aspecte: primul aspect al caracterului personal constituie un element definitoriu al definiției legale a testamentului, formulate expres în art. 1449 alin. (1) din Codul civil; al doilea aspect al acestui caracter îmbracă haina unei interdicții legale reflectate în art. 1449 alin. (3) din Codul civil, care consemnează că „nu se

permite întocmirea testamentului prin reprezentant”.

Exigențele caracterului personal al testamentului, desprinse din contextul art. 1449 alin. (3) din Codul civil al Republicii Moldova, nu pot fi reduse numai la formalitățile ce țin de întocmirea și semnarea testamentului, deoarece, prin esența lor, acestea reprezintă niște operațiuni tehnice de realizare a caracterului personal. Însă, în baza exigențelor pe care le invocă, se prezumă faptul că legiuitorul a pretins să protejeze voința reală și nevicată a testatorului în privința dispunerii de bunurile sale pentru cauză de moarte.

În practică, caracterul personal al testamentului poate fi confirmat pe baza formalităților ce le impune legislația civilă pentru fiecare formă de testament care, potrivit exigențelor legale ale acestora, dispun de particularități proprii de legitimare a voinței testatorului în privința dispunerii de bunurile sale pentru cauză de moarte. De exemplu, în cazul testamentului olograf, la art. 1458 lit. a) din Codul civil se prevede că acesta trebuie să fie scris în întregime personal, datat și semnat de testator, ceea ce ar însemna că testatorul nu poate întocmi testamentul la calculator, pe motiv că ar apărea îndoiele în privința expunerii neviciate a consimțământului. Formalitățile pe care le impune caracterul personal al testamentului depind, în cazuri excepționale, și de aptitudinile fizice și intelectuale ale testatorului, care, conform legislației, sînt însoțite de unele formalități suplimentare și se reduc numai la forma testamentului autentic, deoarece celelalte forme nu permit testatorului să-și legitimeze voința. În practica judiciară se întîlnesc cazuri cînd instanțele, la soluționarea unor litigii privind declararea nulității testamentului, nu iau în considerare exigențele caracterului personal al testamentului, deoarece forma testamentului nu-i permite testatorului să-și confirme în mod corespunzător voința reală în privința dispunerii de bunurile sale pentru cauză de moarte.

Apreciind dimensiunile juridice ale caracterului personal, considerăm că dispoziția de la art. 1449

alin. (3) din Codul civil nu reflectă pe deplin limitele de extindere a acestui caracter în practică, întrucît legislația civilă extinde exigențele acestui caracter numai la întocmirea testamentului. Prin urmare, reieșind din contextul acestui alineat, propunem, cu titlu de *lege ferenda*, ca, în scopul eliminării unor incidente referitoare la limitele ce țin de realizarea caracterului personal, dispoziția de la alin. (3) al art. 1449, prin care se interzice întocmirea testamentului prin reprezentant, să fie înlocuită cu o nouă dispoziție, prin care s-ar dezvălui limitele de extindere a caracterului personal, cu indicarea concomitentă a sancțiunilor în cazul nerespectării cerințelor pe care le generează acest caracter.

Prin prisma criteriilor de clasificare a actelor juridice civile, considerăm că actele juridice *intuitu personae* constituie o excepție de la regula încheierii actelor juridice, conform căreia actul juridic poate fi încheiat personal ori de către reprezentant.

Sub aspect comparativ, putem preciza că legislația civilă a unor state încearcă să contureze limitele de extindere a caracterului personal și să prescrie unele sancțiuni legale ce ar surveni în rezultatul ignorării acestor exigențe legale atît de către testator, cît și de către persoanele care, potrivit legislației, sînt învestite cu dreptul de întocmire a testamentului.

Reieșind din conținutul acestei reglementări, considerăm că, la justificarea acestei sancțiuni, legiuitorul portughez a conturat un șir de exigențe legale care, prin esența lor, depășesc caracterul unilateral al testamentului, făcînd referire și la unele aspecte proprii caracterului personal, invocînd totodată unele cerințe ce țin nemijlocit de modul de redactare a testamentului.

Caracterul personal al testamentului este prevăzut expres în legislația civilă a diferitor state ca o condiție prohibitivă ce se referă la modul de întocmire a testamentului. Este evident că caracterul personal al testamentului, în sensul prevederii în cauză, este însoțit de caracterul solemn, deoarece legiuitorul elen a menționat expres că el trebuie să

fie întocmit în strictă conformitate cu formalitățile impuse de cerințele legale, ceea ce ar însemna că testatorul sau, după caz, notarul trebuie să respecte formalitățile stabilite de legislație.

Caracterul personal al testamentului poate fi întâlnit și în legislația civilă a statelor care nu dispun de reglementări proprii noțiunii legale de testament, însă prin intermediul unor prevederi distincte se conturează unele aspecte ale caracterului personal al acestui act juridic.

În scopul de a preveni apariția unor dificultăți în practica judiciară referitor la aprecierea valabilității testamentului, precum și pentru a garanta realizarea necondiționată a voinței testatorului în privința exercitării acestei libertăți fundamentale, propunem, cu titlu *de lege ferenda*, ca în art. 1469 din Codul civil al Republicii Moldova să fie introdus un alineat suplimentar – alineatul (5) – prin care s-ar contura expres ca temei distinct de declarare a nulității acestuia situațiile când testamentul a fost întocmit sau modificat de o altă persoană sau când se va considera nevalabilă revocarea realizată prin intermediul unui reprezentant.

În sensul acestei propuneri *de lege ferenda*, considerăm că dispoziția de la preconizatul alineat (5) al art. 1469 din Codul civil poate fi expusă în următoarea redacție: „Sînt lovite de nulitate dispozițiile testamentare care depind de instrucțiuni sau recomandări făcute de alte persoane în secret, sau dacă documentele de raportare nu sînt autentice sau nu sînt scrise și semnate de testator cu o dată înainte de data testamentului, sau dacă conțin corectări”.

Finalizînd analiza caracterului personal al testamentului, putem conchide că exigențele pe care le invocă acest caracter și modul lor de realizare atestă că acesta se află într-o corelație cu caracterul unilateral și au ca scop să protejeze voința testatorului în privința realizării acestei libertăți fundamentale, fiind în esență niște condiții suplimentare pentru menținerea valabilității consimțămîntului.

Caracterul unilateral al testa-

mentului. Un alt caracter juridic al testamentului care poate fi desprins din conținutul definiției legale îl constituie *caracterul unilateral*, care, prin esența sa juridică, vine să impună unele exigențe legale suplimentare pentru menținerea valabilității acestor categorii de acte juridice, pentru a căror întocmire se exprimă o singură voință, și anume aceea a testatorului [5, p. 80].

La identificarea caracterului unilateral al actului juridic, se pune accentul pe condiția ca voința juridică să emane de la o singură persoană și doar atunci vom putea considera că sîntem în prezența unui act juridic unilateral.

Alături de noțiunea „act unilateral”, atît în doctrină, cît și în practica judiciară se utilizează și noțiunea „angajament unilateral”, ceea ce trezește unele îndoieli în ce privește esența juridică a fiecărui termen în parte și, ca urmare, nu pot fi folosite în uzul juridic ca sinonime. Individualizînd diversitatea efectelor juridice pe care le generează în mod justificat actele unilaterale, opiniile doctrinare susțin că există o distincție între actul unilateral și angajamentul unilateral [4, p. 97].

Angajamentul unilateral ar reprezenta o manifestare unilaterală de voință, care are ca efect crearea de obligații în sarcina autorului său. Altfel spus, angajamentul unilateral este actul unilateral care dă naștere obligațiilor civile și prin aceasta se distinge de actul unilateral, care nu creează obligații în sensul tehnic al termenului.

Actul juridic unilateral poate fi înțeles, în sens larg, ca orice manifestare unilaterală de voință, indiferent de natura efectelor pe care le produce (translative, extinctive, declarative, constitutive sau creatoare de obligații), însă, în sens restrîns, noțiunea „act unilateral” desemnează numai actele unilaterale tradiționale, care nu sînt izvor de obligații și cărora legea le recunoaște anumite efecte juridice. Prin urmare, aceste două accepțiuni ale actului juridic unilateral servesc drept criteriu de delimitare a actului juridic unilateral de angajamentul unilateral.

Referindu-ne la testament ca o

varietate distinctă a actului juridic unilateral, putem preciza că această particularitate poate fi utilizată în sensul restrîns al noțiunii de act unilateral, pentru a evidenția faptul că el nu constituie un izvor de obligații.

Pe lîngă precizarea definitorie cuprinsă în conținutul definiției legale a testamentului, caracterul unilateral dispune de o consacrare legală, reflectată în dispoziția art. 196 alin. (1) din Codul civil al Republicii Moldova, unde se menționează că „actul juridic unilateral este manifestarea de voință a unei singure părți”, ceea ce ar însemna că la acest act juridic pot participa mai multe persoane, însă pentru încheierea valabilă a acestuia este necesară exprimarea voinței unei părți la actul respectiv.

Reiesînd din contextul acestei reglementări, considerăm că legiuitorul portughez, la justificarea acestei sancțiuni legale, a conturat un șir de exigențe legale care, prin esența lor, depășesc caracterul unilateral al testamentului, făcînd referire și la unele aspecte proprii caracterului personal, invocînd totodată unele cerințe se țin nemijlocit de modul de redactare a testamentului. În sensul acestei sancțiuni, legiuitorul portughez a pretins să asigure în mod corespunzător drepturile testatorului de a dispune de bunurile sale pentru cauză de moarte, protejînd voința acestuia la întocmirea diferitelor mențiuni testamentare.

Apreciindu-i utilitatea practică, putem menționa că caracterul unilateral al testamentului a servit drept temei de a include unele restricții referitoare la întocmirea testamentului conjunctiv. Spre exemplu, în noul Cod civil al României, în art. 1036 se prevede că „sub sancțiunea nulității absolute, două sau mai multe persoane nu pot dispune, prin același testament, una în favoarea celeilalte sau în favoarea unui terț” [2].

Prin urmare, considerăm că opinia menționată dispune de o suficientă doză de motivație pentru a interzice la nivel de legislație întocmirea testamentelor conjunctive, întrucît în practică astfel de testamente ar putea crea un șir de

dificultăți ce derivă din modificarea și revocarea testamentelor cu exprimarea reciprocă a consimțământului ambelor persoane.

Într-o opinie doctrinară [11, p. 245] se susține, cu titlu de excepție de la această interdicție legală a caracterului unilateral, că acesta s-ar putea admite numai în situația în care testamentul ar avea o natură contractuală sau dacă caracterul conjunct ar rezulta din legătura intelectuală de interdependență dintre dispozițiile testamentare a două sau mai multe persoane, fiecare dispoziție constituind cauza (scopul) celeilalte, astfel încât revocarea uneia dintre aceste dispoziții testamentare să atragă după sine în mod necesar și ineficacitatea celorlalte, acestea din urmă rămânând, prin revocarea uneia dintre ele, lipsite de cauză.

Prin prisma celor expuse, putem concluziona că dimensiunile juridice de realizare a caracterului unilateral al testamentului depășesc aspectul teoretic, întrucât acest caracter mai poate constitui și o completare a caracterului personal al testamentului, iar dacă apreciem finalitățile juridice ale acestuia, putem constata că caracterul unilateral facilitează realizarea caracterului revocabil.

Apreciind consecințele juridice ce ar putea surveni în cazul ignorării caracterului unilateral al testamentului, ținem să precizăm că esența lui depășește aspectul analitic susținut în literatura de specialitate, deoarece prin nerespectarea acestui caracter s-ar putea afecta valabilitatea testamentului, motiv pentru care în legislația civilă a unor state au fost introduse prevederi proprii referitoare la nulitatea testamentului întocmit de două sau mai multe persoane.

Ajustînd cazul de nerespectare a caracterului unilateral la realitățile legislației noastre, considerăm că lipsa unei dispoziții prin care s-ar sancționa nerespectarea caracterului unilateral constituie o inadverență legală, ceea ce creează unele dificultăți în practica notarială. În acest context, putem aduce ca exemplu situația ce poate fi întâlnită în practica notarială, cînd o persoană pretinde deschiderea succesiunii

în baza unui testament mistic care a fost întocmit și semnat de ambii soți. În acest caz, cum va putea proceda notarul, dacă în legislația națională nu există careva reglementări ce ar servi drept temei pentru declararea nulității testamentelor pe motivul ignorării caracterului unilateral?

Deoarece printre temeiurile de nulitate a testamentului indicate în dispoziția art. 1469 din Codul civil al Republicii Moldova nu există un temei distinct de nulitate pentru cazul cînd prin intermediul aceluiași testament dispun două sau mai multe persoane, propunem, cu titlu de lege ferenda, ca în art. 1469 din Codul civil să fie introdus un alineat suplimentar, cu numărul (6), care să aibă următorul conținut: „Este nul testamentul prin care două sau mai multe persoane au dispus una în favoarea celeilalte sau în favoarea unui terț”.

Rezumînd cele expuse cu privire la finalitățile juridice ale caracterului unilateral al testamentului, considerăm ca acesta vine să asigure realizarea caracterului personal al testamentului, în scopul de a nu condiționa voința testatorului în privința determinării moștenitorilor testamentari, avînd ca scop final nevicierea consimțământului.

Caracterul revocabil al testamentului și incidentele jurisprudențiale. Un alt caracter juridic al testamentului, fără de care definiția legală a acestor categorii de acte juridice nu poate fi validă, îl constituie *caracterul revocabil* [3, p. 80], care prin finalitățile sale juridice vine să asigure o flexibilitate în convingerea testatorului de a se determina pînă la decesul său în privința menținerii testamentului. Acest caracter al testamentului este reprodus de majoritatea legislațiilor civile și agreeat în unison în literatura de specialitate [3, p. 529] cu titlu de etalon în realizarea libertății testamentare ce derivă dintr-o garanție constituțională a dreptului de moștenire.

Deoarece actele juridice sînt încheiate cu scopul de a produce careva efecte juridice, caracterul revocabil al testamentului prin finalitățile sale juridice constituie o excepție de la această regulă, datorită

faptului că legiuitorul l-a reflectat ca un element constitutiv al definiției legale care nu este prezent în conținutul altor acte juridice.

Dincolo de aspectul teoretic, caracterul revocabilității testamentului dispune și de un aspect practic, deoarece prin conturarea limitelor de extindere a acestei particularități ni s-ar permite să determinăm cauza și condițiile de realizare a ultimei voințe a testatorului de a dispune de averea sa pentru cauză de moarte. Deoarece legislația civilă nu conține careva prevederi legale asupra elementelor definitorii ale caracterului revocabil, vom încerca să precizăm conceptul juridic al acestuia prin prisma opiniilor doctrinare întîlnite în literatura de specialitate autohtonă și în cea străină.

Prin esența sa juridică, revocarea are un conținut destul de ambiguu, deoarece aceasta este folosită frecvent cu diferite sensuri. Într-o accepțiune, revocarea desemnează răzgîndirea sau retragerea consimțământului inițial al testatorului. Într-o altă accepțiune, revocarea constituie autodeterminarea testatorului de a stabili regimul juridic de transmitere a bunurilor sale pentru cauză de moarte.

Prin urmare, putem menționa că revocabilitatea constituie o particularitate distinctă a testamentului, în baza căreia acesta se individualizează față de celelalte acte juridice civile care, după conținut și efectele juridice pe care le generează, sînt similare. Spre exemplu, în legislația civilă a statelor care conține prevederi referitoare la contractul de succesiune nu s-au inclus prevederi prin care s-ar putea revoca contractele respective. În unele cazuri, caracterul revocabil al testamentului constituie o excepție care înlătură realizarea principiului priorității succesiunii testamentare asupra succesiunii legale, deoarece dacă testatorul aflat în viață își va revoca actul prin care a testat o parte sau întreaga sa avere unor persoane care nu se atribuie la succesorii legali, atunci, odată cu revocarea testamentului, asupra bunurilor defunctului se vor extinde prevederile legislației civile referitoare la succesiunea legală.

Spre deosebire de celelalte caractere juridice ale testamentului, caracterul revocabil dispune de o protecție legală distinctă, care-i permite testatorului să-și mențină acest privilegiu pînă la decesul său, fără a putea fi degrevat de această posibilitate prin careva acte private.

Caracterul revocabilității testamentului poate fi studiat sub două aspecte: primul aspect derivă din libertatea testatorului de a determina soarta juridică a averii sale și de a transmite o parte sau întregul patrimoniu unei alte persoane, iar al doilea aspect al acestui caracter se referă la intenția testatorului de a menține regimul juridic asupra bunurilor sale existente pînă la momentul întocmirii testamentului.

Ținînd cont de inadvertențele ce se întîlnesc în jurisprudența națională, considerăm că în Codul civil urmează a fi introduse unele precizări cu caracter prohibitiv, în temeiul cărora s-ar interzice recunoașterea valabilității testamentului anterior în situațiile cînd ultimul testament a fost recunoscut nul de instanța de judecată sau în cazul în care moștenitorul testamentar a fost recunoscut prin hotărîre judecătorească ca moștenitor nedemn, restabilindu-l pe cel precedent, dacă la întocmirea ultimului testament s-a constatat prezența viciului de consimțămînt.

Întrucît testamentul este un act juridic solemn, este evident că și caracterul revocabil al acestuia este însoțit de realizarea anumitor formalități pentru a putea legitimă retragerea voinței testatorului în privința dispozițiilor testamentare prin care s-a dispus transmiterea bunurilor pentru cauză de moarte. Luînd în considerare volumul și specificul formalităților pe care trebuie să le îndeplinească testatorul la valorificarea caracterului revocabil, sînt recunoscute două feluri de revocare a testamentului: revocarea expresă și revocarea tacită.

Revocarea *expresă* a testamentului rezultă din declarația de revocare formulată de testator printr-un înscris testamentar sau autentic și nu este nevoie ca ea să fie făcută în termeni sacramentali, fiind suficient orice termen sau formulă din

care reiese, neîndoielnic, voința testatorului. La baza acestei forme de revocare a testamentului s-a pus accentul pe formalitățile pe care trebuie să le îndeplinească declarația expresă.

Conform unor alte opinii doctrinare [13, p. 38-43], revocarea poate fi voluntară și judecătorească. În cazul revocării voluntare, testatorul, printr-o declarație expresă cuprinsă într-un înscris întocmit în formă testamentară sau autentică, își retrage voința expusă în testament, iar revocarea judecătorească se realizează prin intermediul unei hotărîri judecătorești cu titlu de sancțiune pentru faptele culpabile săvîrșite de către moștenitorul testamentar față de defunct sau față de memoria acestuia.

Ajustînd aceste criterii de delimitare a revocării la legislația civilă autohtonă, putem menționa că legiuitorul nostru reflectă într-un articol ambele forme de revocare a testamentului, deoarece, potrivit prevederilor art. 1465 din Codul civil, revocarea testamentului se admite în orice moment:

a) prin întocmirea unui nou testament, care revocă în mod direct, total sau parțial, testamentul anterior ce contravine noului testament,

b) prin depunerea unei cereri la notar,

c) prin distrugerea tuturor exemplarelor testamentului olograf [1].

Avînd în vedere conținutul acestei prevederi legale, considerăm că modurile expuse de legiuitor nu cuprind toate situațiile ce pot apărea în practică, deoarece nimeni nu-i interzice testatorului ca după întocmirea testamentului să înstrăineze bunul care a constituit obiectul testamentului sau să-l înstrăineze cu condiția întreținerii pe viață.

Concluzii. În scopul eliminării acestei lacune legale, considerăm că art. 1465 din Codul civil urmează a fi completat cu lit. d), prin care s-ar putea acoperi situațiile ce pot fi întîlnite în practica notarială, cînd testatorul, ulterior momentului întocmirii testamentului, încheie alte acte juridice prin care înstrăinează bunul testat. În sensul acestei propuneri *de lege ferenda*, dispoziția suplimentară va avea următorul

conținut: d) sau prin alte acte juridice autentificate notarial, din conținutul cărora poate fi desprinsă voința neîndoielnică a testatorului privind revocarea totală sau parțială a testamentului sau modificarea acestuia.

Referințe bibliografice

1. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86/661 din 2002.

2. Codul civil al României din 2009. În: Monitorul Oficial al României, nr. 51 din 2009. Republicat cu modificări aduse de Legea nr. 71 din 3.06. 2011. În: Monitorul Oficial al României, nr. 505 din 2011.

3. Baieș Sergiu ș.a. Drept civil. Contracte și succesiuni. Chișinău: Ed. Cartier juridic, 2010.

4. Bănănescu Iu. Succesiunea testamentară în legislația Republicii Moldova. Chișinău, 2015.

5. Bănănescu Iulia. Aspecte generale privind noțiunea, caracterele juridice și conținutul testamentului. În: Revista Națională de Drept (Chișinău), 2006, nr. 6, p. 79-82.

6. Buglea, C.P. Drept internațional privat român. București: Ed. Universul Juridic, 2013.

7. Chibac Gheorghe, Bruma Sorin, Robu Oxana etc. Drept civil. Contracte și succesiuni. Chișinău, 2014

8. Chirică D. Drept civil. Succesiuni și testamente. București: Ed. Rosetti, 2003.

9. Comentariul Codului civil al Republicii Moldova. Coordonatori Buruiană Mihail, Efrim Oleg și Eșanu Nicolaie. Chișinău: Ed. Arc, v. II, 2006.

10. Dogaru Ion. Drept civil. Succesiuni. București: Ed. All Beck, 2008.

11. dreptmd.wordpress.com/cursuri-universitare/succesiuni/devolutiunea-testamentara-a-mostenirii

12. Eliescu M. Curs de succesiuni. București: Ed. Humanitas, 1997.

13. Hamangiu C., Rosetti-Bălanescu I., Băicoianu Al. Tratat de drept civil român, vol. III. București, 1928.

14. Spînu D.Ș., Spînu Al. Drept civil. Moștenirea. București: Ed. C.H. Beck, 2015.

DEFINIREA CONCEPTULUI DE AUTORITATE JUDECĂTOREASCĂ ÎN CONTEXTUL REGLEMENTĂRILOR CONSTITUȚIONALE

Elena BUGUȚA,

doctor în drept, avocat

Victoria BOGOMOLOVA,

candidat la funcția de judecător, Institutul Național al Justiției, audient

SUMMARY

Justice making is a specific legal activity, the implementation of which is the exclusive competence of the judicial power. The representatives of the judicial power – judges, by the nature of the duties they carry out, they should be free from any influence whether it comes from public bodies or from any other entity. This is the main rule any judge must comply with when it settles disputes in court proceedings.

Keywords: justice, law, judicial authority, judicial power, judicial activity, judicial system, jurisdiction, judgment

REZUMAT

Înfăptuirea justiției este o activitate juridică specifică, realizarea căreia este de competență exclusivă a puterii judecătorești. Reprezentanții puterii judecătorești – magistrații, prin caracterul atribuțiilor pe care le îndeplinesc, trebuie să fie liberi de orice influență, fie că aceasta vine din partea organelor de stat, fie din partea oricăror alte entități. Aceasta este regula principală după care ar trebui să se conducă orice judecător, atunci când tranșează procesele judiciare.

Cuvinte-cheie: justiție, lege, autoritate judecătorească, putere judecătorească, activitate judecătorească, sistem judecătorec, jurisdicție, hotărîre judecătorească

Introducere. În legătură cu termenul de *autoritate judecătorească* sînt utilizați și o multitudine de alți termeni care fie sînt sinonime, fie au o legătură foarte strînsă cu termenul pe care încercăm să-l definim. *Putere judecătorească*, *sistem judecătorec*, *jurisdicție*, *justiție* sînt termeni foarte frecvent utilizați în contexte foarte apropiate ca esență nu doar de către doctrină, ci și de actele legislative.

Dintre termenii vizați, cei de *justiție* și *putere judecătorească*, pe lângă faptul că sînt cel mai des utilizați, mai desemnează, de foarte multe ori, același fenomen. Confuzia însă intervine doar în context juridic, pentru că, istoricește vorbind, conceptul de justiție este mult mai vechi decît conceptul de putere judecătorească, iar din punct de vedere filosofic, primul are un sens mult mai larg.

Cu referire la conceptul de *putere judecătorească* trebuie de menționat că acesta este folosit de toate constituțiile lumii în vederea consacării principiului separării puterilor în stat. Astfel, în conformitate cu articolul 6 al Constituției Republicii Moldova, „în Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sînt separate și colaborează în exercitarea

prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției”.

Pentru a defini conceptul de putere judecătorească, este foarte important să stabilim ce înțeles a oferit legiuitorul categoriei de putere. Deși acest termen apare în Constituția Republicii Moldova într-o serie de articole, este foarte dificil să identificăm adevărata voință a legiuitorului constituind doar prin intermediul analizei prevederilor constituționale în care acesta este amintit.

Rezultate obținute și discuții.

Literatura juridică [11, p. 76] definește *puterea* ca fiind dreptul, forța și voința unei persoane asupra altei persoane sau a unui grup de persoane. Trebuie totuși să menționăm că, din punct de vedere constituțional, categoria de putere are un înțeles specific. Astfel, articolele constituționale în care este menționat termenul respectiv oferă o serie de indicii capabile să lămurească în privința trăsăturilor caracteristice ale categoriei discutate. Așadar, puterea constituțională:

- este exercitată în limitele constituționale;
- desemnează atît drepturi, cît și obligații;
- nu poate fi exercitată în nume propriu;
- este exercitată de mai multe

organe ale statului cu funcții distincte.

Noțiunea de putere are trei sensuri. Într-un prim sens, termenul de putere desemnează noțiunea de *funcție*, de exemplu, se spune că „puterea judecătorească se exercită de organele judecătorești”. În al doilea sens, termenul respectiv vizează noțiunea de *organ* cînd se spune, de exemplu, că puterea executivă prin excesul de ordonanțe încălcă domeniul puterii legiuitoare. În al treilea sens, prin cuvîntul *putere* se vizează *elementele constitutive ale voinței naționale*, întrucît aceasta poate fi fracționată în anumite elemente ce pot fi delegate și încorporate într-un anumit organ care exercită funcții corespunzătoare.

Acestea fiind spuse și pornind de la prevederile constituționale, trebuie să înțelegem că toate cele trei puteri nu sînt altceva decît niște prerogative delegate de popor (națiune). De aici și concluzia în conformitate cu care parlamentul are delegată puterea de a adopta legi conforme voinței poporului, guvernul are obligația delegată de a asigura executarea legilor în corespundere cu intenția reprezentanților, iar organelor judecătorești le este delegat să stabilească dacă acțiunile particulare sînt în acord cu cele stabilite de legislativ și executiv.

Rezultă, așadar, că autoritățile judecătorești nu au puterea de a decide în ceea ce privește organizarea treburilor în stat, ele trebuie doar să vegheze dacă organizarea statală nu a fost tulburată. Mai mult, organele judecătorești sînt, de cele mai multe ori, chemate să vegheze asupra legalității acțiunilor particularilor sau ale autorităților publice doar în cazul în care acestea sînt sesizate în acest sens.

Discuțiile în jurul conceptului de putere judecătorească nu au încetat din momentul apariției teoriei separației puterilor în stat. Principala necunoscută în acest sens apare atunci cînd se pune problema atribuțiilor exercitate de către puterea judecătorească. Este sau nu este puterea judecătorească o putere veritabilă în stat sau această putere se reduce doar la proclamarea constituțională și nu merge mai departe de atît? Aceasta este întrebarea care preocupă doctrina juridică chiar și în perioada în care statul de drept are consacrare constituțională în majoritatea țărilor dezvoltate.

Pentru a identifica care este rolul și locul puterii judecătorești în cadrul sistemului organelor de stat și pentru a înlătura dubiile referitoare la necesitatea existenței unei a treia puteri în stat, mai urmează să precizăm unele aspecte care diferențiază actul de înfăptuire a justiției de actele de putere exercitate de legislativ și executiv.

Astfel, activitatea judiciară se delimitează în mod esențial de atribuțiile și actele autorității legiuitoare. Deosebirile vizează organizarea, constituirea și activitatea celor două categorii de autorități, precum și existența unor proceduri diferite prin care se realizează funcția judiciară și cea legislativă.

Activitatea de elaborare a legilor reprezintă substanța întregului organism legislativ, iar această activitate se înfăptuiește în baza unei proceduri specifice ce reglementează nu numai inițiativa legislativă, ci și modul de adoptare a legilor și a hotărîrilor, trimiterea proiectelor de legi și a propunerilor legislative, promulgarea legii etc.

Sesizarea organelor judiciare se face printr-o cerere. Din punct de

vedere formal, activitatea legislativă se concretizează în norme – legea formală, iar activitatea judiciară se materializează într-o hotărîre – sentință sau decizie.

Între activitatea judiciară și cea legislativă există și o interacțiune logică, determinată de imperativul unei bune funcționări a mecanismelor statale. Problema reală nu este cea a unei „delimitări” sau „separări” rigide a puterilor, ci a unei fructuoase colaborări între autoritățile statului.

Astfel, autoritatea legiuitoare exercită un control asupra modului de organizare și funcționare a instanțelor judecătorești. Acest control se exercită prin normele stabilite de forumul legislativ privitoare la organizarea, la atribuțiile instanțelor și la procedura judiciară. Un asemenea control trebuie să fie destinat optimizării actului judiciar și nu poate constitui în niciun caz o imixtiune în activitatea concretă de judecată [4, p. 84].

Autoritatea judecătorească exercită și ea un control asupra puterii legislative, concretizat în competența atribuită acesteia în materie electorală, în cauzele penale privind parlamentarii, precum și prin interpretarea pe care instanțele o dau legilor cu prilejul aplicării lor.

Autoritatea judecătorească se afla într-un raport de „dependență relativă” față de organele administrative. Spunem dependență „relativă”, întrucît în activitatea judiciară judecătorii sînt independenți și se supun numai legii.

Un aspect al „relativei dependențe” rezultă din împrejurarea că judecătorii sînt numiți în funcție de Președinte. Totuși, o atare „dependență” este formală, căci rolul de organ de disciplină revine Consiliului Superior al Magistraturii, iar numirea în funcție a magistraților se face la propunerea aceluiași organ.

Autonomia autorităților judiciare față de celelalte organe statale imprimă același caracter și actului în care se finalizează activitatea de bază a jurisdicției.

Fiind identificate principalele trăsături conferite conceptului de putere judecătorească, putem spune că aceasta este cea putere a sta-

tului care este formată din totalitatea organelor judecătorești constituite în vederea îndeplinirii actului de justiție. În legătură cu definiția evocată, s-a menționat că „ar fi o greșeală dacă am reduce puterea judecătorească doar la organele care o formează (...), puterea reprezentă tot ceea ce aceste organe sînt în măsură să îndeplinească (...). În esență, puterea judecătorească o formează funcțiile și împuternicirile delegate acesteia, nu însuși executorul acestor funcții și împuterniciri” [2, p. 33].

Cu toate acestea, atît Constituția Republicii Moldova, cît și Constituția României, precum și alte legi adoptate în conformitate cu legile fundamentale, consacră că puterea judecătorească este îndeplinită doar de către instanțele judecătorești. Deci justiția nu poate fi îndeplinită de către niciun alt organ al statului.

Din punct de vedere juridic, conceptele de *putere judecătorească* și de *justiție* se confundă. De asemenea, am arătat că nu se poate spune același lucru atunci cînd analizăm conceptele menționate sub aspect istoric sau filosofic.

Etimologic, termenul de *justiție* provine de la latinescul *jurisdictio*, ceea ce înseamnă „a pronunța ceea ce este drept” [6, p. 49]. Din acest punct de vedere, definirea justiției este o sarcină foarte dificilă. Într-o accepțiune foarte generală, justiția reprezintă acea stare generală a societății care se realizează prin asigurarea – pentru fiecare individ în parte și pentru toți împreună – a satisfacerii drepturilor și intereselor legitime [9, p. 126].

Prin finalitatea sa, justiția se numără printre principalii factori de consolidare a celor mai importante relații sociale, deoarece ea întru-chipează virtutea morală fundamentală, menită să asigure armonia și pacea socială, la a căror realizare contribuie deopotrivă regulile religioase, morale și cele juridice.

Secolul XXI, mai bine zis morală și politica secolului XXI, au făcut ca numeroase cuvinte vechi să-și piardă sensul pe care l-au avut inițial. Astfel, așa cum am văzut, constituțiile îngustează

conținutul conceptului de justiție fie la organele judecătorești, fie la atribuțiile îndeplinite de aceste organe [5, p. 131].

Jeremy Taylor, la mijlocul secolului XVII, scria că există două tipuri de justiție: 1) *justiția comutativă* sau *reciprocă*, ce exprimă ideea că toate lucrurile care se fac trebuie să fie recompensate în mod echitabil: dacă mi-ai oferit ceva anume, sînt obligat să-ți ofer în loc altceva nu mai puțin valoros; 2) *justiția distributivă*, care se deosebește de cea comutativă prin faptul că aceasta recunoaște existența obligației în afara oricărei convenții. În acest sens, obligația nu este o consecință a unui angajament, ci este consecința voinței divine. „Așa cum cineva a primit în dar un lucru, permite și lui să acționeze în acest fel”. Aceasta este concepția religioasă a justiției [5, p. 134].

Dincolo de toate accepțiunile filosofice atribuite termenului de justiție, ținem să menționăm că sub aspect practic termenii de putere judecătorească și justiție sînt foarte apropiați. Dacă ai întreba un om de pe stradă cu ce se asociază pentru el termenul de justiție, atunci cu siguranță că, printre toate explicațiile oferite, va atinge, aproape sigur, și problema organelor judecătorești.

Tot din dorința de a explica caracterul practic al justiției se menționează că o justiție puternică și independentă este o garanție contra abuzurilor din partea legislativului și executivului. Independența și puterea justiției pot fi asigurate prin irevocabilitatea actelor sale și neintervenția legislativului și executivului în exercitarea atribuțiilor justiției [7, p. 56].

Manifestîndu-se prin decizii concrete de caz, pentru apărarea drepturilor și intereselor legitime, pusă în obligația de a aprecia ce este just și ce este injust, licit sau ilicit, justiția reclamă de la judecător o pregătire și o muncă intelectuală deosebită. Judecătorul nu exprimă propria voință, ci voința fixată prin lege. Justiția, chiar dacă primește solicitări de diferit ordin, are obligația de a apăra doar interesele legitime [3, p. 42]. Justiția trebuie să ia decizii în baza faptelor și să evi-

te presupunerile ce pot duce ușor la erori. În elaborarea actelor de aplicare, magistrații trebuie să înlăture tot ce este vag și nedeterminat, ceea ce este subiectiv, rămînînd doar la date verificate și confirmate. Judecătorul trebuie să se simtă o slugă a legii, cu responsabilitate în fața legii, fără nicio influență. Din aceste considerente, judecătorul este mai mult un tehnocrat, decît un părinte al justiției [7, p. 58].

Revenind la abordarea constituțională a conceptului de justiție, trebuie să menționăm că, spre deosebire de restul conceptelor conexe, conceptul de justiție este, pe de o parte, cel mai des utilizat de către constituțiile lumii și, pe de altă parte, cel mai frecvent invocat atunci cînd se evaluează starea democrației dintr-un stat sau altul.

Din conținutul articolelor care se regăsesc în Constituția RM reiese că termenul de justiție, la fel ca în cazul termenului de putere judecătorească, este folosit în două sensuri:

1. Justiția reprezintă totalitatea instanțelor judecătorești legal constituite – din acest punct de vedere, termenul de *justiție* se confundă cu termenii de *sistem judecătorec* și *putere judecătorească*.

2. Justiția reprezintă procesul de adoptare a deciziilor, care se finalizează odată cu emiterea hotărîrilor pronunțate de către instanțele judecătorești – acest din urmă sens este cel mai apropiat de sensul constituțional al termenului de *jurisdicție*, conținut în art. 134 al Constituției Republicii Moldova.

Analizînd prevederile Constituției, putem sesiza cu ușurință că aceasta nu oferă nici o definiție a termenilor pe care îi utilizează. Din punctul nostru de vedere, o lege fundamentală nici nu trebuie să ofere asemenea noțiuni, întrucît caracterul rigid al acesteia nu conține premisele necesare pentru modificarea dispozițiilor cuprinse în textul ei în acord cu modificările intervenite în relațiile sociale pe parcursul timpului. O constituție trebuie să conțină doar indicii necesari, exprimați în termeni foarte generali, care ar permite identificarea voinței exprimate de legiuitor.

În condițiile în care, așa cum am văzut, Constituția nu oferă definiții pentru termenii de care face uz, această sarcină este pusă pe seama doctrinei, care are menirea să explice nu doar intenția statică a legiuitorului, ci și modul în care trebuie aplicată legea pentru cazurile pe care aceasta nu a putut să le prevadă la momentul adoptării actului respectiv.

În acord cu prevederile constituționale, doctrina înțelege prin justiție, pe de o parte, puterea de a decide asupra conflictelor ivite între diferite subiecte de drept – persoane fizice sau juridice – prin aplicarea legii [10, p. 16], iar pe de altă parte – mecanismul de obținere a hotărîrilor judecătorești și rezultatul întregului proces, adică înseși hotărîrile [12, p. 89]. Putem deci să afirmăm că, deși expresiile folosite pentru definirea justiției diferă, esența acestora este aceeași.

Cu referire la termenul de *jurisdicție*, menționăm că acesta nu se bucură de o consacrare constituțională explicită. În Constituția Republicii Moldova, de exemplu, acesta este amintit o singură dată într-un articol dedicat Curții Constituționale. Astfel, în conformitate cu art. 134, alin. (1) al Constituției moldovenești, „Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova”.

Observăm că termenul de *jurisdicție* utilizat în articolul menționat este foarte apropiat după conținut de termenul de *justiție* folosit în articolul 114 al Constituției Republicii Moldova: „Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești”. Constatăm deci că se sugerează indirect că termenul de jurisdicție desemnează activitatea desfășurată conform unor reguli prestabilite.

În scopul prezentării trăsăturilor particulare ale actului jurisdicțional, în literatura juridică au fost adoptate mai multe criterii. Este vorba, evident, de niște criterii convenționale, formulate pe baza cercetărilor doctrinare.

a. Criteriile formale. Un prim criteriu formal se referă la *organul emitent*. În această concepție,

actul ce emană de la o autoritate judecătorească constituie un act jurisdicțional. Emiterea de acte jurisdicționale se constituie în însăși activitatea puterii judecătorești, acestea fiind nu doar o putere, ci și o obligație. De aceea, s-a spus că noțiunea de jurisdicție ca „putere” este insuficientă pentru o calificare corectă a conceptului, ea fiind în realitate o „putere-datorie”. Într-adevăr, judecătorul are nu numai facultatea de a judeca, ci și datoria administrativă de a o face [3, p. 30].

În actul jurisdicțional intervin trei subiecți: statul prin intermediul judecătorului, reclamantul și pîrîtul. De aici s-a desprins concluzia unei diferențe esențiale între cele două categorii de acte, subliniindu-se că în cadrul actului jurisdicțional statul nu acționează în interes propriu, pe cînd în cadrul actului administrativ acționează în favoarea sa. Altfel spus, în actul administrativ statul este parte în conflict, iar în cazul actului jurisdicțional intervine pentru soluționarea litigiului dintre alți subiecți de drept [8, p. 73].

Criteriile formale, privity izolat sau în ansamblul lor, nu sînt de natură să realizeze o delimitare categorică a actului jurisdicțional față de actul administrativ, astfel încît s-a recurs și la unele criterii materiale.

b. Criteriile materiale. Un prim criteriu vizează *finalitatea actului*, potrivit căruia actul jurisdicțional urmărește restabilirea ordinii de drept și armoniei sociale.

În literatura juridică mai veche s-a considerat ca activitatea jurisdicțională se particularizează față de cea administrativă prin prezența necesară a unei pretenții referitoare la existența unui drept sau unei situații juridice subiective.

Asupra pretenției deduse judecării și după aprecierea faptelor ce sînt prezentate, judecătorul este dator să se pronunțe printr-o hotărîre. Puterea lucrului judecat este considerată un atribut exclusiv al actului jurisdicțional. Deci, dacă un act dobîndește autoritate de lucru judecat, el este un act jurisdicțional; în caz contrar, nu ne aflăm în prezența unui act jurisdicțional. Prin urmare, fără autoritatea lucru-

lui judecat nu poate fi concepută nici funcția judiciară [9, p. 129].

c. Sistemul mixt. S-a subliniat că nici criteriile materiale nu sînt suficiente pentru delimitarea actului jurisdicțional față de actul administrativ. O delimitare mai riguroasă se poate realiza doar în cadrul unui sistem mixt, adică al unui sistem care îmbină criteriile formale cu cele materiale.

Totalitatea criteriilor prezentate au un caracter esențial: existența unei proceduri specifice (judiciară), existența unei pretenții care conduce la o soluție (hotărîre) înzestrată cu putere de lucru judecat.

Substanța activității judiciare se materializează în *hotărîrea judecătorească*, act prin care se pune capăt unui conflict ivit în sfera relațiilor sociale, fiind vorba de hotărîrea finală, și nu de celelalte acte emise de judecător în cursul activității de soluționare a litigiului.

Actul final și de dispoziție este precedat, în mod necesar, de un complex de acte și activități procesuale de natură să pregătească soluția finală. Asemenea acte au, prin natura lor, caracterul unor acte administrative.

Concluzii

1. Termenii de *justiție*, *putere judecătorească*, *jurisdicție* și *sistem judecătorec*, deși au o construcție diferită, desemnează de multe ori același fenomen. Cu alte cuvinte, semantica juridică a acestor termeni este, în multiplele cazuri de invocare legală, aceeași.

2. Termenii amintiți, mai puțin cel de *sistem judecătorec*, au din punct de vedere constituțional un dublu sens – unul funcțional și altul organizatoric. Funcțional, prin termenii vizați se înțelege mecanismul de a obține hotărîrile judecătorești și rezultatul întregului proces, adică înseși hotărîrile, iar din punct de vedere organizatoric, termenii utilizați desemnează toate organele împuternicite cu funcții jurisdicționale și înșiși judecătorii (și nu alt tip de personal din cadrul instanțelor).

3. Activitatea organelor judecătorești investite cu putere de stat se deosebește de activitatea celorlalte organe de stat atît din punct de ve-

dere funcțional, cît și din punct de vedere organizatoric.

4. Puterea organelor judecătorești nu stă în dreptul de a participa la organizarea treburilor în stat, ci în dreptul și obligația de a apăra ordinea juridică, stabilită de legislativ și executiv, pe calea soluționării cauzelor numite spre judecare. Din acest motiv, organele judecătorești nu pot cîștiga autoritate prin deciziile emise, așa cum se întîmplă în cazul organelor legislative și executive. Autoritatea organelor judecătorești poate fi obținută doar prin emiterea unor hotărîri corecte. Cu alte cuvinte, autoritatea organelor legislative și executive poate fi impusă, iar autoritatea organelor judecătorești poate fi doar cîștigată.

Referințe bibliografice

1. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial al RM, nr. 1 din august 1994.
2. Cochinescu Nicolae. Organizarea puterii judecătorești în România. București: Editura Lumina Lex, 1997.
3. Couture E.J. Fundamentos del Derecho Procesal Civil, ed. 3. Buenos Aires: Ed. Depalma, 1981.
4. Deleanu Ion. Drept constituțional și instituții politice. Tratat II. București: Editura Europa Nova, 1996.
5. Dogaru Ion, Dănișor Dan Claudiu, Dănișor Gheorghe. Teoria generală a dreptului. București: Editura științifică, 1999.
6. Muraru Ioan. Drept constituțional și instituții politice. București: Editura Actami, 1997.
7. Muraru Ioan, Tănăsescu Elena Simina. Drept constituțional și instituții publice. Vol. II. București: Ed. All Beck, 2009.
8. Rusu Ioan. Drept constituțional și instituții politice. Ediția a IV-a, revăzută și adăugită. București: Editura Lumina Lex, 2004.
9. Rădulescu Andrei. Puterea judecătorească. București: Editura Humanitas, 1990.
10. Roman Dumitru, Vîzdoagă Tatiana, Cerbu Adrian, Ursu Sergiu. Organizarea și activitatea organelor de ocrotire a normelor de drept în Republica Moldova. Chișinău: Cartdidact, 2004.
11. Sartori Giovanni. Teoria democrației reinterpretate. București, 1999.
12. Гуценко К.Ф., Ковалев М. А. Правоохранительные органы. М.: Спарк, 2004.

FILIAȚIA ADOPTIVĂ A COPILULUI: ASPECTE DE DREPT NAȚIONAL ȘI INTERNAȚIONAL

Liliana ROTARU-MASLO,
conferențiar universitar, doctor în drept

SUMMARY

Filiation represents the family relationship between parents and children. But in certain cases this relationship cannot be established. This represents the case of abandoned children. But, besides the natural filiation, there is another form of filiation – adoptive filiation. Thus, the purpose of the adoption is to protect the child rights. The adoption is made only in the case when the superior interest of the child is respected. In the last period the number of international adoptions get bigger and, for these reasons, is very important to be correctly applied the national and international appropriate provisions of the law.

Keywords: natural filiation, adoptive filiation, national adoption, international adoption, the effects of the adoption

REZUMAT

Filiația este legătura de rudenie dintre părinți și copii. În anumite cazuri, această legătură nu poate fi stabilită. Este cazul copiilor abandonati. Însă există și o altă formă a filiației, pe lângă cea firească – filiația adoptivă. Astfel, operațiunea adopției are ca scop ocrotirea drepturilor copilului. Adopția se face numai cu respectarea interesului superior al copilului. În ultimul timp, numărul adopțiilor internaționale crește și, din aceste considerente, este foarte important de a aplica corect prevederile naționale și internaționale în domeniu.

Cuvinte-cheie: filiație firească, filiație adoptivă, adopție națională, adopție internațională, efectele adopției

Introducere. În sens larg, noțiunea de *filiație* desemnează un șir neîntrerupt de nașteri care leagă o persoană de un strămoș al ei, un șir neîntrerupt de persoane între care faptul nașterii a stabilit legătura de la părinte la copil. În înțeles restrâns, filiația este raportul de descendență dintre un copil și fiecare dintre părinții lui. Filiația se întemeiază pe legătura de sînge dintre copil și părinți, care rezultă din faptul nașterii și cel al concepției (zămislirii) [7, p. 280].

Rudenia firească poate fi privită ca noțiune *morală* și ca noțiune *juridică*. În primul caz, rudenia firească rămîne în sfera raporturilor de fapt dintre persoane și produce efecte numai pe planul moralei. Astfel, de exemplu, morala societății interzice căsătoriile între rude, în linie directă, indiferent de gradul de rudenie, și între rudele în linie colaterală pînă la un anumit grad. De asemenea, această morală consideră că este necesară întrajutorarea între rude, pe care o încurajează. În sens moral, rudenia firească este legătura dintre două persoane întemeiată pe comunitatea de sînge, determinată de fenomenul de ordin biologic al procreației și al nașterii, din care rezultă drepturi și obligații sancționate numai din punct de vedere moral, dar nu și din punct de vedere juridic, fiind vorba de drep-

turi și obligații impuse de normele moralei, nu de cele juridice.

În sens juridic, rudenia firească este legătura de sînge dintre două persoane care, fiind reglementată de normele juridice, dobîndește semnificație juridică, ceea ce înseamnă că produce efecte juridice, cu anumite consecințe ce rezultă de aici. Avînd în vedere dispozițiile legale, rudenia firească în sens juridic este legătura de sînge dintre două sau mai multe persoane și, prin reglementare legală, și legătura juridică dintre acestea, care coboară una din alta, de exemplu, tatăl, fiul, nepotul de fiu, sau care,, fără a coborî una din alta, au un autor comun, cum sînt, de exemplu, frații între ei, verii primari între ei [8, p. 266].

După cum rezultă din definiția dată, rudenia firească se întemeiază în ambele cazuri de faptul filiației.

Însă, în anumite situații, stabilirea unei atare legături nu este posibilă, dat fiind faptul că nu se cunosc părinții sau rudele unui copil. De aceea, pentru binele copilului, se recurge adesea la *filiația adoptivă*, adică crearea unor legături de rudenie care nu au la bază legături de sînge, dar care au drept consecință stabilirea unor altfel de legături între copii și părinții săi adoptivi.

Scopul studiului constă în analiza multilaterală a adopției, ca o

formă a filiației, cu luarea în considerare a prevederilor de drept național și internațional în domeniu.

Discuții. Pe lângă filiația și rudenia bazate pe legătura de sînge, în vechiul drept românesc (Codul Calimach, art. 236; Codul Caragea, art. I, partea IV, cap. 5) era reglementată adopția care, printr-o ficțiune a legii, crea o filiație și rudenie între persoane între care nu existau legături de sînge, adică o filiație adoptivă și o rudenie civilă, care produceau anumite efecte juridice, dar nu identice cu cele ale rudenei firești, deoarece fundamentul lor era diferit.

Instituția adopției a fost reglementată și de Codul civil român de la 1864, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1865. Codul familiei reglementa adopția, pe care o numea „înfiere”, în art. 66-85 [9, p. 289-290].

Altă formă a filiației este filiația adoptivă. Astfel, operațiunea adopției are ca scop ocrotirea drepturilor copilului. Adopția se face numai cu respectarea interesului superior al copilului.

Actualmente, în Republica Moldova, adopția este reglementată de prevederile Legii privind regimul juridic al adopției, nr. 99 din 28.05.2010 [2], și care prevede că prin noțiunea de *adopție* trebuie de înțeles o formă specială de protecție, aplicată în interesul su-

perior al copilului, prin care se stabilește filiația între copilul adoptat și adoptator, precum și legăturile de rudenie între copilul adoptat și rudele adoptatorului. *Adopția națională* este o adopție în care atât copilul adoptat, cât și adoptatorul sau familia adoptatoare au domiciliul în Republica Moldova, iar cea *internațională* este o adopție în care copilul adoptat are domiciliul în R. Moldova, iar adoptatorul sau familia adoptatoare au domiciliul în străinătate, ori adopție în care copilul adoptat are domiciliul în străinătate, iar adoptatorul sau familia adoptatoare au domiciliul în Republica Moldova.

Condițiile de fond ale adopției naționale și cele internaționale sînt reglementate de Legea privind regimul juridic al adopției, nr. 99 din 28.05.2010. Însă, în contextul prezentei lucrări ne interesează care sînt **efectele adopției**.

Indiferent de faptul că ne aflăm în prezența unei adopții naționale sau internaționale, trebuie respectate **principiile de bază** ale adopției, și anume:

a) respectarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale copilului;

b) respectarea interesului superior al copilului;

c) informarea copilului și luarea în considerare a opiniei acestuia în raport cu vârsta și cu gradul lui de maturitate;

d) prioritatea adopției naționale față de cea internațională;

e) continuitatea în creșterea și în educarea copilului, ținîndu-se cont de originea lui etnică, culturală și lingvistică;

f) celeritatea în îndeplinirea oricăror acte referitoare la procedura adopției;

g) garantarea confidențialității informațiilor obținute în procesul de adopție în ceea ce privește datele de identificare ale adoptatorului, precum și ale părinților biologici [2, art. 3].

De asemenea, pe tot parcursul procedurii de adopție, autoritatea competentă în domeniul adopției în a cărei rază teritorială domiciliază copilul este obligată să-i ofere informații și explicații clare și com-

plete, potrivit vârstei și gradului său de maturitate, referitor la etapele și la durata procesului de adopție, la efectele adopției, la adoptator și la rudele acestuia.

Scopul informării copilului este de a-l pregăti pentru adopție și integrare într-un mediu familial. În procesul adopției se va ține cont de opinia, de dorințele și de sentimentele copilului în funcție de vârsta și de capacitatea lui de înțelegere. Acest lucru este necesar pentru a ușura adaptarea copilului la noua lui viață, la noua lui familie și pentru a minimiza posibilele traume psihologice legate de schimbarea mediului obișnuit de viață.

Notificăm că efectele juridice ale adopției survin de la data rămînerii irevocabile a hotărîrii judecătorești de încuviințare a adopției.

Așadar, adopția în reglementarea actuală produce următoarele efecte:

a) se stabilește filiația între adoptator (adoptatori) și adoptat;

b) se stabilește legătura de rudenie între adoptat și rudele adoptatorului (adoptatorilor);

c) filiația dintre adoptat și părinții săi firești încetează, cu excepția adopției copilului de către soțul părintelui biologic;

d) impedimentul la căsătorie izvorît din rudenie există, potrivit legii, atât între copilul adoptat și descendenții acestuia, pe de o parte, și rudele părinților biologici, pe de altă parte, cât și între copil și descendenții acestuia, pe de o parte, și persoanele cu care au devenit rude prin efectul adopției, pe de altă parte.

Efectele adopției internaționale, precum și efectele anulării adopției internaționale asupra cetățeniei copilului adoptat sînt prevăzute în legislația privind cetățenia (art. 40 din lege). Astfel, se face trimitere la Legea cetățeniei Republicii Moldova, nr. 1024-XIV din 6 iunie 2000 [1], care în art. 10 alin. (1) lit. c) prevede că unul dintre temeiurile dobîndirii cetățeniei este înfierea. În continuare, art. 11 din lege prevede că copilul cetățean străin sau fără cetățenie dobîndește cetățenia Republicii Moldova prin înfiere, dacă înfietorii sînt cetățeni ai Re-

publicii Moldova, iar înfiatul nu a împlinit vârsta de 16 ani.

Copilul cetățean străin sau fără cetățenie, înfiat de soți unul dintre care este cetățean al Republicii Moldova, iar celălalt persoană fără cetățenie, devine cetățean al Republicii Moldova. Copilul cetățean străin sau fără cetățenie, înfiat de soți unul dintre care este cetățean al Republicii Moldova, iar celălalt cetățean străin, devine cetățean al Republicii Moldova în baza înțelegerii dintre înfietorii. În situația în care înfietorii nu cad de acord, instanța judecătorească va decide asupra cetățeniei minorului, ținînd seama de interesele acestuia. În cazul copilului care a împlinit vârsta de 14 ani, este necesar consimțămîntul lui.

Dacă înfierea se face de către o singură persoană, iar aceasta este cetățean al Republicii Moldova, minorul dobîndește cetățenia înfietorului.

În cazul în care un copil, cetățean al Republicii Moldova, a fost înfiat de un cetățean străin sau de soți, dintre care unul sau ambii sînt cetățeni străini, își păstrează cetățenia Republicii Moldova (art. 12 din lege). Considerăm că aceasta este o măsură de protecție suplimentară pentru copiii moldoveni în cazul adopțiilor internaționale.

Un alt efect al adopției este înscrierea adoptatorilor în calitate de părinți adoptivi. Astfel, adoptatorii se înscriu în actul de naștere al copilului adoptat în calitate de părinți ai lui în conformitate cu hotărîrea judecătorească de încuviințare a adopției.

În caz de necesitate, la cererea adoptatorilor sau a copilului adoptat care a împlinit vârsta de 10 ani, instanța de judecată păstrează datele despre părinții biologici ai copilului adoptat, fapt consemnat în hotărîrea judecătorească de încuviințare a adopției. În baza hotărîrii judecătorești de încuviințare a adopției, la solicitarea adoptatorilor, oficiul de stare civilă competent operează modificările de rigoare în actul de naștere al copilului.

Un alt efect al adopției este faptul că părintele adoptiv are față de copilul adoptat drepturile și obliga-

țiile părintelui biologic față de copilul său. În cazul în care părintele adoptiv este soțul părintelui biologic al copilului adoptat, drepturile și obligațiile părintești le exercită părintele adoptiv și părintele biologic căsătorit cu acesta.

În ce privește numele și prenumele copilului adoptat, art. 43 din Legea privind regimul juridic al adopției, nr. 99 din 28.05.2010 [2], prevede că, la adopție, copilului i se asigură dreptul de a-și păstra numele și prenumele.

La cererea adoptatorilor, instanța de judecată poate schimba numele copilului adoptat, dacă acest fapt nu afectează interesul superior al copilului și dreptul lui la nume, atribuindu-i numele adoptatorilor sau al unuia dintre adoptatori (soț ori soție), dacă ultimii poartă nume diferite.

Din motive temeinice, instanța, încuviințând adopția, poate dispune, la cererea adoptatorului, schimbarea prenumelui copilului adoptat. Pentru schimbarea numelui și/sau a prenumelui copilului adoptat care a împlinit vârsta de 10 ani se cere și acordul acestuia.

În caz de schimbare a numelui și/sau a prenumelui copilului adoptat, se face mențiunea respectivă în hotărârea judecătorească privind încuviințarea adopției, iar oficiul de stare civilă competent operează aceste modificări în actul de naștere al copilului potrivit normelor stabilite în legislația cu privire la actele de stare civilă.

La rîndul său, copilul adoptat, din momentul încuviințării adopției, pierde drepturile personale nepatrimoniale și patrimoniale și este exonerat de îndeplinirea obligațiilor față de părinții săi biologici și de rudele acestora. În schimb, față de părinții adoptivi, copilul adoptat are drepturi și obligații de orice natură, similare celor pe care le are o persoană față de părinții săi biologici.

După încuviințarea adopției, copilul adoptat se află la evidența autorității teritoriale de la domiciliul părinților adoptivi sau a autorității centrale în domeniul adopției din statul primitor, în cazul adopției internaționale, pînă la împlinirea vârstei lui de 18 ani.

Monitorizarea situației postadopție a copilului se efectuează de către autoritățile în a căror evidență se află copilul, pe o perioadă de 5 ani de la încuviințarea adopției, cu următoarea periodicitate:

- a) în primul an – 3 rapoarte (la 3, la 6 și la 12 luni);
- b) în al doilea an – două rapoarte (la 6 și la 12 luni);
- c) în anii 3, 4 și 5 – raport anual (la 12 luni).

În cazul adopției naționale, rapoartele de evaluare se întocmesc de către autoritatea teritorială de la domiciliul părinților adoptivi și se prezintă autorității centrale. Iar în cazul adopției internaționale, rapoartele de evaluare postadopție se prezintă autorității centrale din Republica Moldova de către autoritatea centrală în domeniul adopției din statul primitor sau prin intermediul organizațiilor străine din statul primitor acreditate și înregistrate în Republica Moldova. Autoritatea centrală din Republica Moldova solicită, în caz de necesitate, misiunilor diplomatice și oficiilor consulare ale R. Moldova în statele primitoare informații privind monitorizarea postadopție efectuată [2, art. 45].

De asemenea una din condițiile de efectuare a adopției este *păstrarea confidențialității*. Art. 46 din lege trasează foarte clar cînd, cine și în ce condiții poate să dezvăluie secretul adopției. Datele prelucrate în cadrul adopțiilor sînt date cu caracter personal și care se bucură de o protecție sporită, fapt confirmat și de prevederile Legii privind protecția datelor cu caracter personal, nr. 133 din 08.07.2011 [3].

În termenii art. 47 din Legea privind regimul juridic al adopției nr. 99 din 28.05.2010, adopția încetează ca urmare a desfacerii sau a declarării nulității ei în temeiul unei hotărîri judecătorești. În ce privește efectele încetării adopției, notificăm că adopția desfăcută sau declarată nulă încetează în momentul în care hotărîrea judecătorească de încuviințare a unei noi adopții sau hotărîrea privind nulitatea adopției a rămas irevocabilă.

În momentul încetării adopției ca urmare a declarării nulității ei,

se sting toate drepturile și obligațiile personale nepatrimoniale și patrimoniale dintre copilul adoptat și descendenții lui, pe de o parte, și părinții adoptivi și rudele lor, pe de altă parte. În același moment, se restabilesc drepturile și obligațiile dintre copil și descendenții lui, pe de o parte, și părinții biologici și rudele lor, pe de altă parte.

Dacă părinții biologici lipsesc sau dacă înapoierea copilului către aceștia contravine intereselor lui, instanța de judecată, la cererea autorității teritoriale sau a procurorului, instituie tutelă sau curatelă asupra copilului ori îl dă în grija autorității teritoriale de la domiciliul lui, pentru a întreprinde alte măsuri de protecție prevăzute în Coșul familiei.

În cazul încetării adopției, problema restabilirii numelui și a prenumelui copilului adoptat o soluționează instanța de judecată la examinarea cererii de încetare a adopției. Dacă adoptatul a împlinit vârsta de 10 ani, se ia în considerare și părerea lui.

În cazul încetării adopției din orice motiv, copilul poate fi din nou adoptat în baza regulilor generale prevăzute de prezenta lege (art. 53).

Pe plan internațional, referitor la protecția copiilor și mai cu seamă în materia adopțiilor internaționale, ne ghidăm de reglementările Convenției asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale, încheiată la 29 mai 1993 la Haga [4]. Ca o primă măsură de protecție a copilului, art. 21 din Convenție prevede că atunci cînd adopția urmează să aibă loc după deplasarea copilului în statul primitor și autoritatea centrală a acestui stat consideră că menținerea copilului în familia primitoare nu mai este în interesul său superior, ia măsurile utile protecției copilului, urmărind, în special:

a) sa reia copilul de la persoanele care doreau sa-l adopte și să îngrijească provizoriu de el;

b) consultîndu-se cu autoritatea centrală a statului de origine, să asigure fără întîrziere un nou plasament al copilului în vederea adopției sale sau, dacă nu este posibil, o încredin-

țare alternativă de durată; o adopție nu se poate realiza decât dacă autoritatea centrală a statului de origine a fost înștiințată în modul convenit privitor la noii părinți adoptivi;

c) în ultimă instanță, să asigure înapoierea copilului, dacă interesul acestuia o cere.

Se va ține seama, în special, de vârsta și de maturitatea copilului, acesta va fi consultat și, dacă este cazul, se va obține consimțământul său cu privire la măsurile ce se vor lua conform prezentului articol.

Ca o măsură de protecție suplimentară, dar și ca o garanție a eficacității unei adopții, apare prevederea că recunoașterea unei adopții nu poate fi refuzată într-un stat contractant decât dacă adopția este în mod vădit contrară ordinii sale publice, ținând seama de interesul superior al copilului.

Convenția prevede, în art. 26, ca efecte ale adopției, recunoașterea:

a) legăturii de filiație între copil și părinții săi adoptivi;

b) răspunderii părintești a părinților adoptivi față de copil;

c) ruperii legăturii preexistente de filiație între copil și mama și tatăl său, dacă adopția produce acest efect în statul contractant unde a avut loc.

Dacă adopția are drept efect ruperea legăturii preexistente de filiație, copilul se bucură, în statul primitiv și în oricare alt stat contractant unde adopția este recunoscută, de drepturi echivalente celor care rezulta din adopțiile ce produc acest efect în fiecare dintre aceste state.

Paragrafele precedente nu aduc atingere aplicării oricărei dispoziții mai favorabile copilului, în vigoare în statul contractant care recunoaște adopția.

De asemenea, Convenția conține dispoziții aplicabile dreptului internațional privat. Astfel, art. 36 face referire la situația în care un stat unde în materie de adopție există două sau mai multe sisteme de drept aplicabile în unități teritoriale diferite:

a) orice referire la reședința obișnuită în acest stat vizează reședința obișnuită într-o unitate teritorială a acestui stat;

b) orice referire la legea acestui stat vizează legea în vigoare în unitatea teritorială respectivă;

c) orice referire la autoritățile competente sau la autoritățile publice ale acestui stat vizează autoritățile abilitate să acționeze în unitatea teritorială în cauză;

d) orice referire la organismele agreate ale acestui stat vizează organismele agreate în unitatea teritorială în cauză.

Iar în cazul unui stat în care în materie de adopție există două sau mai multe sisteme de drept aplicabile unor categorii diferite de persoane, orice referire la legea acestui stat vizează sistemul de drept desemnat prin dreptul acestuia. La fel, un stat în care diferite unități teritoriale au reguli proprii de drept în materie de adopție nu va fi ținut să aplice convenția când un stat al cărui sistem de drept este unificat nu ar fi ținut să o aplice (art. 38 din Convenție).

Mai nou, în materia adopțiilor internaționale a fost adoptată Convenția europeană revizuită în materia adopției de copii, adoptată la Strasbourg la 27 noiembrie 2008 [5]. Art. 23 din Convenție prevede că Convenția din 2008 înlocuiește, în ceea ce privește statele-părți, Convenția europeană în materia adopției de copii, care a fost deschisă spre semnare la 24 aprilie 1967 [6]. În relațiile dintre o parte la prezenta convenție și o altă parte la convenția din 1967 care nu a ratificat prezenta convenție, art. 14 din convenția din 1967 se aplică în continuare.

În ce privește efectele adopției, art. 11 din Convenția din 2008 dispune că, prin adopție, copilul devine membru cu drepturi depline al familiei adoptatorului/adoptatorilor și are în raport cu adoptatorul/adoptatorii și familia acestuia/acestora aceleași drepturi și obligații ca și copilul adoptatorului/adoptatorilor a cărui filiație este legal stabilită. Adoptatorul/adoptatorii își asumă responsabilitatea parentală față de copil. Adopția pune capăt legăturii juridice existente între copil și tatăl, mama și familia de origine.

Cu toate acestea, șotul sau partenerul, înregistrat ori nu, al adop-

tatorului își păstrează drepturile și obligațiile față de copilul adoptat, dacă acesta este copilul său, cu excepția cazului în care legislația nu prevede altfel.

În ceea ce privește încetarea legăturii juridice existente între copil și familia sa de origine, statele-părți pot să prevadă excepții cu privire la unele aspecte, cum ar fi numele de familie al copilului, impedimentele la căsătorie sau la încheierea unui parteneriat înregistrat.

Statele-părți pot să prevadă dispoziții referitoare la alte forme de adopție, cu efecte mai puțin extinse decât cele menționate la alineatele precedente ale prezentului articol.

O adopție poate fi revocată sau anulată numai prin decizia autorității competente. Interesul superior al copilului trebuie să primeze întotdeauna asupra oricărui alt considerent; înainte de atingerea de către copil a vârstei majoratului, revocarea adopției nu poate să intervină decât pentru motive grave, prevăzute de legislație (art. 14).

În cazul în care o procedura de stabilire a paternității sau, atunci când există, o procedură de stabilire a maternității a fost inițiată de către tatăl ori mama biologic/ă prezumat/ă, procedura de adopție este, după caz, suspendată pînă la obținerea rezultatelor procedurii de stabilire a filiației. Autoritățile competente acționează cu celeritate în cadrul procedurii de stabilire a filiației (art. 16).

De asemenea, în termenii art. 18 din Convenție, statele-părți au în continuare posibilitatea de a adopta dispoziții mai favorabile pentru copilul adoptat.

Concluzii. Avînd în vedere cele expuse mai sus, deducem că interesul suprem al copilului trebuie să primeze atît în cadrul adopțiilor naționale, dar mai cu seamă în cadrul celor internaționale. Acest lucru se datorează, pe de o parte, necesității protecției copilului și asigurării unui viitor mai bun (grație existenței multiplelor cazuri de comportament urît față de copiii adoptați), iar pe de altă parte – asigurării corectitudinii înfăptuirii adopțiilor internaționale și respectării legislației naționale și celei internaționale în domeniu.

Referințe bibliografice

1. Legea cetățeniei Republicii Moldova, nr. 1024-XIV din 6 iunie 2000. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 98 din 10.08.2000, art. 709.
2. Legea privind regimul juridic al adopției, nr. 99 din 28.05.2010. În: Monitorul Oficial al RM, nr. 131-134/441 din 30.07.2010.
3. Legea privind protecția datelor cu caracter personal, nr. 133 din 08.07.2011. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 170-175 din 14.10.2011.
4. Convenția asupra protecției copiilor și cooperării în materia adopției internaționale, încheiată la 29 mai 1993 la Haga.
5. Convenția europeană revizuită în materia adopției de copii, adoptată la Strasbourg la 27 noiembrie 2008.
6. Convenția europeană în materia adopției de copii, deschisă spre semnare la 24 aprilie 1967.
7. Filipescu Ion P., Filipescu Andrei I. Tratat de dreptul familiei, ediția a VI-a. București: Editura ALL Beck, 2001.
8. Filipescu Ion P. Tratat de dreptul familiei. București: Editura ALL, 1995.
9. Filipescu Andrei I. Filiația firească și filiația din adopție. București: Editura ALL Beck, 2002.

PARTICULARITĂȚILE CONDIȚIEI DE ÎNTREȚINERE PE VIAȚĂ LA ÎNSTRĂINAREA BUNURILOR PRIN INTERMEDIUL CONTRACTULUI CIVIL

Angela TĂLĂMBUȚĂ,
doctor în drept

SUMMARY

This article contains a complex investigation of the condition of lifetime maintenance under the sale agreement with life interest in the property for the selling party that is of particular interest to elderly citizens, to the sick people, invalids, whose pensions and allowances do not even cover the vital necessities. Following the investigation the author has established that the maintenance condition is a feature of the authority dealing with property transfer for the maintenance of the beneficiary, that has specific characters individualized by law, and which, basically, distinguishes this agreement from other similar agreements, such as family-type maintenance agreement, social support services agreement, etc. Having the possibility of concluding such an agreement, these people are provided with the most important living conditions up to their death. The agreement is of particular importance at this stage, when most of the citizens are working abroad leaving their parents and relatives without proper care and attention. Civil law comes to the help them by regulating the relations connected with the alienation of the property for lifetime maintenance as a possibility and an effective means of sustenance for these people.

Keywords: lifetime maintenance, property transfer, civil contract

REZUMAT

Articolul prezintă rezultatele unei investigații complexe asupra condiției întreținerii pe viață în cadrul contractului civil privind înstrăinarea de bunuri cu condiția de întreținere pe viață ce reprezintă un interes deosebit pentru cetățenii în etate, pentru bolnavi, invalizi, ale căror pensii și indemnizații nu acoperă nici pe departe necesitățile vitale. Aceste persoane, având posibilitatea de a încheia un asemenea contract, sînt asigurate cu cele mai importante condiții de viață pînă la deces. În rezultatul investigației, autorul a stabilit că condiția de întreținere este o particularitate a instituției înstrăinării de bunuri sub întreținerea persoanei beneficiare care dispune de caractere specifice individualizate prin lege și care practic deosebește acest contract de altele similare, cum ar fi contractul familial al pensiei de întreținere, contractul de servicii de asistență socială etc. Deosebit de important este acest contract la etapa actuală, cînd o bună parte dintre cetățeni sînt plecați peste hotare, lăsîndu-i fără îngrijirea și atenția corespunzătoare pe cei apropiați. Legislația civilă vine în ajutorul acestora din urmă prin reglementarea raporturilor legate de înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață ca o posibilitate și un mijloc eficient de subzistență pentru aceste persoane.

Cuvinte-cheie: întreținere pe viață, înstrăinare de bunuri, contract civil

Introducere. Scopul studiului efectuat constă în investigația complexă a problemelor ce rezultă din practicarea instituției înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață, prin prisma analizei regulilor de drept ce guvernează această materie, valorificînd în acest sens cadrul legal și abordările doctrinare în domeniu, precum și în formularea unor soluții și propuneri vizînd perfecționarea legislației ce

reglementează instituția înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață. Principalele obiective ale articolului sînt: definirea și crearea conceptului condiției întreținerii pe viață în contextul cadrului general în care se pune problema acestora; cercetarea aspectelor de drept comparat în ce privește reglementarea legală a contractului înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață, efectelor acestor acte juridice

civile; enunțarea regulilor de drept care guvernează instituția înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață și stabilirea corelației dintre acestea; evidențierea curenților și lacunelor existente în cadrul legal de reglementare a instituției înstrăinării bunurilor cu condiția întreținerii pe viață și formularea unor propuneri de *lege ferenda* în vederea perfecționării și eficientizării legislației în domeniul vizat.

În prezent devine tot mai actual contractul civil privind înstrăinarea de bunuri cu condiția de întreținere pe viață, ce reprezintă un interes deosebit pentru cetățenii în etate, pentru bolnavi, invalizi, ale căror pensii și indemnizații nu acoperă nici pe departe necesitățile vitale. Aceste persoane, având posibilitatea de a încheia un asemenea contract, sînt asigurate cu cele mai importante condiții de viață pînă la deces [4, p. 469]. Deosebit de important este acest contract la etapa actuală, cînd o bună parte dintre cetățeni sînt plecați peste hotare, lăsîndu-i fără îngrijirea și atenția corespunzătoare pe cei apropiați. Legislația civilă vine în ajutorul acestora din urmă prin reglementarea raporturilor legate de înstrăinarea bunurilor cu condiția întreținerii pe viață ca o posibilitate și un mijloc eficient de subzistență pentru aceste persoane.

În cercetare am avut în vedere și dispozițiile actelor normative cu privire la privatizarea proprietății publice, care a dus la apariția unui număr mare de proprietari, la sporirea bunurilor imobile aflate în proprietatea privată a persoanelor fizice, care le oferă o posibilitate în plus de utilizare a contractului civil privind înstrăinarea de bunuri cu condiția de întreținere pe viață. Acest fapt a condiționat apariția și dinamizarea circuitului civil.

Condiția de întreținere este o particularitate a instituției înstrăinării de bunuri sub întreținerea persoanei beneficiare, care dispune de caractere specifice individualizate prin lege. Vom analiza aceste caractere specifice, pentru a ne convinge că ele într-adevăr se evidențiază.

Lato sensu, noțiunea de *întreținere* [6, p. 139] presupune o obligație complexă, care privește, pe de

o parte, mijloacele necesare traiului în care se includ alimente, îmbrăcăminte, locuință, cele necesare îngrijirii sănătății etc., iar pe de altă parte, mijloacele necesare satisfacerii nevoilor spirituale ale creditorului, în care se includ nevoile culturale, artistice, științifice, de informare etc.

Tot în acest sens trebuie să evidențiem întreținerea ce reiese din obligații legale și întreținerea ce reiese din obligații contractuale. Întreținerea ce rezultă din obligații contractuale poate fi clasificată în întreținerea prevăzută în contracte sociale, familiale și civile.

Întreținerea ce reiese din obligații legale este mai mult specifică legislației familiale și celei sociale. Astfel, obligația legală de întreținere este îndatorirea impusă de lege unei sau mai multor persoane de a acorda altei persoane mijloacele necesare traiului, inclusiv satisfacerea nevoilor spirituale, precum și – în cazul obligației de întreținere a părinților față de copiii lor minori – mijloace pentru educarea, învățătura și pregătirea lor profesională.

Obligația de întreținere poartă un caracter personal, deoarece este inseparabil legată de persoana obligată să o presteze și de cea îndreptățită să o primească, un caracter îndelungat și, de regulă, succesiv. Acesta se manifestă prin faptul că din momentul nașterii obligației de întreținere și pînă la încetarea ei se scurge un timp îndelungat (copilul poate primi întreținerea din momentul nașterii și pînă la vârsta de 18 ani).

Caracterul succesiv este prezent aproape întotdeauna, dar aceasta nu exclude faptul că obligația poate fi executată prin transmiterea unui bun sau plata unei sume unice.

Obligația de întreținere ia naștere în baza faptelor juridice, expres prevăzute de legislația în vigoare:

- existența între subiecte a relațiilor de familie;
- existența condițiilor necesare pentru întreținere stabilite de contract sau de lege (spre exemplu, minoritatea celui îndreptățit să primească sau incapacitatea de muncă, starea de nevoie ș.a.);
- acordul părților sau hotărîrea instanței judecătorești privind plata pensiei de întreținere.

Existența relațiilor de familie presupune că între persoanele-subiecte ale raportului de întreținere există legătura de rudenie, de afinitate sau ele sînt în căsătorie [1, p. 16].

Întreținerea ce reiese din obligații contractuale este mai mult specifică legislației familiale, celei sociale, dar și civile.

În sens civil îngust, întreținerea ce rezultă din relațiile contractului de înstrăinare a bunurilor cu condiția de întreținere pe viață presupune o obligație sau mai multe a întreprinzătorului dobînditor, prevăzute într-un contract concret al înstrăinării de bunuri cu condiția întreținerii pe viață.

Doar plecînd de la o corelație dialectică și firească între contractul de înstrăinare specific și cerințele noțiunii de gen al întreținerii, instanțele judecătorești vor putea aprecia mai corect, de la caz la caz, dacă obligațiile de întreținere au fost executate în condițiile legii și în conformitate cu intenția reală a părților. Asigurarea acestei rigori presupune totodată și adoptarea unei strategii adecvate a obiectului probațiunii. În acest sens, instanța de judecată, prin rolul său activ, în temeiul dispozițiilor Codului de procedură civilă a Republicii Moldova, va trebui să pretindă reclamantului, în calitate de creditor al obligației, să dovedească prin orice mijloc de probă nu numai că nu a primit în mod generic întreținerea, ci și sursele și mijloacele de subzistență care au fost utilizate de întreținerea sau pentru perioada în litigiu, iar pîrîtul, în calitate de debitor al obligației, să nu-i pretindă numai dovedirea abstractă a faptului că a acordat întreținere, ci și dovada împrejurărilor și formelor concrete de realizare efectivă a obligațiilor sale.

Totodată, instanța, în virtutea aceluiași rol activ, va administra în contradictoriu dovezi care să ateste nivelul obișnuit de trai al creditorului obligației de întreținere pînă la data încheierii contractului.

Traiul pe care îl duce creditorul pînă la data încheierii contractului de întreținere poate avea valoarea unui criteriu obiectiv de apreciere pentru instanțele de judecată, deoarece este rațional ca, în principiu, ni-

meni nu încheie un contract cu titlu oneros pentru a-și face situația mai grea. Accentuăm asupra importanței identificării prin probe concludente a acestui criteriu, deoarece prin intermediul lui instanța va putea aprecia conduita debitorului la îndeplinirea obligațiilor sale, comparând în manieră principală nivelul obișnuit de trai al creditorului – adică din perioada existenței raporturilor contractuale între părți – în așa fel încât să se poată aprecia conținutul obligației de întreținere și dacă există, prin modul cum s-a executat obligația, un decalaj semnificativ, relevant, care să conducă la imposibilitatea menținerii contractului, impunând sancțiunea rezoluțiunii lui.

Întreținerea în contextul contractului analizat este în primul rând un serviciu care trebuie să întrunească calitățile legale ale acestuia. În conformitate cu articolul 970 CCRM, prin contract de prestări servicii, o parte (prestator) se obligă să presteze celeilalte părți (beneficiar) anumite servicii, iar aceasta se obligă să plătească retribuiția convenită. Obiectul contractului de prestări servicii îl constituie serviciile de orice natură [2, art. 970]. Este important ca la întocmirea contractului privind înstrăinarea de bunuri cu condiția de întreținere pe viață să se evidențieze aparte înseși serviciile care vor fi necesare, precum și valoarea serviciilor acordate, deoarece, reieșind din specificul relațiilor din RM, precum și din mentalitatea cetățenilor, serviciile deseori nu se evaluează.

De serviciile contractuale de întreținere este necesar să deosebim serviciile sociale care sînt de origine legală. Astfel, conform art. 10 din Legea asistenței sociale a RM din 25.12.2003, în categoria serviciilor sociale sînt incluse și cele acordate în cadrul centrelor de zi [10]. Analizînd Legea RM privind protecția copilului aflat în dificultate, sînt evidențiate în calitate de servicii sociale de zi: centrele de îngrijire de zi; centrele de zi pentru copiii cu dezabilități și centrele de consiliere și sprijin pentru părinți. Tot acest proiect de lege prevede că autoritățile publice locale, organizațiile necomerciale acreditate pot crea și alte tipuri de

cămine și centre de zi destinate protecției copilului aflat în dificultate, precum și centre mixte [5, p. 46].

Legislația altor state prevede o gamă și mai largă de astfel de servicii legale. De exemplu, Regulamentul-cadru de organizare și funcționare a serviciilor de zi, aprobat de Guvernul României la 02.09.2004, prevede că serviciile de zi au rolul de a asigura menținerea, refacerea și dezvoltarea capacităților copilului și ale părinților săi pentru depășirea situațiilor care ar putea determina separarea copilului de familia sa. Din categoria acestora fac parte: centrele de zi, centrele de consiliere și sprijin pentru părinți, centrele de asistență și sprijin pentru readaptarea copilului cu probleme psihosociale, serviciile de monitorizare, asistență și sprijin al femeii gravide predispuse să-și abandoneze copilul [8].

În articolul „Serviciile de asistență socială – competență proprie sau delegată a autorităților administrației publice locale de nivelul I”, autoarea D. Grozavu menționează că există o lipsă de corelare cu legislația din domeniul administrației publice locale (APL), cu principiile autonomiei locale și descentralizării. La acest capitol, autoarea menționează că, în textul Legii privind asistența socială, APL de nivelul I le sînt atribuite anumite competențe, care sînt improprii și excesive. Autoritățile locale nu au posibilitatea funcțională, financiară de a-și îndeplini atribuțiile lor primare și esențiale, avînd în vedere și faptul că resursele ce țin de finanțe și personal sînt concentrate în mare spre îndeplinirea atribuțiilor în domeniul asistenței sociale, și nu la cele vitale pentru populație: asigurare cu apă și canalizare, drumuri, iluminare stradală etc. În ceea ce ține de atribuțiile APL de nivelul I în domeniul asistenței sociale, Legea privind administrația publică locală prevede la art. 14 lit. y): „consiliul local contribuie la realizarea măsurilor de protecție și asistență socială, asigură protecția drepturilor copilului; decide punerea la evidență a persoanelor socialmente vulnerabile care au nevoie de îmbunătățirea condițiilor locative; înființează și asigură funcționarea unor instituții

de binefacere de interes local”. Art. 29 lit. j) din Legea privind administrația publică locală prevede că „primarul conduce, coordonează și controlează activitatea serviciilor publice locale, asigură funcționarea serviciului stare civilă, a autorității tutelare, contribuie la realizarea măsurilor de asistență socială și ajutor social” [12].

În același timp, menționează autoarea, art. 8 alin. 4) din Legea finanțelor publice locale prevede că „de la bugetele satelor, orașelor sînt finanțate: acordarea de asistență socială populației, inclusiv protecția tinerei familii și familiilor cu mulți copii, a mamei și a drepturilor copilului, a persoanelor în etate și a solitarilor, în partea ce nu intră în competența altor autorități” [11]. Astfel, nu este clar care este cuantumul bugetului de la sate, orașe alocat pentru serviciile de asistență socială; totodată, nu este clar definiția limita competențelor APL de nivelul I în acest domeniu. Dacă este o competență proprie, atunci aceasta depășește cadrul legal al sistemului administrației publice locale, iar dacă este o competență delegată, atunci se cuvine a fi preconizate și alocate mijloace financiare pentru a crea posibilități de exercitare a acestor competențe. În acest sens, Legea cu privire la administrația publică locală prevede expres în art. 10 că „autoritățile administrației publice centrale nu pot să stabilească ori să impună competențe autorităților publice locale fără o evaluare prealabilă a impactului financiar pe care aceste competențe l-ar putea genera, fără o consultare a autorităților locale de nivelul corespunzător și fără ca colectivitățile locale să fie asigurate cu mijloacele financiare necesare”. În același timp, art. 8 alin. 4 pct. 4) din Legea finanțelor publice locale prevede că „de la bugetele raionale sînt finanțate cheltuielile ce țin de acordarea de asistență socială și întreținerea instituțiilor din domeniul asistenței sociale”.

Articolul 4 al Legii privind descentralizarea administrativă, nr. 435 din 28.12.2006, stipulează care sînt domeniile proprii de activitate ale autorităților publice locale, însă printre acestea nu se numără aco-

perirea cheltuielilor de întreținere a serviciului de asistență socială, de plată a salariilor pentru asistentul și lucrătorul social.

Astfel, Legea asistenței sociale, repetă practica deja stabilită a atribuirii APL de ambele nivele a competențelor excesive și din nou nu se face diferența dintre competențe proprii și competențe delegate. Asistența socială de facto este un serviciu delegat al statului, respectiv atribuțiile APL în acest domeniu trebuie să fie corelate cu acest specific și stabilite clar și concret. Astfel se va evita survenirea consecințelor de ineficacitate sau chiar caducitate a atribuțiilor stabilite pentru APL în acest domeniu [7]. La cele menționate de autoare am putea adăuga că aici ar fi necesară și o corelare cu legislația civilă, care ar crea mai multe posibilități atât pentru autoritățile publice locale, cât și pentru cei care duc necesitatea de întreținere.

Un alt moment important de care trebuie să ținem cont sînt termenele care diferă. Termenul contractului privind înstrăinarea de bunuri cu condiția de întreținere pe viață este unul nedeterminat, iar cel al contractului de prestări servicii variază. Astfel, art. 971 CCRM prevede că plata pentru servicii se efectuează după prestarea serviciilor, iar dacă plata pentru servicii se calculează pe anumite perioade, sumele vor fi acordate după încheierea fiecărei perioade în parte. Așadar, părțile trebuie să precizeze și valoarea pe întreaga perioadă.

Dacă din conținutul CCRM întreținerea nu este limitată în timp, adică este nedeterminată, în art. 2254 Cod civil al României întreținerea este determinată de timp. Astfel, punctul (1) prevede că prin contractul de întreținere o parte se obligă să efectueze în folosul celeilalte părți sau al unui anumit terț prestațiile necesare întreținerii și îngrijirii pentru o anumită durată. Punctul (2) prevede că dacă prin contract nu s-a prevăzut durata întreținerii ori s-a prevăzut numai caracterul viager al acesteia, atunci întreținerea se datorează pentru toată durata vieții creditorului întreținerii [14].

CCRM nu prevede reglementări exprese cu privire la natura și întin-

derea întreținerii. În CC al României găsim reglementări exprese. Astfel, aici ea este reglementată ca o obligație a întreținătorului. Deci, vom ține cont de cerințele comune de executare a obligației de întreținere.

CCRM nu prevede reglementări nici în privința întinderii obligației de întreținere. În schimb, art. 2257 al noului Cod civil român (NCCR) stabilește întinderea obligației de întreținere în conformitate cu care:

(1) Debitorul întreținerii datorează creditorului prestații stabilite în mod echitabil, ținîndu-se seama de valoarea capitalului și de condiția socială anterioară a creditorului.

(2) Debitorul este obligat în special să asigure creditorului hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte, menaj, precum și foloșința unei locuințe corespunzătoare. Întreținerea cuprinde, de asemenea, îngrijirile și cheltuielile necesare în caz de boală.

Punctul (3) al art. 2257 al Codului civil român prevede că întreținerea poate avea un caracter viager. În cazul în care întreținerea are caracter viager sau atunci cînd creditorul decedează în cursul duratei contractului, debitorul are obligația să îl înmormînteze. Legiuitorul din Republica Moldova, deși reglementează contractual ca numit, totuși admite și caracterul viager al acestuia.

Ațit art. 843 al CCRM care prevede riscul pieririi bunului [2], cît și p. (4) al art. 2257 NCCR reglementează identic că întreținerea continuă a fi datorată în aceeași măsură chiar dacă, în cursul executării contractului, bunul care a constituit capitalul beneficiarului întreținerii a pierit total sau parțial ori și-a diminuat valoarea, dintr-o cauză pentru care creditorul întreținerii nu este ținut să răspundă [15].

Întreținerea stipulată prin contractul civil de întreținere are un caracter *personal*, pentru că este strict legată de persoana în cauză, ea neputînd fi transferată altei persoane [13, p. 200]. Încheierea contractului implică necesarmente o încredere a întreținutului în persoana întreținătorului, acesta urmînd să-i acorde întreținere zi de zi, prestație care nu este dinainte determinată. La fel, nici întreținătorului nu-i este indiferent față de cine își asumă obligația

de îngrijire care implică acțiuni personale. Se susține că, deși obligația de întreținere are un caracter personal și netransmisibil, nu este exclusă posibilitatea de a fi executată prin mandatar, sau, din motive de forță majoră, să o execute, temporar, o altă persoană în numele celei obligate. Persoana care a prestat întreținerea poate pretinde despăgubiri fie în virtutea contractului de mandat, fie a gestiunii de afaceri [9, p. 54]. Susținem opinia expusă de autorii Iu. Mihalache și O. Chelaru, adăugînd că, în caz de imposibilitate temporară (boală, deplasare de serviciu, situații de forță majoră etc.), exercitarea actului de întreținere poate deveni o necesitate imperativă, raporturilor stabilite aplicîndu-li-se corespunzător dispozițiile art. 1378-1388 CCRM [3, p. 38]. Noi ne raliem la această opinie.

Susținem opinia d-ului A. Chibac, care menționează că întreținerea pe viață este un drept pur individual și inalienabil. Din aceste considerente, legislatorul în alin. 3 stipulează că creanța de întreținere nu poate fi transmisă unei alte persoane și nici urmărită de creditori [4, p. 470]. Ea poate fi realizată doar nemijlocit față de persoana beneficiară a întreținerii și nu poate fi transmisă prin succesiune, donată, împrumutată sau înstrăinată pe alte căi. Putem adăuga că este un drept perpetuu, deoarece durează pe tot parcursul vieții și, în conformitate cu CCRM, nu poate fi determinat.

Concluzii

✓ Considerăm că condiția de întreținere are un sens mult mai larg, de aceea am evidențiat particularitățile acesteia în contextul instituției întreținerii ce reiese din conținutul contractului civil de înstrăinare de bunuri cu condiția întreținerii pe viață.

✓ Condiția de întreținere este o particularitate a instituției înstrăinării de bunuri sub întreținerea persoanei beneficiare, care dispune de caractere specifice individualizate prin lege. Analiza acestor caractere specifice ne-a convins că ele într-adevăr se evidențiază.

✓ Noțiunea de *întreținere* în contextul articolului abordat presupune o obligație complex reieșită dintr-un

contract civil, care privește, pe de o parte, mijloacele necesare traiului, în care se includ alimente, îmbrăcăminte, locuință, cele necesare îngrijirii sănătății etc., ia pe de altă parte, mijloacele necesare satisfacerii nevoilor spirituale ale beneficiarului, în care se includ nevoile culturale, artistice, științifice, de informare etc. În acest context, înstrăinarea trebuie să fie însoțită de un contract încheiat legal, în conformitate cu cerințele prevăzute de Codul civil al Republicii Moldova.

Referințe bibliografice

1. Cebotari V. Prevederi legale privind obligația de întreținere. În: Revista națională de drept, nr. 2/16, 2003.
2. Codul civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 82-86 din 22 iunie 2002.
3. Chelaru O., Mihalache Iu. Analiza juridică a contractului de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață. În: Revista națională de drept, 2007, nr. 5, p. 38-43.
4. Chibac Gh. Contractul de înstrăinare a bunului cu condiția întreținerii pe viață. Cartea III, art. 839-846. În: Comentariul Codului civil al Republicii Moldova, vol. II, ediția a II-a. Chișinău: ARC, 2006, p. 469-473.
5. Chisari A. Reglementări juridice privind serviciile sociale de zi destinate copilului sau familiei cu copii aflați în situație de risc social. În: Legea și viața, 2006, nr. 2, p. 46-50.
6. Macovei D. Drept civil. Contracte (Vol. I). Iași: Editura „Cantes”, 1999, p. 139.
7. Grozavu D. Serviciile de asistență socială – competență proprie sau delegată a autorităților administrației publice locale de nivelul I. www.caim.md/index.php.
8. Hotărârea Guvernului României pentru aprobarea Regulamentelor-cadru de organizare și funcționare a serviciilor de prevenire a separării copilului de familia sa, precum și a celor de protecție specială a copilului lipsit temporar sau definitiv de ocrotirea părinților săi, nr. 1438/2004 din 02.09.2004. În: Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 872 din 24.09.2004.
9. Urs I., Angheni S. Drept civil. Contracte civile. Vol. III. București: Editura Universității „Titu Maiorescu”, 1998, p. 428.
10. Legea asistenței sociale a Republicii Moldova, nr. 547-XV din 25.12.2003. În: Monitorul Oficial al RM, nr. 42-44 din 12.03.2004.
11. Legea privind finanțele publice locale, nr. 397 din 16.10.2003. În: Monitorul Oficial nr. 29-31/91 din 02.03.2007.
12. Legea privind administrația publică locală, nr. 436 din 28.12.2006. În: Monitorul Oficial nr. 32-35/116 din 09.03.2007.
13. Nițoiu R. Drept civil. Contracte speciale. București: Ed. Șansa, 2006, p. 248.
14. <http://legeaz.net/noul-cod-civil/art-2254-notiune-contractul-de-intretinere>.
15. <http://legeaz.net/noul-cod-civil/art-2257-intinderea-obligatiei-de-intretinere-contractul-de-intretinere>

ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ АЗАРТНЫХ ИГР В РЕСПУБЛИКЕ МОЛДОВА И В ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ

Б. СОСНА,

доктор права, и.о. профессора Европейского университета Молдовы, ведущий научный сотрудник ИЮП АНМ

Ю. ЗДОРОВ,

магистр права, докторант Европейского университета Молдовы

SUMMARY

The authors attempted to analyze the legislation of the Republic of Moldova on gambling compared with the laws of foreign countries and to make proposals to improve the legislation of the Republic of Moldova.

Tags: budget, gambling, lottery, casino; slot machines; bookmaking; bingo; telecommunications gamble.

***

Авторы предприняли попытку проанализировать законодательство Республики Молдова об азартных играх в сравнении с законодательством зарубежных стран и внести предложения по совершенствованию законодательства Республики Молдова.

Ключевые слова: бюджет, азартная игра, лотерея; казино; игровые автоматы; букмекерство; бинго; телекоммуникационная азартная игра.

Актуальность темы обусловлена двойственной природой азартных игр. Азартные игры пополняют государственный бюджет и способствуют развитию других секторов экономики – туризма, профессионального спорта и др. С другой стороны, азартные игры оказывают негативное влияние на нравственность граждан, особенно молодых, порождая зависимость от азартных игр.

Запрет азартных игр в отдельной стране неизбежно приведет к появлению нелегальных игорных заведений, а также перемещение игроков в соседние страны, где азартные игры легализованы. Для защиты молодежи и др. лиц от рисков, связанных с возникновением зависимости от азартных игр, необходимо ужесточить требования к организаторам азартных игр и усилить контроль за их деятельностью.

Законодательство Республики Молдова, регулирующее азартные игры, в значительной мере устарело и не соответствует законодательству отдельных стран, входящих в Европейский Союз, которое ограничивает негативное

воздействие азартных игр на лиц, подверженных риску возникновения зависимости от азартных игр. Законодательство, регулирующее азартные игры в странах Европейского Союза, имеет целью защиту несовершеннолетних и других уязвимых лиц от вреда, причиненного игорной зависимостью, недопущение преступности, обеспечение честности и открытости игорного бизнеса.

В то же время нежелательно и чрезмерное ограничение игорного бизнеса, т.к. оно ведёт к образованию теневого рынка, что способствует повышению уровня коррупции и утечке денежных средств из страны.

Азартные игры – это неизбежное зло, однако запрет азартных игр может повлечь только негативные последствия.

Законодательством стран ЕС регулируются следующие виды азартных игр:

1. лотерея;
2. казино;
3. игровые автоматы;
4. букмекерство;
5. бинго;
6. телекоммуникационная азартная игра [1].

Под азартными играми принято понимать «игры со случайным, заранее непредсказуемым результатом, достижение которого не зависит от действий любой из сторон, участвующей в игре» [2].

Отдельные юристы считают лотерейной игрой на приз, в которой организатор игры принимает ставки на совпадение определенного количества случайно вытянутых чисел из определенных серий чисел, выигрышные числа определяются на публичном розыгрыше [3].

«Большой юридический словарь» определяет лотерею как групповую или массовую игру, в ходе которой организатор лотереи проводит между её участниками - собственниками лотерейных билетов розыгрыш призового фонда лотереи; при этом выпадение выигрыша не зависит от воли и деятельности субъектов лотерейной деятельности, являясь исключительно делом случая [4].

Вывод. Данное определение, по нашему мнению, является более точным, т.к. соответствует закону РМ «Об азартных играх».

Согласно части (1) ст. 26 закона РМ «Об азартных играх» № 285-XIV от 18.02.1999 года лотерея - групповая или массовая азартная игра, в ходе которой организатор игры в определенном месте и в определенное время проводит между ее участниками - владельцами лотерейных билетов розыгрыш призового фонда лотереи по оговоренной условиям схеме; при этом выпадение выигрыша на какой-либо из лотерейных билетов не зависит от воли и действий субъектов лотерейной деятельности, является исключительно делом случая и не может быть никем специально устроено [5].

Разновидностями лотереи являются системная (электронная) лотерея и видеолотерея.

Согласно части (2) ст. 26 закона РМ «Об азартных играх» системная (электронная) лотерея - форма лотереи, в которой фиксация ставок и прогнозов участников проводится с помо-

щью электронных устройств, сохраняющих информацию в своей памяти и направляющих ее для участия в розыгрыше по специальным каналам передачи информации в головной информационный центр.

Согласно части (3) ст. 26 этого закона видеолотерея - форма лотереи, посредством которой получается выигрыш, при этом результат предъявляется игроку через терминал видеолотереи, способности же игрока никак не влияют/не имеют значения для получения выигрыша.

Классификация лотерей установлена частями (1)-(18) ст. 29 закона РМ «Об азартных играх».

По видам лотереи подразделяются на:

- классические;
- цифровые;
- моментальные;
- видеолотереи.

Классическая лотерея - лотерея, при которой розыгрыш заранее оговоренных призов, заключающийся в определении выигрышных номеров и серий билетов, происходит после завершения реализации определенного количества лотерейных билетов определенной формы и содержания в установленные сроки.

Цифровая лотерея - лотерея, при которой формирование призового фонда и розыгрыш призов, заключающийся в определении выигрышной комбинации цифр, происходят после завершения реализации соответствующих билетов в установленные сроки.

Моментальная лотерея - лотерея, при которой розыгрыш заранее оговоренных призов происходит посредством выявления информации, заложенной в определенное количество лотерейных билетов и защищенной способом, позволяющим игроку определить полагающийся ему выигрыш сразу же после покупки лотерейного билета.

Видеолотерея представляет собой комплекс оборудования и информационных программ и осуществляется через единую сеть терминалов видеолотерей замкнутого контура, которые

функционируют только подключенными к центральной системе национального уровня. Центральная система обеспечивает активацию, постоянный мониторинг терминалов, централизацию и накопление данных, а также автоматическое определение выигрышей, выпадающих игрокам, как на уровне терминала, так и на уровне сети. Видеолотерея является национальной лотереей.

По способу проведения лотереи подразделяются на:

- тиражные;
- бестиражные.

Тиражная лотерея - лотерея, процесс проведения которой делится на тиражи - единичные полные циклы от выпуска в продажу лотерейных билетов до проведения общего розыгрыша и выдачи выигрышей по этим билетам.

Бестиражная лотерея - лотерея, в которой результат розыгрыша определяется путем проверки лотерейного билета сразу же после его покупки либо путем проведения розыгрыша непосредственно на этот билет.

По масштабам проведения лотереи подразделяются на:

- национальные;
- региональные.

Согласно части (1) ст. 30 закона РМ «Об азартных играх» призовой фонд лотереи - формируемая либо участниками, либо меценатом лотереи совокупность ценностей, хранящихся в соответствии с условиями, определяемыми настоящим законом, и распределяемых между участниками лотереи посредством проведения розыгрыша согласно условиям лотереи.

Согласно части (6) ст. 30 закона РМ «Об азартных играх» минимальный размер выигрыша не может быть меньше размера минимальной ставки.

Согласно части (1) ст. 32 закона РМ «Об азартных играх» финансовая гарантия при проведении денежных лотерей устанавливается в следующих размерах:

а) 100 % общего призового фонда бестиражной лотереи, за исключением той его части, которая выплачивается игроку не-

медленно в месте реализации лотерейных билетов;

b) не менее 50 % общего призового фонда тиражной лотереи.

Согласно ст. 33 этого закона финансовая гарантия осуществляется в следующих формах:

a) заключение страхового договора со страховой компанией на условиях, обеспечивающих защиту прав игроков на получение денежных выигрышей и приемлемых для Министерства финансов;

b) предоставление банковской гарантии на условиях, обеспечивающих защиту прав игроков на получение денежных выигрышей и приемлемых для Министерства финансов;

c) внесение соответствующей суммы на банковский счет, указанный Министерством финансов, с последующим возвратом этой суммы вместе с процентами по истечении срока действия лицензии (если данная сумма не была использована в соответствии с условиями лотереи);

d) залог недвижимости, составляющей собственность организатора азартных игр.

Условия проведения лотерей на территории Республики Молдова установлены частями (1)-(7) закона РМ «Об азартных играх», которые гласят: «Все лотереи, проводимые на территории Республики Молдова, подлежат обязательному лицензированию, осуществляемому Лицензионной палатой.

Проведение лотерей разрешается только на территории, предусмотренной в лицензии. Изменение территории проведения лотереи влечет за собой необходимость получения новой лицензии.

Проведение лотереи осуществляется только организатором лотереи и только в полном соответствии с ее утвержденными условиями.

Каждая лотерея подлежит регистрации в едином реестре лотерей, ведение которого осуществляется Министерством финансов.

Импорты иностранных лотерей

на территорию Республики Молдова и регистрация одной и той же лотереи как двух и более запрещаются.

Завершение или прекращение лотереи производится в соответствии с процедурой, устанавливаемой Лицензионной палатой и Министерством финансов.

При проведении национальных лотерей, являющихся монополией государства, Министерство финансов устанавливает особый порядок распределения доходов от реализации лотерейных билетов».

Легальное определение понятия «азартная игра» даёт часть (1) ст. 2 закона РМ «Об азартных играх», согласно которой азартной игрой в понимании настоящего закона является проводимая в соответствии с правилами игра, участие в которой позволяет выигрывать деньги, иное имущество или имущественные права, а результат определяется действиями, полностью или частично основанными на случае.

Согласно части (2) ст. 2 этого закона в понимании настоящего закона не считаются азартными играми:

a) вещевые лотереи, имеющие нерегулярный, развлекательный характер и не предусматривающие прибыли для организаторов, в случае, если общая стоимость выпущенных лотерейных билетов не превышает 5000 леев, а максимальный размер выигрыша - трех минимальных заработных плат, установленных на день проведения розыгрыша;

b) игры, проводимые посредством машин, аппаратов, устройств и других средств, не предполагающих случайных элементов, с целью тестирования исключительно силы, ловкости, сноровки участников, если максимальный размер выигрыша не превышает двух минимальных заработных плат, установленных на день проведения игр;

c) организованные физическими и юридическими лицами игры, в которых призовой фонд формируется из собственной прибыли этих лиц в целях стимули-

рования основной деятельности или в рекламных целях и которые не предусматривают плату за участие в игре в какой-либо форме.

Согласно части (1) ст. 3 этого закона азартные игры делятся на:

a) игры случая, результат которых определяется действиями, полностью основанными на случае; при этом равномерно распределяющиеся случайные цифры и их комбинации, от которых зависит результат игры, определяются при помощи колоды карт, колеса рулетки, игральные кости, лотерейных билетов, игровых автоматов либо иным способом;

b) пари, результат которых определяется действиями, частично основанными на случае; при этом игрок делает ставку на реальность или нереальность какого-либо события, а организатор игры обязуется выплатить выигравшему сумму выигрыша;

c) игры на ловкость, результат которых частично зависит от физической ловкости игрока, при этом минимальный размер выигрыша не может быть меньше размера ставки.

Игроком согласно части (1) ст. 5 закона РМ «Об азартных играх» является лицо, оплатившее свое участие в игре и имеющее право на получение выигрыша, предусмотренного правилами игры.

Часть (2) ст. 5 закона РМ «Об азартных играх» запрещает участие в азартных играх (кроме лотерей и игр на ловкость) лиц, не достигших возраста 18 лет.

В Великобритании, Дании, Испании, Нидерландах, Румынии к азартным играм допускаются лица, достигшие возраста 18 лет. В большинстве земель Федеративной Республики Германия к азартным играм допускаются лица, достигшие возраста 18 лет, а других землях – лица, достигшие возраста 21 год. По законодательству Бельгии к азартным играм допускаются лица, достигшие возраста 18 лет, а в казино - лица, достигшие возраста 21 год. В Бельгии ограничены расходы игрока на игру, допускается проигрыш не более 25 евро в час. В Греции к азартным играм до-

пускаются лица, достигшие возраста 23 лет. В Греции установлен проигрыш не более 80 евро в день для игровых автоматов. В Испании допускается проигрыш в казино не более 600 евро в день, 1500 евро в день в неделю, 3000 евро в год. В Нидерландах допускается проигрыш не более 100 евро в неделю для игроков в возрасте от 18 до 24 лет и не более 1000 евро в неделю для игроков в возрасте от 25 лет [6].

Предложение. Считаю целесообразным изменить часть (2) ст. 5 закона РМ «Об азартных играх», запретив участие в азартных играх лиц, не достигших возраста 23 лет.

Кроме того, следует установить предельные размеры проигрыша – не более 50 евро в день.

В соответствии с частью (1) ст. 6 закона РМ «Об азартных играх» азартные игры организуются по правилам, утвержденным Министерством финансов и содержащим:

- a) наименование организатора игры;
- b) точное описание применяемой системы игры (подробные условия игры);
- c) место, порядок и конечный срок выдачи выигрышей;
- d) порядок и сроки разрешения претензий игроков;
- e) иные сведения, определяемые соответствующими статьями настоящего закона.

Согласно части (2) ст. 6 этого закона правила проведения азартных игр представляются в Лицензионную палату одновременно с декларацией для получения лицензии на деятельность в области азартных игр. Правила проведения азартных игр утверждаются на каждый срок действия лицензии отдельно (как при выдаче, так и при продлении лицензии). Изменения в них могут производиться только с письменного согласия Министерства финансов.

Участниками азартных игр являются организатор азартных игр и игроки.

Согласно ст. 10 закона РМ «Об азартных играх» организатор азартных игр - юридическое

лицо, являющееся резидентом Республики Молдова, имеющее соответствующую лицензию и осуществляющее деятельность по непосредственному проведению разрешенных азартных игр.

В Болгарии получить лицензии на проведение азартных игр могут не только национальные операторы, но и операторы, учрежденных в странах Европейского экономического пространства (страны Европейского Союза, Исландия, Лихтенштейн, Норвегия) и в Швейцарии при условии создания ими в Болгарии представительства со статусом юридического лица. Операторы из других стран могут получить лицензию на право проведения азартных игр только при условии инвестирования в национальную экономику не менее 10 млн. евро и создания не менее 500 рабочих мест. Операторам из оффшорных стран лицензия не выдается [7].

Предложение. Полагаем, что ст. 10 закона РМ «Об азартных играх» следует изменить, установив, что организаторами азартных игр могут быть не только резиденты Республики Молдова, но и резиденты стран Европейского Союза.

Обязанности организатора азартных игр установлены ст. 11 закона РМ «Об азартных играх».

Согласно части (1) ст. 11 этого закона организатор азартных игр обязан:

- a) обеспечивать общественный порядок и безопасность игроков;
- b) не допускать к игре лиц, не имеющих на основании настоящего закона права участвовать в данной игре, а также лиц, которые под влиянием алкоголя, наркотика или иного сильнодействующего вещества либо по иным причинам явно не могут отдавать себе отчет в своих действиях;
- b¹) требовать предъявления удостоверяющего личность документа (паспорт, удостоверение личности, вид на жительство, проездной документ) или иного официального документа с фотографией с целью удостоверения в том, что лицо, желающее участвовать в азартных играх, достигло

18-летнего возраста. В случае отказа лица предъявить удостоверяющий личность документ или иной официальный документ с фотографией организатор обязан запретить ему доступ в игровой зал и не допускать его к азартным играм;

c) регистрировать в установленном порядке в месте, в котором организовываются азартные игры, все выдаваемые выигрыши начиная с суммы 3000 леев;

d) выдавать игрокам выигрыши согласно правилам игры;

e) выдавать игрокам по их требованию справку по установленной форме о выдаче выигрыша;

f) разрешать претензии игроков в сроки и в порядке, предусмотренном правилами игры;

g) хранить в тайне размеры выигрышей или проигрышей игроков, предоставляя информацию о них только в предусмотренных законодательством случаях;

h) обеспечивать игрокам возможность непосредственного ознакомления с правилами игры;

i) вести ежедневный учет азартных игр по каждому игровому столу, игровому автомату и лотерее;

j) представлять документы, относящиеся к азартным играм, контролирующим органам;

k) выполнять иные обязанности, возложенные на него настоящим законом и иными нормативными актами.

Согласно части (2) ст. 11 этого закона организатору азартных игр запрещается:

a) заключать с лицами в возрасте до 18 лет и с лицами, ранее судимыми за умышленные преступления, индивидуальный трудовой договор или договор подряда, содержанием которого является выполнение работы, непосредственно связанной с проведением азартной игры или осуществлением контроля за ней;

b) участвовать в азартной игре, проводимой им самим. Настоящее запрещение распространяется также на физических лиц, входящих в число акционеров, пайщиков, членов правления или лиц, непосредственной служеб-

ной обязанностью которых является проведение азартной игры или осуществление контроля за ней;

с) предоставлять игрокам кредит для внесения ставок.

Лицензия на право проведения азартных игр выдается, если соблюдены особые условия выдачи лицензии, установленные ст. 9 закона РМ «Об азартных играх».

Согласно ст. 9 этого закона лицензия выдается на срок до одного года юридическому лицу, осуществляющему любой вид деятельности в области азартных игр, при соблюдении следующих условий:

а) организационно-правовой формой является акционерное общество или общество с ограниченной ответственностью;

б) величина оплаченного уставного капитала на момент подачи декларации для получения лицензии составляет:

- 600 000 леев для казино;
- 250 000 леев для национальных лотерей;
- 200 000 леев для пари, залов игровых автоматов;
- 150 000 леев для региональных лотерей;
- 50 000 леев для игр на ловкость;
- 25 000 леев для игровых автоматов;

с) основным видом деятельности является организация азартных игр;

д) сопутствующие виды деятельности (зрелищно-развлекательные мероприятия, общественное питание, торговля спиртными, табачными изделиями и т.д.) организуются только по месту осуществления основного вида деятельности;

е) в число акционеров, пайщиков, членов правления, а также лиц, непосредственной служебной обязанностью которых является проведение азартной игры или осуществление контроля за ней, не входят лица, ранее судимые за умышленные преступления либо входившие в состав юридического лица, которым организовывались азартные игры без соответствующей лицензии

или лицензия которого аннулирована на основаниях, предусмотренных статьей 48 настоящего закона.

Порядок выдачи и аннулирования лицензии установлен ст. 46-51 закона РМ «Об азартных играх».

Согласно части (1) ст. 46 этого закона для получения лицензии в Лицензионную палату подается декларация для получения лицензии, в которой указываются:

а) наименование юридического лица, ходатайствующего о выдаче лицензии, его юридический адрес и местонахождение;

б) номер телефона и факса ходатая;

с) наименование и описание системы игры случая, пари или игры на ловкость, которые желает организовать ходатай;

д) место проведения азартных игр.

Согласно части (2) ст. 46 этого закона к декларации должны прилагаться:

а) учредительные документы;

б) свидетельство о государственной регистрации юридического лица, ходатайствующего о выдаче лицензии;

с) сертификат о присвоении фискального кода;

д) план и описание места проведения азартных игр;

е) письменное разрешение органа местного публичного управления на распространение на его территории лотерейных билетов либо открытие игрового зала или места для игр;

ф) количество, виды и типы применяемого в месте проведения игр игорного оборудования;

г) правила игр случая, пари или игр на ловкость, которые желает организовать ходатай;

h) планируемые количество и структура рабочих мест;

и) годовая бухгалтерская отчетность за последний финансовый год, подтвержденная аудиторской проверкой, а в случае осуществления ходатаем своей деятельности менее одного года - последняя (квартальная, полугодовая) бухгалтерская отчетность;

j) копии документов, удосто-

веряющих право собственности на игорное оборудование и инвентарь, а также на программное обеспечение, применяемые для осуществления соответствующей деятельности;

к) справка территориального налогового органа об отсутствии у ходатая задолженности по налогам и иным обязательным платежам;

l) устав и годовая бухгалтерская отчетность за три последних финансовых года юридического лица, доля которого превышает 5% уставного капитала юридического лица, ходатайствующего о выдаче лицензии;

m) справка банка о денежном взносе в уставный капитал;

n) справка юридического лица, уполномоченного подтвердить стоимость имущества, переданного юридическому лицу, ходатайствующему о выдаче лицензии, в качестве неденежного взноса;

о) копии деклараций о доходах за три последних года физического лица, доля которого превышает 5% уставного капитала юридического лица, ходатайствующего о выдаче лицензии;

р) характеристика мер по обеспечению безопасности в месте проведения игр;

г) иные документы, предусмотренные соответствующими статьями настоящего закона.

Лицензионная палата в соответствии с частью (1) ст. 47 закона РМ «Об азартных играх» обязана в срок не более 15 рабочих дней со дня поступления декларации о выдаче лицензии принять решение о выдаче лицензии или об отказе в выдаче лицензии.

Согласно части (2) ст. 47 этого закона лицензия не выдается в случаях:

а) подачи декларации для получения лицензии на основе данных, не соответствующих действительности;

б) непредставления ходатаем указанных в статье 46 настоящего закона документов или отказа от предоставления дополнительной информации;

с) несоответствия места про-

ведения игр требованиям настоящего закона;

d) явного ущемления прав игроков представленными правилами игры или несоответствия правил игры условиям, установленным настоящим законом;

e) применения игорного оборудования и инвентаря или использования программного обеспечения, не соответствующих требованиям настоящего закона.

В странах Европейского Союза процедура лицензирования может длиться от нескольких недель до нескольких месяцев.

В Бельгии организации, которые намерены производить, устанавливать и обслуживать игровые автоматы, обязаны получить лицензию класса «Е», которая выдаётся на 10 лет, сотрудники компаний – операторов казино, видеоигр (arcades) и букмекерских контор должны получить лицензию класса «D», которая выдаётся на 5 лет и требует периодического прохождения ими тренингов [9].

В странах Европейского Союза установлены различные размеры платы за получение лицензии на право осуществления игорного бизнеса.

В частности, в Австрии плата за выдачу лицензии, которая выдается на 15 лет, составляет 100 000 евро, в Бельгии годовая плата за лицензию составляет 11 949 евро, в Латвии плата за выдачу лицензии и годовая плата за её поддержку составляет 14 230 евро, в Румынии годовая плата за лицензию составляет 400 000 румынских лей, во Франции годовая плата за лицензию составляет 5 000 евро [10].

Согласно ст. 18 закона РМ «Об азартных играх» налогообложение деятельности и ведение бухгалтерского учета в области азартных игр осуществляются в соответствии с законодательством.

В соответствии с частью (3³) ст. 90¹ Налогового кодекса Республики Молдова № 1163-ХІІІ от 24.04.1997 года (далее – НК РМ) каждый плательщик выигрышей от азартных игр обязан удержать

из каждого выигрыша и перечислить в бюджет налог в размере 18% [11].

В соответствии с частью (1) ст. 92 НК РМ налог, удержанный согласно ст. 88–91 НК РМ, уплачивается в бюджет лицом, осуществившим это удержание, в течение месяца после окончания месяца, в котором были произведены выплаты.

В большинстве стран Европейского Союза налог с выигрышей игроков не взимается. В Греции применяется ставка налога на выигрыш – 10% только для игр случая. В Испании взимается налог в размере 20% при выигрыше от 2 500 евро (после вычета проигрышей за отчётный период (год). В Нидерландах ставка налога на выигрыш равна 29%, если выигрыш более 454 евро, и только для игр случая. В Польше установлен налог на выигрыш 10%, в Румынии – 25% [12].

Считаем целесообразным учесть богатый опыт стран Европейского Союза и установить более высокую ставку налога на выигрыши, превышающие 500 евро.

Организаторы азартных игр платят налог на прибыль в соответствии с пунктом b) ст. 15 НК РМ.

Одним из наиболее широко распространенных видов азартных игр являются игры случая, которые осуществляются в казино или посредством игровых автоматов.

Деятельность казино, которые являются специальными игорными заведениями, регулируется ст. 19-21, 46-51 закона РМ «Об азартных играх».

Проведение азартных игр посредством игровых автоматов регулируется ст. 22-25, 46 закона РМ «Об азартных играх».

Игровыми автоматами являются механические или электронные устройства, которые приводятся в действие с помощью монет, жетонов или каким-либо другим способом и в которых выигрыш зависит исключительно от случайности.

Эксплуатировать игровые ав-

томаты имеет право только юридическое лицо, получившее лицензию.

Согласно части (2) ст. 22 закона РМ «Об азартных играх» для рассмотрения вопроса о выдаче лицензии на эксплуатацию игровых автоматов с денежными выигрышами в Лицензионную палату, кроме указанных в статье 46 настоящего закона документов, дополнительно представляются:

a) договор на аренду помещения (или его части) для размещения игровых автоматов (при отсутствии собственных площадей);

b) перечень игровых автоматов с указанием их названия, вида и типа, номерного знака, заводского номера, страны изготовления, года изготовления, места установки;

c) краткое описание игровых автоматов с указанием размера максимальной ставки и максимального размера выигрыша на одном автомате;

d) сертификат соответствия на игровые автоматы;

e) документы, подтверждающие происхождение игровых автоматов;

f) документы, подтверждающие легальность ввоза игровых автоматов на территорию Республики Молдова и уплату всех необходимых таможенных пошлин и сборов (в случае использования игровых автоматов зарубежного производства);

g) разрешение органа местного публичного управления, на территории которого будет осуществляться соответствующий вид деятельности. На выплату выигрышей в соответствии с частью (1) ст. 24 закона РМ «Об азартных играх» должно направляться не менее 70 % годовой суммы ставок, внесенных в игровой автомат любого вида и типа.

В соответствии с частью (2) ст. 24 закона РМ «Об азартных играх» все клиенты казино в случае покупки или обмена жетонов на сумму более 30 000 леев идентифицируются в соответствии с требованиями ст.5 Закона о предупреждении и борьбе с от-

мыванием денег и финансированием терроризма № 190-XVI от 26 июля 2007 года [13].

Пари является одним из наиболее широко распространённых в странах Европейского Союза азартных игр.

Согласно ст. 38 закона РМ «Об азартных играх» пари (тотализатор) - азартная игра, основанная на ставке непосредственно между игроками или между игроками и организатором игры, в отношении исхода какого-либо спорного события; при этом приз зависит от объема совокупных ставок, а также от количества победивших участников. Распределение выигрышей производится по системе, установленной правилами игры.

Пари регулируется ст. 38-44 закона РМ «Об азартных играх».

Согласно ст. 44 этого закона для рассмотрения вопроса о выдаче лицензии на проведение пари в Лицензионную палату, кроме указанных в ст. 46 настоящего закона документов, дополнительно представляются:

а) образцы игровых карточек, применяемых при приеме ставок;

б) описание процедуры распределения и получения выигрышей;

в) расчет максимального размера призового фонда.

С 01.01.2014 года в Республике Молдова применяются игры с использованием систем связи. Их проведение регулируется ст. 45¹-45⁵ закона РМ «Об азартных играх».

Азартные игры производятся с использованием систем связи типа Интернет, системы стационарной и мобильной телефонии.

Согласно части (2) ст. 45¹ закона РМ «Об азартных играх» деятельность по организации и проведению азартных игр с использованием систем связи является монополией государства и не подлежит лицензированию. Азартные игры с использованием систем связи организуются хозяйствующим субъектом с государственным капиталом, уполномоченным на проведение

азартных игр, являющихся монополией государства.

Предложение. Полагаем целесообразным изменить часть (2) ст. 45¹ закона РМ «Об азартных играх», разрешив проводить азартные игры с использованием системы связи частным организациям, получившим лицензию на проведение азартных игр с использованием систем связи.

Административная ответственность за нарушение законодательства об азартных играх установлена ст. 277¹ и частью (1) ст. 356 Кодекса о правонарушениях Республики Молдова № 218-XVI от 24.10.2008 года (далее – КоП РМ) [14].

Правонарушения, предусмотренные частями (1), (2), (4) ст. 277¹ КоП РМ, влекут применение штрафа, а правонарушение, предусмотренное частью (3) ст. 277¹ КоП РМ, влечёт наложение штрафа с лишением или без лишения права заниматься определенной деятельностью на срок от 5 месяцев до одного года.

Согласно части (1) ст. 356 КоП РМ осуществление азартных игр без разрешения влечет наложение штрафа в размере от 50 до 100 условных единиц или назначение наказания в виде неоплачиваемого труда в пользу общества на срок от 40 до 60 часов.

В Российской Федерации административная ответственность за нарушение законодательства, регулирующего проведение азартных игр, установлена ст. 14.1¹ и 14.1¹⁻¹ кодекса Российской Федерации об административных правонарушениях, принятого Государственной Думой 20 декабря 2001 года и одобренного Советом Федерации 26 декабря 2001 года [15].

Согласно части 1 ст. 14.1¹ этого кодекса незаконные организация и (или) проведение азартных игр с использованием игрового оборудования вне игровой зоны, либо с использованием информационно-телекоммуникационных сетей, в том числе сети «Интернет», а также средств связи, в том числе подвижной связи, либо без полученного в установленном порядке

разрешения на осуществление деятельности по организации и проведению азартных игр в игровой зоне влекут наложение административного штрафа на юридических лиц в размере от семисот тысяч до одного миллиона рублей с конфискацией игрового оборудования.

В Украине 25.06.2009 года вступил в силу закон «О запрете игорного бизнеса в Украине».

Этот закон запретил азартные игры, т.е. игры, обязательным условием участия в которых является уплата игроком денег, в том числе через систему электронных платежей, что даёт участнику возможность как получить выигрыш (приз) в любом виде, так и не получить его в зависимости от случайности.

В законе «О запрете игорного бизнеса в Украине» перечислены 7 разрешенных видов деятельности, которые не считаются азартными играми:

1. организация и проведение лотерей;

2. организация и проведение творческих конкурсов, спортивных соревнований и т.п., несмотря на то предусматривается или не предусматривается их условиями денежный или имущественный выигрыш;

3. игра в бильярд, игра в кегли (боулинг) и другие игры, которые проводятся без получения игроком приза (выигрыша);

4. игра на игровых автоматах типа «кран-машина» (двухкоординатные автоматы), где как выигрыш (приз) игрок получает исключительно материальные вещи (игрушки, конфеты и пр.);

5. розыгрыши на бесплатной основе с рекламированием (популяризацией) отдельного товара, услуги, торговой марки, знаков для товаров и услуг, наименования или направлений деятельности субъекта ведения хозяйства, коммерческой программы с выдачей выигрышей в денежной или имущественной форме;

6. розыгрыши в виде конкурсов (игр, викторин), условия которых предусматривают бесплатное приобретение лицом

статуса ее участника и получения участником, который проявил лучшие личные знания и умения, выигрышей в денежной или имущественной форме за личную победу;

7. розыгрыши на бесплатной основе для развлекательных, благотворительных или познавательных целей.

Участие в организованных без разрешения азартных играх (карты, рулетка, «напёрсток» и др.) и на деньги, вещи и другие ценности влечёт административную ответственность, установленную ст. 119 Кодекса об административных правонарушениях Украины [16].

Изучение практики применения законодательства, регулирующего азартные игры, позволяет сделать следующие **выводы**:

1. Азартные игры являются одним из источников пополнения бюджета и способствуют развитию туризма и спорта. С другой стороны, азартные игры отрицательно влияют на нравственное состояние.

2. Запрет азартных игр влечёт исключительно негативные последствия для страны, запретившей азартные игры на своей территории. В результате запрета азартных игр государство теряет один из источников дохода, а организаторы азартных игр и игроки перемещаются за границу, что легко сделать при безвизовом режиме, или в теневую экономику.

3. Необходимо разумное ограничение азартных игр, чтобы сохранить источник дохода и уменьшить негативное влияние азартных игр на определенные группы лиц, в первую очередь, на молодежь.

Предложение. Для достижения этих целей считаем целесообразным принять следующие изменения в законодательстве Республики Молдова, регулирующем азартные игры.

Во-первых, запретить допуск к азартным играм лиц (за исключением лотерей и игр на ловкость), не достигших возраста 23 лет, а также лиц с ограниченными возможностями.

Во-вторых, запретить приём на работы, непосредственно связанные с проведением азартных игр лиц, не достигших возраста 23 лет.

В-третьих, установить предельные размеры проигрыша, например, не более 15 евро в час и 100 евро в день.

В-четвертых, допустить к участию в азартных играх юридических лиц, находящихся в странах Европейского Союза при условии инвестирования в экономику Республики Молдова и создания новых рабочих мест.

В-пятых, допустить к участию в азартных играх с использованием систем связи частных предприятия. Полагаем, что, если наше государство поручило выполнение такой публичной функции как принудительное исполнение судебных решений частным организациям, то разрешение игры с использованием систем связи не должно вызвать серьезных возражений.

В-шестых, упростить порядок выдачи лицензий на право проведения азартных игр и ужесточить санкции за необоснованный отказ в выдаче лицензии, что позволит снизить уровень коррупции.

В-седьмых, освободить от оплаты подоходного налога выигрыши, не превышающие 3 000 лей, а ставку налога с выигрыша, превышающего 3 000 лей увеличить.

Библиография

1. Правовое регулирование игорного бизнеса: европейский опыт, практика в постсоветских странах, перспективы Украины, под общ. ред. Сергиенко И.В., Фомина И.Ю., Хорольского Р.Б., Киев, 2015, стр. 13-14

2. «Большой юридический словарь» под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004, стр. 19

3. Правовое регулирование игорного бизнеса: европейский опыт, практика в постсоветских странах, перспективы Украины, под общ. ред. Сергиенко И.В., Фомина И.Ю., Хорольского Р.Б., Киев, 2015, стр. 13

4. «Большой юридический словарь»

под ред. Сухарева А.Я., Крутских В.Е., Москва, 2004, стр. 313

5. Официальный монитор РМ № 50-52 от 20.05.1999 г.

6. Правовое регулирование игорного бизнеса: европейский опыт, практика в постсоветских странах, перспективы Украины, под общ. ред. Сергиенко И.В., Фомина И.Ю., Хорольского Р.Б., Киев, 2015, стр. 48

7. Правовое регулирование игорного бизнеса: европейский опыт, практика в постсоветских странах, перспективы Украины, под общ. ред. Сергиенко И.В., Фомина И.Ю., Хорольского Р.Б., Киев, 2015, стр. 13. Сергиенко И.В., Фомина И.Ю., Хорольского Р.Б., Киев, 2015, стр.35

8. Правовое регулирование игорного бизнеса: европейский опыт, практика в постсоветских странах, перспективы Украины, под общ. ред. Сергиенко И.В., Фомина И.Ю., Хорольского Р.Б., Киев, 2015, стр. 13. Сергиенко И.В., Фомина И.Ю., Хорольского Р.Б., Киев, 2015, стр. 48

9. Правовое регулирование игорного бизнеса: европейский опыт, практика в постсоветских странах, перспективы Украины, под общ. ред. Сергиенко И.В., Фомина И.Ю., Хорольского Р.Б., Киев, 2015, стр. 22

10. Правовое регулирование игорного бизнеса: европейский опыт, практика в постсоветских странах, перспективы Украины, под общ. ред. Сергиенко И.В., Фомина И.Ю., Хорольского Р.Б., Киев, 2015, стр. 42-43

11. Официальный монитор РМ. Специальный выпуск от 08.02.2007 г.

12. Правовое регулирование игорного бизнеса: европейский опыт, практика в постсоветских странах, перспективы Украины, под общ. ред. Сергиенко И.В., Фомина И.Ю., Хорольского Р.Б., Киев, 2015, стр. 43-44

13. Официальный монитор РМ № 141-145 от 07.09.2007

14. Официальный монитор РМ № 3-6 от 16.01.2009 г.

15. Кодекс Российской Федерации об административных правонарушениях, Москва, 2015 г.

16. Правовое регулирование игорного бизнеса: европейский опыт, практика в постсоветских странах, перспективы Украины, под общ. ред. Сергиенко И.В., Фомина И.Ю., Хорольского Р.Б., Киев, 2015, стр. 101-103

TEHNICA CRIMINALISTICĂ: EXEGEZĂ ISTORICO-EVOLUTIVĂ

Adrian BADIA,

doctorand, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova

SUMMARY

The author presents the evolution of the concept and structure of the criminalistical technique – as part of the criminalistical science, justifying the necessity of revising some terms and collocations with criminalistical significance, as well as completing art. 6 of the Code of Criminal Procedure with some explanatory notions.

Keywords: criminalistical technique, technical-criminalistical means, technical-scientific means

REZUMAT

În articol este prezentată evoluția conceptului și a structurii tehnicii criminalistice – parte a științei *Criminalistica*, se argumentează necesitatea reconsiderării unor termeni și sintagme cu semnificație criminalistică, a suplimentării art. 6 din Codul de procedură penală cu unele noțiuni explicative.

Cuvinte-cheie: tehnică criminalistică, mijloace tehnico-criminalistice, mijloace tehnico-științifice

Introducere. Procesul de constituire și dezvoltare a criminalisticii a fost determinat de aplicarea în activitatea de urmărire penală a realizărilor chimiei, fizicii, biologiei, antropologiei și altor științe tehnice și naturale, creînd temelia celui mai vechi compartiment ce cuprindea cunoștințele incipiente ale acestui domeniu – *tehnica criminalistică*.

Astfel, știința criminalistică ce tratează tehnica, tactica și metodică investigării infracțiunilor, apărută la finele sec. al XIX-lea, grație eforturilor unor cercetători în frunte cu Hans Gross, în etapa de început prezenta doar un ansamblu de cunoștințe despre „tehnica penală” (S. Tregubov, 1915) [apud 9, p. 11], sau „tehnica științifică de descoperire a infracțiunilor” (S. Tregubov, 1912) [apud 14, p. 477], alături fiind intitulată și „arta descoperirii infracțiunilor” (V. Lebedev, 1909) [apud 14, p. 477], oferind în așa mod spațiu pentru integrarea în conținutul ei nu numai a realizărilor științelor tehnice, ci și ale celor cu caracter umanistic.

Rezultate și discuții. Așadar, tehnica criminalistică sau „tehnica penală”, cum se numea pe atunci, a apărut din necesitățile practice de a folosi realizările și datele științelor tehnice și ale naturii în scopul investigării infracțiunilor. De aceea, a fost firesc ca noțiunea în cauză să fie strîns legată de conceptul funda-

mental al însăși științei *Criminalistica*, prin simpla relație „particular – general”.

La concret, prin tehnică criminalistică se înțelegea modul de aplicare a datelor științelor tehnice și ale naturii la cercetarea infracțiunilor (anii '20 și prima jumătate a anilor '30 ai sec. al XX-lea), procedee și mijloace de descoperire, recoltare, fixare și expertizare a mijloacelor materiale de probă (a doua jumătate a anilor '30 – prima jumătate a anilor '60 ai sec. al XX-lea). Spre exemplu, criminalistul rus S. Tregubov menționa, în anul 1915, că tehnica penală „are ca obiect studierea celor mai adecvate modalități și procedee de aplicare a metodelor științelor naturii și a cunoștințelor tehnice în cercetarea infracțiunilor și în identificarea făptuitorilor” [apud 15, p. 14].

Însă, odată cu publicarea de către cunoscutul savant rus B. Șaver a unei lucrări fundamentale [25, p. 77], în care criminalistica a fost structurată, la fel ca și alte științe juridice de ramură, în *partea generală și partea specială*, noțiunea de „tehnica criminalistică” dispărea din vocabularul științific al spațiului fostei URSS pentru o perioadă de aproape 20 de ani. Abia la sfîrșitul anilor '50 ai sec. trecut, cînd alți cercetători (S. Mitricev, A. Vasiliev, A. Vinberg) au argumentat ideea de a reveni la sistemul trinom al criminalisticii, conceptul de

„tehnica criminalistică” a început să se folosească pe larg drept categorie științifică.

Una dintre primele definiții ale tehnicii criminalistice a fost formulată în 1959 de către A. Vinberg ca „o totalitate de procedee și mijloace tehnico-științifice aplicate la cercetarea infracțiunilor în scopul descoperirii, conservării, fixării, ridicării și examinării diferitelor probe judiciare” [18, p. 4]. Această definiție, după cum menționează V. Volinski [19, p. 26], nu a fost lipsită de neclarități, întrucît ea nu dădea răspuns la principala întrebare: dacă toate mijloacele tehnice folosite în aceste scopuri pot fi raportate la compartimentul de tehnică criminalistică.

Prof. N. Selivanov, în definiția sa ulterioară dată tehnicii criminalistice a catalogat, practic, toate metodele și mijloacele folosite în scopul descoperirii și prevenirii infracțiunilor. El scria: „Tehnica criminalistică poate fi definită ca un sistem științific de mijloace și metode, creat în baza concepțiilor teoretice respective, sintetizării practicii judiciare, de urmărire penală și de expertiză precum și, aplicînd realizările științelor naturii pentru a elabora măsuri de protecție împotriva infracțiunilor, efectuării activităților de anchetă, operative și judiciare (în special, la colectarea probelor materiale, examinarea lor de anchetă și cercetarea prealabilă,

dar și în procesul de expertizare criminalistică a acestora) în scopul prevenirii infracțiunilor, investigării lor preliminare și soluționării corecte a dosarelor penale în instanța de judecată” [23, p. 119-120].

Această determinare a obiectului tehnicii criminalistice cuprinde informații despre sursele cunoștințelor tehnico-criminalistice, sferele și scopurile aplicării lor. Observăm însă că întrebarea formulată mai sus a rămas fără răspuns, deoarece în serviciul justiției pot fi puse oricare metode și mijloace tehnice, apartenența cărora la tehnica criminalistică nefiind determinată în definiție.

Dincolo de aceasta, definiția este prea voluminoasă, greoaie pentru percepție, fiind însoțită de precizări care mărturisesc sensul neunivoc al conținutului ei, de aceea nu poate fi acceptată.

Totodată, în această determinare, din punctul nostru de vedere, se evidențiază corect baza științifică a sistemului de metode și mijloace tehnice, deoarece este absolut evident că tehnica nu poate și nici nu trebuie să se dezvolte fără sprijinul științei, care justifică și direcționează însăși aplicativitatea practică a tehnicii.

Lucrurile s-au limpezit odată cu propunerile făcute de A. Vinberg și V. Kolmakov de a sistematiza toate metodele și mijloacele tehnice folosite în criminalistică. Clasificările făcute de acești savanți după natura metodele și mijloacele tehnice este reprodusă într-o serie de manuale de criminalistică, inclusiv recente [21, p. 146], și anume:

1) elaborate special în scopul rezolvării sarcinilor criminalistice (de exemplu, pensula magnetică, capturatorul de gloanțe, fotorobotul ș.a.);

2) preluate și adaptate necesităților justiției din alte ramuri ale științei și tehnicii (procedee și instalații fotografice speciale, microscopie de teren etc.);

3) preluate din tehnica gene-

rală și aplicate fără a le modifica (aparate de fotografiat, camere de luat vederi, aparatură audio, cromatografe, detectoare de metale, microscopie comparative, calculatoare etc.).

Profesorul R.S. Belkin a introdus în definiția sa un nou element – indicația la sistemul de teze științifice ca bază de elaborare a metodelor și mijloacelor criminalistice. În opinia lui, tehnica criminalistică reprezintă „un sistem de teze științifice și mijloace tehnice (în accepția largă a cuvântului), procedee și metode destinate colectării și cercetării probelor în cadrul proceselor judiciare privind cauzele penale (și civile), precum și în cadrul altor măsuri de descoperire și prevenire a infracțiunilor” [13, p. 131].

Practic, în aceeași concepție tehnica criminalistică este definită și de alți savanți-criminaliști: prof. M. Gheorghiuță – ca „sistem de teze teoretice despre legitățile formării și utilizării urmelor materiale ale infracțiunilor și despre mijloacele, metodele și procedeele tehnico-științifice de depistare, fixare și cercetare a obiectelor materiale, bazate pe aceste legități, în scopul combaterii criminalității” [8, p. 11]; prof. V. Koldin – drept compartiment al criminalisticii ce prezintă un sistem de teze teoretice, principii de elaborare și de aplicare a mijloacelor și metodele de depistare, fixare, ridicare, acumulare și prelucrare a informației materializate privind cauza cercetată, precum și a mijloacelor tehnice, a căilor de prevenire a infracțiunilor [20, p. 145].

Este interesant să constatăm că și literatura de specialitate din România din perioada anilor '80 ai sec. al XX-lea determină similar acest concept. Spre exemplu, *Dicționarul de criminalistică*, editat sub redacția coordonatorilor N. Dan și I. Aghelescu, apreciază tehnica criminalistică drept „ansamblu de teze științifice, metode, mijloace și procedee tehnice, elaborate pe baza

tezelor teoretice generale ale criminalisticii și datelor științelor naturii și tehnice, în scopul folosirii lor în concordanță cu legea procesuală, pentru descoperirea, păstrarea, fixarea și examinarea probelor și obiectelor care pot deveni probe, precum și pentru prevenirea infracțiunilor” [4, p. 197-198]. Nu ne rămâne decât să regretăm că noul *Dicționar român de criminalistică* [5], editat sub auspiciul Asociației Criminaliștilor din România, nu interpretează nicicum această categorie fundamentală a științei *Criminalistica*.

Din cele menționate mai sus se poate conchide că tehnica criminalistică:

- prezintă o parte integrantă a științei criminalistice;
- conținutul ei cuprinde cunoștințe din criminalistică și din alte științe tehnice și naturale, realizările cărora constituie o bază de perfecționare a metodelor și mijloacelor criminalistice propriu-zise și de implementare a acestora în activitatea de urmărire penală;
- toate metodele, mijloacele și procedeele criminalistice, diverse după natura lor, prezintă un întreg prin unitatea obiectivelor creării și aplicării lor;
- scopul elaborării și aplicării metodelor, procedeele și mijloacelor tehnico-criminalistice este stabilirea adevărului în procesele judiciare.

Prin urmare, clasificările mijloacelor tehnico-criminalistice propuse în literatura de specialitate au un caracter mai curînd metodico-științific decît practic. Doar o mică parte din tehnicile aplicate în urmărirea penală sînt elaborate în sînul științei *Criminalistica*. Și acest lucru nu este de mirare, întrucît demonstrează o dată în plus că această știință nu este una tehnică. Ea nu-și pune drept sarcină prioritar efectuarea unor elaborări în domeniul creării tehnicii, orientîndu-și interesele în sfera cunoașterii realizărilor științifice și a activităților practice a su-

bieților urmăririi penale, în scopul optimizării acestor activități.

Oricum, în legătură cu aceasta apare întrebarea: în ce măsură și în ce cazuri putem considera, spre exemplu, fotoaparatul, microscopul, lupa sau calculatorul drept mijloc tehnico-criminalistic? În acest context, are dreptate prof. V. Volinski, care susține că toate aceste aparate, calculatoare, diverse instalații analitice și reactivi chimici etc. „devin criminalistice doar atunci când ele sînt adaptate metodic (cele electronice – dotate cu softuri), acomodate anume pentru a soluționa sarcini tehnico-criminalistice” [19, p. 32]. În continuare, autorul menționează, pe drept, că o astfel de interpretare este justificată nu numai din punctul de vedere al unității surselor de proveniență a tehnicii criminalistice, ci și de caracterul comun al obiectivelor, cadrului juridic de aplicare a acestora. Scopul principal, în acest sens, este descoperirea și cercetarea infracțiunilor, iar baza legislativă o reprezintă legislația procesual penală. Afiș pentru lege, cît și pentru practică, este indiferent ce fel de tehnică folosește ofițerul de urmărire penală, specialistul-criminalist, expertul, dacă acestea sînt sau nu elaborate în cadrul tehnicii criminalistice ori sînt modificate sau preluate din alte domenii. Contează doar faptul că ele corespund criteriilor admisibilității în procedura penală, adică legalității și exigențelor etice, care exclud ofensa, tratarea inumană sau degradantă a persoanelor. Pentru a asigura aceste condiții, aplicarea tehnicii criminalistice se va sprijini pe reguli tactice și metodice elaborate în mod special de către criminalistică în aceste scopuri [19, p. 33].

Rezumând cele spuse, se poate concluziona că conținutul tehnicii criminalistice cuprinde:

- a) un sistem de cunoștințe teoretice;
- b) un sistem de metode și mijloace tehnico-științifice;
- c) reguli și recomandări metodi-

ce de utilizare a acestora în procesul de descoperire, cercetare și prevenire a infracțiunilor [2, p. 290].

Aceste mijloace și metode, pe de o parte, sînt elaborate și folosite de însăși *Criminalistica*, iar pe de altă parte, sînt împrumutate din alte ramuri ale științei și tehnicii, cu unele modificări sau fără astfel de modificări. Importantă este asigurarea metodică a aplicării acestor mijloace și mai puțin contează sursa de proveniență a lor. În plan științific, toate ramurile tehnicii criminalistice sînt strîns legate între ele, precum și cu celelalte compartimente de criminalistică – teoria generală a criminalisticii, tactica și metoda criminalistică. Este unică și natura tuturor celor patru compartimente ale domeniului *Criminalistica* – o știință sintetică, integrală, ce contopște cunoștințe pluridisciplinare.

În fine, *tehnica criminalistică reprezintă un sistem de cunoștințe sintetice, principii de elaborare și recomandării de aplicare a metodelor și mijloacelor tehnico-criminalistice în activitatea de descoperire, cercetare și prevenire a infracțiunilor.*

Din definiție se observă că sistemul de teze științifice, ce reprezintă conținutul și elementul necesar al tehnicii criminalistice, permite a crea nu pur și simplu o listă de metode, procedee și mijloace tehnice necesare soluționării sarcinilor criminalistice, ci a crea sistemul științific al acestora, însoțit de legitățile lui inerente. Acest sistem de cunoștințe prezintă, de fapt, elementul respectiv al teoriei criminalistice particulare și de aceea devine parte componentă a teoriei generale a criminalisticii.

Mijloacele și procedeele tehnicii criminalistice, elaborate în baza acestor teze cu caracter sintetic, prin conținutul lor prezintă în sine realizări ale științelor tehnice și ale naturii, aplicate de criminalistică în combaterea criminalității. Dincolo de aceasta, metodele și mijloacele tehnice se creează și se perfecțio-

nează și în baza generalizării practicii judiciare și de urmărire penală, activității speciale de investigații, dar și de expertiză judiciară. Scopurile nemijlocite ale aplicării lor sînt: reproducerea exactă a stărilor de fapt de la locul faptei, fixarea mersului și rezultatelor efectuării altor acțiuni de urmărire penală; colectarea și cercetarea probelor materiale; înregistrarea semnalelor infractorilor și a unui șir de obiecte speciale în scopul identificării criminalistice; căutarea, reținerea și prezentarea spre recunoaștere a persoanelor implicate în comiterea infracțiunilor; paza diverselor obiecte de atacurile criminale etc.

Legat de cele menționate, trebuie de menționat că conceptul „tehnica criminalistică” actualmente este privit în dublu sens, adică nu numai ca un compartiment al științei *Criminalistica* și element al teoriei particulare. Unanim acceptată este și părerea despre al doilea înțeles al acestei sintagme care, la fel, poartă caracter substanțial și marchează tot ansamblul de mijloace tehnico-criminalistice real existente și folosite în lupta cu criminalitatea.

Așadar, noțiunea „mijloace tehnico-criminalistice” esre unul dintre conceptele fundamentale ale tehnicii criminalistice, ce cuprinde utilaje, aparate, instrumente, diverse dispozitive, mecanisme și materiale aplicate în scopuri criminalistice. Aici însă trebuie notat că, pînă în prezent, problema determinării terminologice a acestei noțiuni rămîne discutabilă. În doctrină se poartă discuții dacă mijloacele tehnicii criminalistice trebuie numite „tehnico-criminalistice” sau „tehnico-științifice”.

Unii cercetători (M. Vander [17], E. Ișcenko ș.a.), inclusiv savanții-criminaliști din spațiul vorbitorilor de limbă română (M. Gheorghită [8, p. 11], Em. Stancu [12, p. 55], S. Doraș [7, p. 1], Gh. Alecu [1, p. 35]” ș.a.), dar și în unele legi [10], acte normative ba-

zate pe lege se operează cu locuțiunea „mijloace tehnico-științifice”, altele folosind „mijloace tehnico-științifice criminalistice” [7, p. 71]. Însă această expresie, folosită pe larg în literatura criminalistică și procesual-penală, nu se regăsește printre interpretările *Dicționarului explicativ al limbii române* [6], nici în *Dicționarul român de criminalistică* [5] și nici în alte dicționare și enciclopedii juridice [24]. Rezultă că mijloacele tehnice, în cadrul întrebuirii lor în activitățile judiciare penale, obțin însemnătate științifică sporită sau „mai științifice” devin ordinea și metodică aplicării lor?

Dacă pornim de la semantica termenului „științific”, adică „sprijinit pe principiile științei” [22, p. 279] în sintagma „mijloace tehnico-științifice”, atunci reiese că în procesul penal se aplică mijloace tehnice bazate pe principii științifice, ceea ce este un factor pozitiv. Totodată, apare întrebarea: există oare mijloace tehnice elaborate fără a lua în calcul principiile științifice? Evident că nu. Toate mijloacele tehnice, utilajele, aparatele și dispozitivele existente sînt construite și funcționează pe principii bazate pe anumite legități științifice, elaborări ingineresti. De aceea, în opinia noastră, calificativul „științific” în acest context față de aparatura folosită în sfera procedurii judiciare penale este excedent. Cunoscutul savant rus R.S. Belkin, intervenind cu critica folosirii acestei expresii, menționează, pe drept, lipsa indicației în ea la specificitatea mijloacelor tehnicii criminalistice determinate de scopul aplicării lor, precum și pretențiozitatea excesivă, întrucît un șir de mijloace tehnice utilizate de subiecții procesuali nu sînt științifice [16, p. 308].

Concluzii. Aceste observații critice par a fi juste și noi, la rîndul nostru, la fel vom folosi locuțiunea „mijloc tehnico-criminalistic”, înțelegînd prin ea *mijlocul tehnic utilizat la soluționarea unor sar-*

cini concrete privind descoperirea, fixarea, ridicarea și examinarea obiectelor ce conțin informație semnificativ criminalistică, crearea unor astfel de obiecte în cadrul realizării practice a activităților de combatere a criminalității. Cu atît mai mult că și legea procesual penală în vigoare a Republicii Moldova într-un șir de articole folosește sintagma „mijloace tehnice” (art. 114 (5); 123 (2); 128 (8); 132⁸ (1); 156 (3) [3] ș.a.).

Aici însă se întrevide o mică problemă de comprehensiune. Expresia în cauză este foarte generală și nu este explicată înțelesul ei, fiind folosită în lege de rînd cu unele mijloace tehnice concrete (fotoaparatură, videocamera etc. – art. 118 alin (3), art. 122 alin (1) etc.).

Propuneri. Avînd în vedere cele expuse mai sus, considerăm absolut necesar a completa art. 6 al CPP în vigoare cu explicarea locuțiunii „mijloace tehnice” în sensul de „*aparate, instrumente, alte utilaje, metode, procedee și programe-software folosite de către subiecții procedurii penale în scopul asigurării instrumentale a activităților procesuale, realizate atît în laboratoare, cît și în condiții de teren pentru investigarea infracțiunilor*”.

Referințe bibliografice

1. Alecu Gh. Criminalistică. Constanța: Ex Ponto, 2008, 465 p.
2. Badia A., Golubenco Gh. Considerații privind mijloacele tehnicii criminalistice aplicate în activitatea de descoperire și cercetare a infracțiunilor. În: *Materialele ale Conferinței VIII științifice anuale cu participare internațională „Tradiție și reformă în dreptul românesc”*. Iași: Venus, 2008, p. 287-303.
3. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, adoptat prin Legea Republicii Moldova nr. 122-XV din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 104-110 din 07.06.2003. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=326970>

4. Dicționar de criminalistică. Coordonatori: N. Dan, I. Angheliescu. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, 222 p.

5. Dicționar român de criminalistică. Coordonatori științifici: G. Țiru, V. Lăpăduși, P. Nenov. București: Triumph, 2012, 320 p.

6. Dicționarul explicativ al limbii române. Ediția a II-a. București: Univers enciclopedic, 1998, 1192 p.

7. Doraș S. Criminalistica. Chișinău: Tipografia Centrală, 2011, 632 p.

8. Gheorghiu M. Criminalistica. Chișinău: Muzeum, 1995, 143 p.

9. Golubenco Gh. Tehnica criminalistică: concept, tendințe, obiective. În: *Revista „Criminalistica”*, nr. 2, 2004, București, p. 11-13.

10. Legea cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului, nr. 320 din 27.12.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 42-47/145 din 01.03.2013.

11. Regulamentul privind organizarea și funcționarea Centrului tehnico-criminalistic și Expertize judiciare al Inspectoratului General al Poliției. Anexă la Ord. MAI nr. 192 din 17.06.2013. www.gov.md

12. Stancu Em. *Tratat de criminalistică*. Ediția a V-a, revăzută și adăugită. București: Universul juridic, 2010, 840 p.

13. Аверьянова Т.В. и др. *Криминалистика. Учебник для вузов*. Под ред. Р.С. Белкина. М.: НОРМА-ИНФРА, 1999, 971 с.

14. Белкин Р. С. *История отечественной криминалистики*. М.: Норма, 1999. 486 с.

15. Белкин Р.С. *Курс криминалистики: учеб. пособие для вузов*. 3-е изд., дополненное. М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2001, 837 с.

16. Белкин Р.С. *Курс криминалистики*: В 3 т. Т. 1: *Общая теория криминалистики*. М.: Норма, 1997, 427 с.

17. Вандер М.Б. *Применение научно-технических средств при расследовании преступлений*. СПб: Санкт-Петербургский юрид. институт генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2000, 60 с.

18. Винберг А.И. *Криминалистика*. М.: Государственное издательство юридической литературы, 1959, 350 с.

19. Волынский В.А. *Криминали-*

стическая техника: наука–техника–общество–человек. М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2000, 311 с.

20. Колдин В.Я. Криминалистика. М.: МГУ, 1995, 545 с.

21. Криминалистика: Учебник для студентов вузов. Под ред. А.Ф. Волынского, В.П. Лаврова. 2-изд., перераб. и доп. М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2013, 943 с.

22. Лопатин В.В., Лопатина Л.Е. Русский толковый словарь. М., 1997, 679 с.

23. Селиванов Н.А. Проблемы криминалистической техники. В: Советская криминалистика: теоретические проблемы. М., 1978, с. 119-120.

24. Тихомирова Л.В., Тихомиров М.Ю. Юридическая энциклопедия. М.: Издательство Тихомирова, 1997, 526 с.

25. Шавер Б.М. Предмет и метод советской криминалистики. В: Социалистическая законность, № 6, 1938, с. 77-82.

Recenzent:
V. BUDECI,
doctor în drept,
judecător, sect. Buiucani,
mun. Chișinău

REFLECȚII CU PRIVIRE LA ACTUL DE JUSTIȚIE PE TERITORIUL UNIUNII EUROPENE

Svetlana SLABU,
Doctorandă, USEM

SUMMARY

Society's evolution in general and European's one in particular leads to the apparition of new institutions with exclusively assigned competences, destined at fulfilling the justice action but, due to the desire of extending the competences, we could have to competent instances for the protection of the same rights, without the existence of any differentiation criteria or higher instances to regulate their competence.

Keywords: competence, political, lawful, ECHR, ECJ

REZUMAT

Evoluția societății în general și celei europene în special duce la apariția unor instituții noi cu competențe exclusive, atribuite, care au menirea de a îndeplini actul de justiție, dar datorită dorinței de extindere a competențelor am putea avea două instanțe competente pentru protecția aceluiași drepturi, fără a exista criterii de diferențiere sau instanțe superioare care să regleze competența.

Cuvinte-cheie: competență, politic, legal, CEDO, CJUE

Introducere. Odată cu crearea comunității europene și cu dezvoltarea acesteia, a apărut nevoia de creare a unui spațiu în limitele căruia membrii să fie protejați, apare nevoia de implementare a unor măsuri la nivelul tuturor statelor-membre, măsuri menite să asigure un cadru legal, general, cu aplicabilitate pe teritoriul tuturor statelor-membre. Odată cu acestea, apare nevoia creării unor instituții comune care să supravegheze în ce măsură se respectă legislația Comunității, Uniunii pe teritoriul tuturor statelor-membre.

Ideea centrală care stă la baza creării instituțiilor la nivel de Uniune Europeană se concentrează pe echilibru, stabilitate, unitate și securitate, pe lichidarea decalajelor dintre state, pe convergența standardelor de viață și îmbunătățirea acestora, toate acestea putându-se realiza printr-o supraveghere, un control al modului de implementare și aplicarea a tratatelor și sancționarea statelor care nu respectă dispozițiile tratatelor, dreptul comunitar.

Uniunea Europeană, odată cu evoluția și creșterea numărului de state-membre, devine tot mai puternică, iar instituțiile sînt mult mai bine organizate, întreaga activitate desfășurată avînd la bază anumite principii de a căror respectare depinde existența acesteia.

Metode aplicate și materiale utilizate. În procesul de cercetare au fost utilizate acte cu caracter normativ european și lucrări științifice de specialitate, iar ca metode de analiză au servit metoda logică, cea comparativă etc.

Rezultate și discuții. Una dintre instituțiile Uniunii este Curtea de Justiție a Uniunii Europene (CJUE), înființată în 1952. Este instituția jurisdicțională unională și poate fi considerată o adevărată Curte Supremă a Uniunii Europene, avînd rolul de a asigura uniformitatea interpretării și aplicării dreptului comunitar, fiind de asemenea competentă să soluționeze litigii care implică statele-membre, instituții comunitare, companii sau persoane fizice din spațiul UE. Jurisdicția sa, fiind una limitată, acoperă numai problemele specifice legate de aplicarea tratatelor comunitare.

Pe teritoriul Uniunii Europene avem alte două instanțe cu competență materială lărgită, ce depășesc limitele dreptului național, și anume: Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO), cu sediul la Strasbourg, și Tribunalul Penal Internațional, cu sediul la Haga.

Scopul comun este reprezentat de idealul de justiție, echilibru, respectarea drepturilor și obligațiilor asumate și un ideal al „binelui co-

mun”, în conformitate cu care fiecare dintre ele are un domeniu de acțiune, fără a se intersecta unele cu altele în procesul de distribuire a justiției. Totuși, din punctul nostru de vedere, sînt importante doar CEDO și CJUE, fiind instanțele cu atribuții limitate teritorial, în spațiul european, CJUE fiind instituția cu atribuții jurisdicționale la nivelul Uniunii.

Cu privire la aceste organizații apar cîteva întrebări, și anume:

1. Care este astăzi diferența, din punctul de vedere al competenței, între Curtea de Justiție a Uniunii Europene și Curtea Europeană a Drepturilor Omului?;

2. Care sînt, eventual, domeniile comune de acțiune, cum se stabilește instanța competentă?

3. Care ar fi principiile în conformitate cu care se poate determina competența, în caz de conflict, fără ca aceasta să mai poată fi contestată, avînd în vedere modificările intervenite în cadrul Tratatului cu privire la drepturile fundamentale, acceptiunea termenului *justiție*?

4. Care este raportul dintre cele două instanțe europene ce au vocație în protecția drepturilor fundamentale ale cetățenilor statelor-membre?

5. Care este efectul hotărîrilor pronunțate în raport cu statele-membre?

6. Care ar fi ordinea de preferință și dacă există sau nu o astfel de ordine ce ar permite alegerea uneia sau alteia dintre instanțe ca fiind competentă?

7. Pot oare cauzele, după ce au fost soluționate definitiv de către una dintre instanțe, să facă obiectul unei alte judecări în fața celeilalte instanțe?

În cadrul CJUE, potrivit Tratatului de Funcționare a Uniunii Europene (TFUE), avem ca punct de reper următoarele dispoziții:

• „Uniunea constituie un spațiu de libertate, securitate și justiție, cu respectarea drepturilor fundamentale și a diferitelor sisteme de drept și tradiții juridice ale statelor-membre” [1, art. 67, alin. 1].

• „Consiliul Europei definește orientările strategice ale planificării legislative și operaționale în cadrul

spațiului de libertate, securitate și justiție” [1, art. 68].

• „Parlamentul European și Consiliul, hotărînd în conformitate cu procedura legislativă ordinară, adoptă măsuri, în special atunci cînd acestea sînt necesare pentru buna funcționare a pieței interne, care urmăresc să asigure: [...] (e) accesul efectiv la justiție” [1, art. 81, alin. 2].

• „Tribunalul are competența să judece în primă instanță acțiunile menționate la articolele 263, 265, 268, 270 și 272, cu excepția celor care sînt atribuite unui tribunal specializat, instituit în conformitate cu articolul 257, și a celor rezervate prin statut Curții de Justiție. Statutul poate să prevadă pentru Tribunal competențe în alte categorii de acțiuni” [1, art. 256].

Pentru CEDO avem drept cadru legal Convenția Europeană a Drepturilor Omului, în care sînt protejate drepturile la viață, la libertatea de a munci, la un proces echitabil etc. [2].

Crearea Curților pe teritoriul Uniunii Europene a avut drept scop o construcție europeană bazată pe principiul supranaționalismului impus de Jean Monnet, care declara la Paris, la data de 20.06.1950, în prezența reprezentanților Germaniei, Beneluxului și Italiei, că „noi sîntem aici pentru a realiza o operă comună, nu pentru a negocia avantaje, ci pentru a căuta avantajele noastre în avantajul comun” [3, p. 378].

De fapt, prin acest principiu, al supranaționalismului, se renunță la ideea tradițională de cooperare economică în schimbul colaborării între state, numită *integrare*, care constă în transferul de competențe proprii, în domenii strict determinate, „cătore o nouă entitate, supranațională, creată prin voința lor suverană” [4, p. 15].

Acest principiu este unul care corespunde și teoriei separației puterii și care presupune un control ce trebuie efectuat de către juridic, la nivelul Uniunii funcția fiind îndeplinită de CJUE, potrivit Tratatului Uniunii Europene (TUE) și TFUE. De fapt acest principiu, al supranaționalismului, este unul de

referință, comun pentru activitatea celor două Curți de justiție, în baza căruia hotărîrile pot fi impuse statelor, dar totodată sînt și elemente de diferență care fac posibilă și care justifică existența celor două Curți.

În domeniul dreptului internațional, instituțiile își desfășoară activitatea potrivit competențelor atribuite, conform TUE, TFUE, Convenției pentru Protecția Drepturilor Omului și Libertăților Fundamentale, dar și Protocoalelor adiționale, observînd din analiza acestora că CEDO are o competență mai extinsă în ceea ce privește obiectul cauzelor ce pot fi deduse spre soluționare [5, p. 311].

Întrebările formulate cu privire la competențe, domenii comune de protecție nu sînt întâmplătoare, ci au legătură directă cu dualitatea sistemului de protecție a drepturilor persoanelor, la nivel european realizată prin cele două Curți, dualitate subliniată și în doctrina de specialitate [6]. Dualitatea protecției drepturilor este una care dă conținut celor două Curți, permițînd funcționarea, dar și existența acestora, susținută și de temeiurile diferite care stau la baza protecției drepturilor – pe de o parte TUE și TFUE, iar pe de alta Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Odată cu această dualitate, apare întrebarea: Care este cel mai efectiv mod de protecție a drepturilor – cel oferit de tratate sau cel oferit de Convenție?

Sistemul de protecție oferit de tratate este unul limitat, fiind vorba de actele Uniunii, de respectarea obligațiilor asumate prin tratate și de aplicarea legislației UE pe teritoriul statelor-membre, este vorba așadar de dreptul comunitar, pe cînd CEDO apără drepturile persoanelor în raport cu dreptul național, pe teritoriul căruia a avut loc încălcarea, judecarea și stabilirea sancțiunii.

Vom avea așadar două categorii de legi prin care persoanele pot fi protejate: sistemul legislativ național, competența fiind a CEDO, și sistemul legislativ comunitar, competența aparținînd CJUE. Aceste două sisteme stabilesc limitele pe care fiecare dintre cele două Curți le respectă, deoarece există motive

obiective ce nu permit imixtiunea, acestea fiind:

- Pentru ca CEDO să i se poată impune autoritatea CJUE, ar însemna ca CEDO să fie un stat și să devină membru al Uniunii, aceasta fiind imposibil, deoarece doar țările pot fi membre, iar aceste țări să își aibă teritoriul în Europa, fiind vorba de Uniunea Europeană; CEDO este o instituție.

- Pentru ca CJUE să i se poată impune hotărârile CEDO, ar trebui ca CJUE să adere la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, ceea ce a fost, de altfel, declarat la Lisabona, în baza Avizului 2/94 din 28 martie 1996 al CJUE, prin care s-a stabilit că date fiind „(...) implicațiile instituționale la fel de importante atât asupra Comunității [Europene], cât și asupra statelor-membre pe care le-ar avea aderarea la Convenție”, aderarea „(...) ar putea avea loc doar prin intermediul unui amendament la Tratat” [7]. Un astfel de amendament la Tratat este acum promovat și se prevede aderarea UE la Convenție, după cum urmează: „Uniunea va adera la Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale. Această aderare nu va afecta competențele Uniunii, așa cum sînt acestea definite în tratate” [8, art. 6, alin. 2].

În plus, același art. 6, alin. 3, stabilește că: „Drepturile fundamentale, astfel cum sînt garantate prin Convenția Europeană pentru Protecția Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale și astfel cum rezultă din tradițiile constituționale comune statelor-membre, constituie principii generale ale dreptului Uniunii”. Aderarea UE la Convenție va permite unificarea jurisprudenței în materia protecției drepturilor omului pe întreg continentul european, consolidînd astfel, nivelul de protecție a drepturilor cetățenilor Uniunii.

În urma tratatelor și discuțiilor la nivel european nu s-a ajuns încă la o soluție cu privire la partajarea competențelor, chiar dacă pînă în anul 2015 au avut loc cinci întâlniri, totuși CJUE a emis, la data de 18 decembrie 2014, avizul 2/13, care apreciază că redactarea actua-

lă, cu privire la acordul preconizat, privind aderarea UE la CEDO nu este compatibilă cu art. 6, alin. 2 al TUE [9].

De altfel, CEDO încearcă să își extindă competențele asupra CJUE, deoarece atîta timp cît legislația națională a țărilor-membre ale UE este influențată de actele legislative adoptate, în domeniile de competență exclusivă, de Uniune și care au prioritate în raport cu legislația internă a statelor-membre, acțiunile în fața CEDO reprezintă o continuare firească a unui control al legislației interne ori de cîte ori se constată încălcări ale drepturilor protejate și recunoscute.

Sîntem în fața unui fenomen evolutiv al dreptului, în care trebuie să ținem cont atît de scopul fiecărei instituții cu atribuții jurisdicționale la nivel european, cît și de modul și mijloacele de realizare a scopului fiecărei instituții. Nu putem să nu observăm tendința generală de a înclina balanța în favoarea CEDO, țînînd cont și de modificările la nivelul Uniunii Europene aduse prin Tratatul de la Lisabona, acestea aducînd în discuție Convenția cu privire la drepturile omului, dar încercînd să își mențină încă independența față de CEDO.

Ce ar trebui să înțelegem din art. 6, alin. 2 din TUE, atîta timp cît dispozițiile sale sînt expresia voinței statelor-membre ale Uniunii, majoritatea cărora au aderat la Convenția Europeană a Drepturilor Omului, recunoscînd astfel jurisdicția acesteia? În cazul în care avem o Uniune cu personalitate juridică, un supratat, iar țările-membre au ca sistem juridic de protecție o instanță, CEDO, ele nu au nevoie de o a doua instanță, în cazul nostru nu s-ar justifica existența celei de-a doua.

Dar care este instanța competentă și care ar putea fi criteriul care să facă diferența între competență și necompetență, aplicăm Convenția Europeană a Drepturilor Omului în cadrul CJUE sau permitem CEDO să interpreteze tratatele Uniunii? Aici trebuie subliniat faptul că prin intermediul tratatelor nu se realizează o protecție reală a drepturilor omului, iar CJUE prin

practica sa pune în aplicare principiile generale ale Convenției, inspiră și ghidează protecția comunitară autonomă a drepturilor. Lipsa unei legături între cele două Curți poate duce la interpretări diferite privind Convenția, acestea nefiind benefice pentru realizarea actului de justiție.

Un alt moment care trebuie evidențiat este faptul că atîta timp cît nu există o instanță comună, pentru cele două Curți trebuie stabilit un anumit standard cu privire la elementele importante de care trebuie să se țină cont atunci cînd se aplică Convenția. Faptul că ambele instanțe aplică Convenția în lipsa unor norme de interpretare cu caracter unic și lipsa instanței comune superioare pot duce la situații în care ambele instanțe sînt competente, potrivit propriei interpretări, pronunțînd soluții diferite, ceea ce va produce un blocaj instituțional.

Importanța CJUE este evidențiată de soluțiile pronunțate în cauzele ce au făcut obiectul de soluționare al Curții, astfel „(...) rolul Curții de Justiție în temeiul articolului 177, al cărui scop este de a asigura interpretarea uniformă a tratatului de către instanțele naționale, confirmă faptul că statele au recunoscut dreptului comunitar o autoritate care poate fi invocată de către resortisanții lor în fața acestor instanțe; trebuie să se concluzioneze că, avînd în vedere aceste aspecte, Comunitatea constituie o nouă ordine juridică de drept internațional, în favoarea căreia statele și-au limitat drepturile suverane, chiar dacă într-un număr limitat de domenii, și ale cărei subiecte sînt nu numai statele-membre, ci și resortisanții acestora (...) [10]. Observăm că prin hotărârile pronunțate își impune autoritatea conferită în domeniile strict determinate și că se stabilește faptul că dreptul comunitar poate fi invocat direct în fața instanțelor naționale.

Rolul pe care îl are CJUE este acela de a interpreta tratatele, mai nou, potrivit Convenției Europene a Drepturilor Omului, la care aderă, dar fără a afecta competențele, însă tocmai această aderare la Con-

venție presupune un control extern al CEDO care ar putea sancționa interpretarea greșită a tratatelor.

Nu putem accepta ca o instanță să aibă ultimul cuvânt, fără a avea posibilitatea de a formula și o altă opinie, mai ales că interpretarea dreptului comunitar este o operațiune cu privire la care nu există reguli, iar faptul că pot exista mai multe păreri duce la „interpretări divergente”, potrivit literaturii de specialitate [11].

Un element important ce ar putea stabili un criteriu de preferință între cele două Curți ar fi legat de elementele de bază care au dus la înființarea celor două Curți, încercând să facem distincție între elementul politic și elementul legal. CJUE este rezultatul unei politici comune, având, pe de o parte, o latură internă, cu instrumente legale și strategii comune, iar pe de altă parte – o latură externă cu obiective politice [12, p. 3]. Vom avea de ales între CJUE, o instanță creată politic, dar cu atribuții în domeniile exclusive, potrivit tratatelor, și CEDO, o instanță creată din necesitatea protecției drepturilor omului, care să aibă un caracter unitar pe întreg teritoriul Europei.

Având ca punct de reper protecția drepturilor omului la nivel european, coroborând dispozițiile legale în materie, putem menționa că:

- Existența unei singure instanțe competente, care să soluționeze aspectele legate de încălcări ale drepturilor omului, este suficientă la nivel european, atâta timp cât nu există nicio implicație a politicului, din acest punct de vedere fiind independentă.

- Având ca punct de pornire drepturile omului, așa cum au fost declarate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului, și conform cu obligațiile asumate de state în momentul aderării, fiecare dintre acestea este obligat să respecte obligațiile asumate; în caz de nerespectare a acestora, hotărârea CEDO devine executorie, neputând refuza executarea acesteia.

- CEDO, ca instanță independentă față de politic, oferă garanții puternice cu privire la garantarea și respectarea drepturilor omului,

ceea ce nu ar fi posibil în cazul în care ar fi dependentă.

- Recunoașterea prin TUE a aderării Uniunii Europene la Convenția Europeană a Drepturilor Omului și organizarea Uniunii, aceea de suprastat, dar și faptul că are personalitate juridică ar trebui să permită CEDO să poată sancționa orice act normativ adoptat la nivel european prin care se aduc atingeri drepturilor și libertăților persoanelor, așa cum au fost recunoscute.

- Existența CJUE ar fi motivată de faptul că în cadrul ei ar putea apărea o reformă prin care să se revadă domeniile exclusive de competență, domenii care, în cazul în care se intersectează cu Convenția la care a aderat Uniunea și care recunoaște jurisdicția CEDO, să fie atribuite exclusiv CEDO.

Concluzii. Raportându-ne la evoluțiile politice, instabilitățile politice, ambițiile politice, putem conchide că între legal și politic ar trebui să aibă prioritate legalul, chiar dacă prin politic legalul este influențat. Revenind la cele două Curți, CEDO și CJUE, putem spune că fiecare dintre ele își justifică existența, dar că, în urma introducerii în TUE a dispozițiilor referitoare la aderarea la Convenție, acest fapt a creat un plus de competență pentru CEDO, ceea ce ar trebui să ducă și la revizuirea competențelor CJUE.

Trebuie stabilit domeniul de competență exclusiv al fiecărei instanțe și eventual posibilitatea, în cazuri determinate, de a introduce o etapă de verificare a legalității hotărârii pronunțate, care să evidențieze atât supremația dreptului comunitar, cât și respectarea drepturilor omului potrivit Convenției, realizarea unui echilibru între politic și legal.

Referințe bibliografice

1. TFUE. Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, C 326, anul 55, 26.10.2012, art. 67, alin. 1.

2. Convenția Europeană a Drepturilor Omului, www.echr.coe.int.

3. Jean Monnet. *Memoires*. Editions Fayard, 1976, p. 378, 642 p.

4. Augustin Fuerea. *Dreptul Uniunii Europene*. București: Editura Universul Juridic, 2016, p. 15, 456 p.

5. Ioan Vida. *Drepturile Omului în Reglementările Internaționale*. București: Editura Lumina Lex, 1999, p. 311, 696 p.

6. Corneliu Bîrsan. *Uniunea Europeană și Convenția Europeană a Drepturilor Omului*. Unitate sau dualitate în protecția europeană a drepturilor omului, citat de Alice Marina Apetrei în *Drepturile Omului în Uniunea Europeană*. Iași: Editura Lumen, 2010, p. 122, 432 p.

7. Avizul CJUE 2/94 din 28 martie 1996. www.europa.curia.eu.

8. TUE, art. 6, alin. 2.

9. Teme de actualitate pe agenda UE. www.mae.ro.

10. Cauza 26/62, *Societatea N. V. Algemene Transporten Expeditie Onderneming van Gend & Loos și Nederlandse Administratie der belastingen* (administrația fiscală olandeză), Hotărârea din 05 februarie 1963. www.europa.curia.eu.

11. Dean Spielmann. *Human Rights Case Law in the Strasbourg and Luxembourg Courts*, citat de Philip Alston, *Monitoring Fundamental Rights in The EU; The Contribution of the Fundamental Rights Agency*, Hart Publishing, 2005, p. 238, 282 p.

12. Elena Fierro. *European Union's Approach to Human Rights Conditionality in Practice*. Martinus Nijhoff Publishers, 2003, p. 3, 423 p.

MECANISMUL PUTERII ÎN STAT: ISTORIE ȘI ACTUALITATE

Bianca MOLDOVEANU,

doctorandă, Facultatea de Drept, Universitatea *Transilvania* din Brașov

SUMMARY

The theory of separation of the three powers in the state has been for over two centuries. In different countries it has evolved in a different way. The author mentions the fact that even in the framework of the same state the separation of powers can evolve with preponderance either towards the legislative or the executive power. Thus, we cannot speak of a strict or rigid separation of powers. The author adduces numerous examples of deformation of this principle, mentioning the fact that at present in they consider the role of the executive power to be primordial to the legislative one.

Keywords: state power, the theory of separation of powers, political parties, executive power, legislative delegation

REZUMAT

Teoria separației celor trei puteri în stat există de peste două secole. În diferite țări ea a evoluat într-un mod diferit. Autorul menționează faptul că, chiar și în cadrul aceluiași stat, separația puterilor poate evolua cu preponderanță spre puterea legislativă sau spre puterea executivă. Astfel, nu putem vorbi de o separație strictă sau rigidă a puterilor. Autorul invocă numeroase exemple de deformare a acestui principiu, menționând faptul că, în prezent, se consideră că rolul puterii executive este primordial comparativ cu cel al puterii legislative.

Cuvinte-cheie: putere de stat, teoria separației puterilor, partide politice, putere executivă, delegare legislativă

Introducere. Profesorul Ioan Muraru susține că formarea mecanismului puterii în stat cuprinde aspecte cum ar fi: definirea conținutului teoriei separației puterilor în stat; critica acestei teorii clasice; continuitatea importanței și rezonanței sale sociale și politice.

Cît privește conținutul și sensurile separației puterilor în stat, tot mai des s-a afirmat și se afirmă că este vorba mai puțin de separare decît de echilibrul puterilor. Importantă în organizarea statală este independența autorităților statale, care nu poate fi totală, dar trebuie să fie foarte largă. Organele de stat trebuie să depindă unele de altele numai atît cît este necesar formării sau desemnării lor și, eventual, exercitării unor atribuții. Se mai consideră că, de fapt, există două puteri – puterea *legislativă* și puterea *executivă*.

Critica teoriei clasice a separației puterilor se înscrie în contextul evoluției acesteia. S-a mers pînă acolo încît se afirmă că teoria clasică nu mai exprimă realitatea politică, deoarece ea a fost înlăturată de regimurile totalitare și apare depășită și învechită de regimurile pluraliste [1, p. 269-270]. În acest sens, ne-am propus să urmărim evoluția principiului separației puterii în stat și particularitățile deformării acestui principiu, precum și factorii care contribuie la acest fapt.

Materiale utilizate și metode

aplicate. În procesul studiului au fost utilizate metodele analizei, sintezei și comparației. Materialele folosite sînt cercetările din domeniul vizat din România, Franța, precum și cercetările legislației în vigoare.

Rezultate obținute și discuții. Are dreptate prof. Ioan Muraru cînd susține că lupta pentru putere se dă, de regulă, între două partide politice, iar inadaptarea teoriei separației puterilor în regimurile pluraliste are și ea cauzele și explicațiile sale. Deși afirmată, separația puterilor este contrazisă de realități în chiar regimuri cunoscute ca democratice, unde se manifestă o anumită „concentrare” a puterii. De exemplu, în sistemul parlamentar englez, cabinetul concentrează în mare măsură puterea, pentru că el dispune, în principiu, de majoritatea absolută în Camera Comunelor (de altfel, adevărata putere o deține comitetul dirigent al partidului învingător la alegeri). „Fiind vorba de unul din regimurile cele mai liberale din lume, trebuie să admitem că liberalismul său ține de alte cauze decît separația puterilor” (Pierre Pactet). Asemenea exemple se pot regăsi și în alte sisteme constituționale democratice.

În știința dreptului constituțional se menționează că nu întotdeauna legislativul ar fi o stavilă eficientă în fața eventualelor excese ale executivului. O asemenea frînă există

numai în regimurile prezidențiale autentice, pure, dar asemenea regimuri constituționale sînt foarte rare.

În regimurile parlamentare, în care guvernul răspunde în fața parlamentului, această răspundere trebuie văzută prin realitatea că guvernul este al majorității parlamentare și este puțin probabil (desigur, nu imposibil) ca proiectele sale să nu fie adoptate. Deși prin excelență reprezentativ, parlamentul nu este considerat ca o garanție solidă pentru guvernare [1].

Teoria separației puterilor în stat a fost elaborată într-o perioadă în care nu se înființaseră încă partidele politice și cînd principalele probleme puse de putere erau de ordin instituțional. După cum susține Ioan Muraru, apariția partidelor politice, rolul lor deosebit în configurarea instituțiilor juridice și politice determină ca astăzi separarea sau echilibrul să nu se realizeze între parlament și guvern, ci între o majoritate, formată dintr-un partid sau partide învingătoare la alegeri și care dispun în același timp de parlament și de guvern, și o opoziție (sau opoziții) care așteaptă următoarele alegeri pentru „a-și lua revanșa”.

O asemenea schemă este, în principiu, aplicabilă peste tot, desigur, mai evident în sistemele constituționale bipartide.

Din aceste considerente, teoria

clasică a separației puterilor în stat trebuie privită cu unele rezerve. Concomitent, nu trebuie să se interpreteze că ea și-a pierdut din importanță și actualitate și că deci rămîne o teorie a trecutului. Marea forță a teoriei separației puterilor constă în fantastica sa rezonanță socială, politică și morală. Ea a intrat în conștiința mulțimilor care au receptat-o ca pe cea mai eficientă rețea contra despotismului și în favoarea libertății și democrației.

Sintetizînd acest paradox, Pierre Pactet arată că se constată un decalaj semnificativ între declinul unei teorii, care pierde progresiv din forță și valoarea sa explicativă, pentru că ea nu mai corespunde cu adevărat realității, și recepționarea sa de către opinia publică, care continuă să creadă în ea, și clasa politică care persistă în a o evoca.

Teoria separației celor trei puteri în stat a împlinit vîrsta de mai mult de două secole. Ea a evoluat în diferite țări în mod divers. Nu vom întîlni două țări identice, în care mecanismele de guvernare să funcționeze la fel.

Este de menționat că chiar în cadrul aceluiași stat, separația puterilor poate evolua cu preponderență fie spre puterea legislativă, fie spre puterea executivă. Despre preponderența executivului vorbește teoria de „raționalizare a parlamentului”; despre sporirea puterii Președintelui vorbește teoria „personalizării puterii”.

Așadar, principiul separației puterilor în diferite țări ia diferite forme. Nu putem vorbi despre o separație strică, rigidă a puterilor. Ba mai mult, se aduc numeroase exemple de deformare a acestui principiu.

O deformare în practică a principiului separației celor trei puteri este „delegarea legislativă”, care constă în transmiterea (legală și legitimă) de către parlament puterii executive a unora dintre prerogativele sale legislative. În felul acesta, executivul dobîndește o putere proprie de reglementare, constînd în dreptul de a emite în anumite condiții norme general obligatorii, avînd forța juridică a legii, susține Cristian Ionescu [2, p. 128-129].

Delegarea legislativă își are „priorității” și „adversarii” săi. Ea se impune atît prin operativitatea reacționării guvernului la cerințele zilei, cît și prin specializarea strictă a chestiunilor delegate, spre deosebire de dezbaterile interminabile din parlament asupra unui proiect de lege. Iată de ce delegarea legislativă este folosită în majoritatea țărilor.

Este de remarcat că în constituțiile moderne se recunoaște nu numai delegarea legislativă, ci și o putere de reglementare proprie a guvernului: art. 196 din Constituția Portugaliei; art. 49 din Constituția Franței; art. 112 din Constituția Spaniei etc.

În practica de edificare a construcției statale a mecanismului puterii, în multe state europene executivul a luat măsuri pentru raționalizarea puterii legislative; în unele situații s-a mers chiar la suspendarea sau dizolvarea parlamentului. Într-un astfel de parlament multicolor, în care niciun partid nu avea o majoritate absolută, jocul politic se desfășura pe arena parlamentară, guvernele minoritare nefiind în stare să guverneze fără un suport parlamentar consistent.

Constituția Franței din 1946 a consacrat o astfel de realitate politică, cu grave repercusuni asupra procesului de guvernare. Puterile Parlamentului francez erau teoretic substanțiale, dar fragmentarea forțelor politice din interiorul său împiedicau buna guvernare. De aceea, constituantul din 1958 a căutat să găsească un antidot la atotputernicia Parlamentului, prevăzînd o serie de mecanisme pentru raționalizarea acestuia [3, p. 119].

După cum susține Jean-Louis Quermonne, unul dintre mecanismele de raționalizare a Parlamentului este cel de atribuire a prerogativelor de jurisdicție constituțională Consiliului Constituțional. Este de menționat în acest sens că în timp ce Guvernul poate ridica în dezbaterile legislative excepția de neconstituționalitate a unei proceduri de lege sau a unui amendament de origine parlamentară, forul legislativ nu are nicio cale de atac împotriva exceselor puterii de reglementare a Guvernului [4, p. 571].

Raționalizarea Parlamentului în Franța s-a terminat datorită segmentării forului legislativ într-o majoritate parlamentară stabilă și opoziția s-a diminuat în fapt. În practica parlamentară, membrii forului legislativ francez, în special deputații, au contrabalansat deprecierea rolului puterii legislative în raporturile acesteia cu executivul prin amplificarea *de facto* a dreptului lor la informare și de control asupra membrilor Guvernului, precum și prin creșterea influenței lor asupra deciziei luate de puterea executivă [5, p. 916].

Cu toate acestea, în prezent se consideră că rolul puterii executive este primordial față de cel al puterii legislative. Principalul realizator al politicii naționale este Guvernul, care stabilește și conduce politica națiunii (art. 20 alin. (1) din Constituția Franței).

Profesorul Cristian Ionescu accentuează că din evoluția modernă a principiului separației puterilor în stat nu ar trebui să excludem și alți factori noi [2, p. 133-134]:

a) participarea maselor la conducere prin referendum și inițiative legislative populare, restrîngîndu-se astfel principiul reprezentării;

b) instituționalizarea în Constituții a unor autorități noi, avînd rolul și funcțiile ombudsmanului; apar astfel noi forme de control asupra autorităților administrației publice centrale și celei locale;

c) recurgerea la justiția constituțională, înfăptuită de o autoritate politică jurisdicțională independentă (Curtea Constituțională), în condițiile în care puterea executivă deține dreptul de sesizare a acesteia (prevederi constituționale în Franța, România etc.);

d) înființarea unor organisme auxiliare ale diferitelor puteri, cum ar fi Consiliul Legislativ, care funcționează pe lîngă Parlament; Consiliul Suprem de Apărare, afiliat executivului; Consiliul Suprem al Magistraturii, cu atribuții în organizarea puterii judecătorești; Curțile de Conturi etc.;

e) raportul dintre formalismul legal existent în cadrul fiecărei puteri și funcționalismul actului de guvernare, din care pot rezulta pro-

cese de decizie ce nu pot fi încadrate cu ușurință în niciuna dintre cele trei puteri în stat;

f) instituționalizarea unor cvasiforme de „control cetățenesc” asupra unor departamente ale executivului prin sesizarea instanțelor de contencios administrativ, în legătură cu acte administrative ilegale și abuzuri ale administrației;

g) dublarea principiului separației puterilor, coraporturile politice dintre majoritatea parlamentară (guvernul majoritar) și opoziție, din care pot să rezulte transpunerea regulilor jocului politic specifice separației puterilor în confruntări între partidele politice parlamentare;

h) controlul societății civile, îndeosebi prin mijloace de presă, asupra mecanismelor de decizie guvernamentală și transparența procesului de guvernare, ceea ce duce la desacralizarea puterii și la sporirea responsabilității autorităților legislative, executive și judecătorești față de cetățeni.

Concluzii. Teoria separației celor trei puteri în stat, formulată acum peste două secole, a evoluat între timp și nu mai putem vorbi de o separație strictă sau rigidă a puterilor. Deformarea acestui principiu are loc în mod diferit în diferite țări și este cauzat de un șir de factori specifici. Analiza efectuată a arătat că în prezent rolul puterii executive pare să fie primordial, comparativ cu cel al puterii legislative.

Referințe bibliografice

1. Muraru I., Tănăsescu S. Drept constituțional și instituții politice, vol. 1. București: Ed. C.H. Beck, 2012, 216 p.
2. Ionescu C. Principiile fundamentale ale democrației constituționale. București: Lumina LEX, 1997, 248 p.
3. Ionescu C. Sisteme constituționale contemporane. București: Șansa, 1994, 274 p.
4. Quermonne J.-L. Le gouvernement de la France sous la V-eme République. Paris: Fayard, 1996, 928 p.
5. Carcassonne G. La resitance de l'Assemblée Nationale a l'abaissement de son role. In: Revue français de science politique, 1984, nr. 4-5, p. 910-921

PARADIGMA FISCALĂ A PIETEI DE CAPITAL DIN MOLDOVA

Valeriu KUCIUK,
doctor în drept, lector universitar
Udi RAHMANI,
doctorand

SUMMARY

The capital market represents the essential component of the restructuring process of the economic system, the financial instruments developed quickly and the economy becoming “a paper economy”. The further development of national economy of Moldova depends in great extent on the expansion of the capital market. The paper reveals the project of law-ferenda about taxation regulations of the market securities of Republic of Moldova.

Keywords: tax, fiscal, regulation, tax optimization.

REZUMAT

Piața de capital reprezintă o componentă esențială a proceselor de restructurare a sistemului economic al țării, unde evoluează rapid instrumentele financiare și economia devine mobilă. Dezvoltarea în continuare a economiei naționale a Moldovei depinde în mare măsură de expansia pieței de capital. Lucrarea data expune asupra unui proiect de lege-ferenda privind reglementările fiscal pe piața de capital a Republicii Moldova.

Cuvinte-cheie: impozitare, fiscal, reglementare, optimizare fiscal.

Introducere. Este de remarcat, că tradițional, pîrghiile și stimulentele fiscale pot crea în modul cel mai eficient condiții pentru a încuraja investițiile, respectiv impulsivînd dezvoltarea tuturor segmentelor pieței de capital.

Ținînd cont de faptul, că Comisia Națională a Pieței Financiare (în continuare CNPF) în calitatea sa de autoritate cheie responsabilă de dezvoltarea pieței de capital din Republica Moldova a inițiat de mai multe ori diferite modificări la legislația fiscală (nerealizate), avînd în vedere evoluția situației descrisă în Rapoartele asupra activității Comisiei Naționale a Pieței Financiare și asupra funcționării pieței financiare nebancale pentru anul 2014 și 2015, dar și reieșind din necesitatea executării prevederilor Hotărîrii Parlamentului RM nr. 236 din 17.12.2015 [1], considerăm oportun promovarea unui proiect de lege-ferenda în vederea modificării compartimentului fiscal al

legislației în vigoare a Republicii Moldova care reglementează piața financiară nebancale, în scopul impulsivării dezvoltării tuturor segmentelor pieței de capital, precum și asigurării unor surse alternative de finanțare a agenților economici, inclusiv prin diversificarea instrumentelor financiare.

Scopul lucrării. Analiza juridică a problemelor cheie fiscale pe piața de capital a Republicii Moldova cu formularea concretă a propunerilor de lege-ferendă.

Metodele de cercetare științifică aplicate: cercetare comparativă, analiză și sinteză juridică comparată.

Pornind de la faptul, că cele mai bune practici fiscale atesată regimuri juridice aplicabile și condiții echivalente de impozitare atît pentru valorile mobiliare emise de către societățile pe acțiuni, autoritățile publice centrale și locale, cit și pentru valorile mobiliare de stat sau pentru produsele bancare, considerăm important de a atenționa faptul, că doar

oportunitățile de profitabilitate și siguranță juridică sînt acceptate ca indici investiționali de către investitorii locali și străini. De aceea, există certitudinea că impulsivitatea fluxului investițiilor directe în economia țării poate fi generată doar prin mecanisme și pârghii fiscale eficiente, supuse unor regimuri fiscale stimulatorii și protecționiste. Iar o politică fiscală reglementată echilibrat, la rîndul său conduce la oferirea posibilității legale agenților economici de a-și dezvolta afacerile, de a mări numărul de locuri de muncă, contribuind indirect la suplinirea bugetului consolidat.

Astfel, pentru asigurarea condițiilor egale de circulație a tuturor tipurilor și categoriilor de valori mobiliare, este binevenită completarea articolului 20 din Codul fiscal nr.1163-XIII din 24.04.1997, cu literele v) și z¹⁰⁾ în următoarea redacție:

„v) dobînzile aferente obligațiunilor emise de către societățile pe acțiuni, autoritățile publice centrale și locale.

z¹⁰⁾ dividendele achitate de societățile pe acțiuni.”

De asemenea, în contextul susținerii investitorului național și a celui străin, considerăm necesară completarea Codului fiscal nr.1163-XIII din 24.04.1997 cu prevederi juridice care ar statua facilități fiscale pentru investitori și investiții [2], în special în situațiile de majorări de capital social prin intermediul ofertelor publice de valori mobiliare (IPO-uri), ținînd cont de faptul că conform art.6 al Legii nr.171 din 11.07.2012 cu privire la piața de capital, ofertă publică de valori mobiliare este o „*comunicare adresată unor persoane, făcută sub orice formă și prin orice mijloace, care prezintă informații suficiente despre ter-*

menele ofertei și despre valorile mobiliare oferite, astfel încît să permită investitorului să adopte o decizie cu privire la cumpărarea sau subscrierea acestor valori mobiliare”. Ofertele publice de valori mobiliare pot fi inițiate pe piața primară sau pe piața secundară, de către emitenți sau participanții profesioniști la piața de capital, dar și de alte entități juridice. În practica internațională acestor oferte le sînt acordate un interes sporit și sînt utilizate ca un indicator de determinare a gradului de lichiditate și siguranță, transparență și dezvoltare a pieței de capital.

Totodată, avînd în vedere reținerile la sursa de plată care se efectuează pe piața de capital din Moldova, se impune completarea articolului 90 din Codul fiscal nr.1163-XIII din 24.04.1997 cu prevederi ce s-ar referi la exonerarea de la reținerea prealabilă din plățile efectuate în folosul persoanei fizice, pe veniturile obținute sub formă de creștere de capital. Astfel, propoziția a doua din articolul 90 ar putea fi expusă în următoarea redacție: „***Nu se reține în prealabil suma în mărime de 7% din plățile efectuate în folosul persoanei fizice pe veniturile obținute de către aceasta, conform art.18 lit.e), 20, 88, 89, 90¹ și 91, precum și din suma arendei terenurilor agricole și/sau înstrăinării activelor de capital ale persoanelor fizice cetățeni ai Republicii Moldova conform contractelor de leasing, lease-back, gaj, ipotecă și/sau în cazurile de înstrăinare forțată a activelor de capital.***”

Această propunere de lege-ferenda reiese din experiența altor țări, unde veniturile obținute de rezidenți sub formă de creștere de capital sînt exceptate de la reținerea prealabilă din plățile efectuate în folosul persoanei fizice.

Pentru aplicarea normelor sus expuse în Republica Moldova, drept motive și argumente de fond ar servi următoarele.

Conform prevederilor art.18 din Codul fiscal, în sursele de venit impozabile se include și creșterea de capital, care rezultă din vânzarea/cumpărarea acțiunilor emise de societățile pe acțiuni. Actualmente, întru aplicarea prevederilor articolului 90 din Codul fiscal, participanții profesioniști la piața valorilor mobiliare rețin în prealabil, ca parte a impozitului, o sumă în mărime de 7% din valoarea tranzacției efectuate cu valorile mobiliare în folosul persoanei fizice, fără a se cunoaște la momentul efectuării tranzacției dacă a fost înregistrată o creștere de capital sau nu.

Totodată, după cum se cunoaște, majoritatea cetățenilor din Republica Moldova au devenit acționari ai societăților pe acțiuni ca rezultat al investirii bonurilor patrimoniale în cadrul procesului de privatizare din anii 1994-1997. Din analiza statisticii tranzacțiilor pe piața de capital se relevă faptul, că în majoritatea cazurilor, acestea se efectuează la prețuri mai mici decît valoarea lor nominală sau de procurare, respectiv în aceste cazuri nu se atestă o creștere de capital. Cu toate acestea, participanții la piața de capital sînt obligați să rețină, în prealabil, ca parte a impozitului, o sumă în mărime de 7% din valoarea tranzacției. Astfel, în concluzie, putem deduce faptul că impozitarea pe acest capăt fiscal, se face fără justă cauză, și deci – nefondată, fapt care ulterior necesită calcule suplimentare și deduceri fiscale, afectând drepturile fiscale și interesele legale ale contribuabililor din Republica Moldova.

Un alt aspect fiscal, care în

opinia noastră necesită reglementare legislativă, ține de problema deductibilității sumelor decontate pentru achitățile ulterioare a pensiilor facultative.

Menționăm că în practica internațională sînt frecvent utilizate facilități fiscale pentru a stimula direcționarea mijloacelor persoanelor fizice în asigurări de viață. Spre exemplu:

- în Bulgaria se acordă deductibilitate primelor de asigurare de viață în limita a 10% din venitul personal anual;

- în Cehia se acordă deductibilitate pentru asigurări de viață în limita a 400 € anual;

- în Slovacia se acordă deductibilitate pentru asigurări de viață în limita a 300 € anual;

- în Estonia se acordă deductibilitate pentru toate primele plătite pentru asigurări de viață, încheiate pentru minim 10 ani;

- în Lituania se acordă deductibilitate pentru toate primele plătite pentru asigurări de viață, încheiate pentru minim 10 ani, dar nu mai mult de limita a 4 salarii minime pe economie.

În cazul Republicii Moldova, considerăm binevenit, ca deducerea primelor de asigurări de viață, de sănătate, accidente și riscuri de calamități naturale achitate de persoanele fizice să constituie un salariu mediu lunar pe economie prognozat pentru anul 2016 [3], fiind completat articolul 36 din Codul fiscal nr.1163-XIII din 24.04.1997 cu alin.(9) cu următorul conținut: „(9) *Se permite deducerea în quantum de un salariu mediu lunar pe economie prognozat pentru anul curent, a primelor de asigurare plătite în baza contractului de asigurare de viață, de sănătate, accidente și riscuri de calamități naturale de către persoana fizică sau în*

favoarea acesteia de către angajatorul său”.

Totodată, astăzi, conform prevederilor Codului fiscal, suma dedusă totală din venitul impozabil pentru persoana fizică, nu trebuie să depășească 15% din venitul brut câștigat de ea. În opinia noastră, această deductibilitate este una redusă și neargumentată, în special dacă comparăm cu jurisdicțiile europene unde ajunge pînă la nelimitat pentru persoane fizice [4] (cazul Ungariei), dar și cu o piață a pensiilor facultative foarte bine dezvoltată. Totodată, suma dedusă totală din venitul impozabil în Moldova care nu trebuie să depășească 15% din venitul brut cîștigat, este o sumă destul de mică, de aceea pe piața muncii din Moldova ea se consideră ca neatractivă și neinteresantă. Totodată, făcînd analogie cu situații similare Moldovei, unde situația demografică este destul de nefastă, iar bugetul de asigurări sociale de stat nu poate asigura o pensie decentă contribuabililor, practica mai multor țări demonstrează că facilitățile fiscale sînt existente și la etapa de plată a pensiei. Aceasta se referă numai la plățile efectuate sub formă de pensii și nu altele, ca de exemplu restituirile din întreruperea contractului pînă la apariția dreptului la pensie a contribuabilului, sau alte cazuri. Astfel, are loc stimularea acumulărilor prin economisire și realizarea scopului de bază al Legii – plata pensiei suplimentare. Pornind de la motivele sus expuse, considerăm binevenită modificarea articolul 67 alineatul (1) din Codul fiscal nr.1163-XIII din 24.04.1997, în modul în care cifra „15%” ar fi substituită cu cifra „25%”, iar articolul 68 s-ar expune în următoarea redacție: „(1) *Veniturile fondurilor nestatale de pensii și plățile efectuate din*

aceste fonduri sub formă de pensie suplimentară de anuități nu sînt supuse impozitării. (2) Orice plăți, cu excepția celor de la alin. (1) al prezentului articol, efectuate din fondurile nestatale de pensii, se includ în venitul brut al membrului (beneficiarului).”

Astfel, în contextul evoluțiilor demografice, în considerațiunea noastră, stimularea economiilor private pe termen lung devine una din principalele opțiuni juridice pentru susținerea și dezvoltarea legală a sistemului asigurărilor sociale în Republica Moldova. Mai mult ca atît, reglementarea cursivă stimulativă a regimului juridic fiscal, care ar include și primele colectate de către asigurătorii care practică asigurări de viață, dar și reinvestirea lor, ar servi drept un pilon de susținere a activităților economice din țară, indicînd rentabilitatea pentru investitori pe piața de capital, dar și fiind în cummul atît cerință, cît și o certitudine sigură și necesară pentru asigurați și pentru cei asigurați.

O altă chestiune care vizează regimul fiscal al entităților pieței financiare, ține de serviciile informaționale prestate de Biroul istoriilor de credit. Astfel, în conformitate cu Legea privind birourile istoriilor de credit [5], în Moldova a fost creat Biroul istoriilor de credit, care în prezent activează pentru sporirea gradului de protecție a creditorilor și debitorilor pe contul diminuării generale a riscurilor de credit, în scopul ridicării eficienței activității instituțiilor financiare și a altor societăți care acordă credite. Respectiv, serviciile acestor entități sînt destinate exclusiv pentru deservirea sectorului financiar bancar și nebanca și pot fi folosite doar cu scopul estimării riscurilor aferente acordării unui credit subiectului istoriei de credit

și/sau gestiunii unui cont existent de credit.

Actualmente, Biroul istoriilor de credit prestează servicii informaționale privind formarea, prelucrarea și păstrarea istoriilor de credit, precum și de prezentare a rapoartelor de credit către toate băncile comerciale din Republica Moldova, care la rândul său, sînt obligate în conformitate cu legislația în vigoare, să transmită către biroul istoriilor de credit informația ce constituie parte a istoriilor de credit și să consulte istoria de credit a subiectului atît la acordarea creditului, cît și pe parcursul executării contractului de credit. Totodată, Biroul istoriilor de credit a demarat procedura de conectare a surselor de formare a istoriilor de credit – instituțiilor financiare non-bancare la sistemul informațional al biroului.

În contextul celor expuse mai sus, precum și luînd în considerație faptul că serviciile financiare care țin de acordarea sau transmiterea creditelor, inclusiv gestionarea creditelor, sînt tratate ca fiind servicii financiare scutite de TVA [6], considerăm binevenite modificarea Codului fiscal pentru a include serviciile informaționale prestate de către birourile istoriilor de credit, în conformitate cu Legea nr. 122-XVI din 29.05.2008, în lista livrărilor scutite de TVA. De aceea se propune, ca să fie inclusă în subalin.12) din art.103 alin.(1) din Codul fiscal nr.1163-XIII din 24.04.1997 a unui nou alineat cu următorul conținut: „*h) serviciile informaționale prestate de către birourile istoriilor de credit în conformitate cu Legea nr. 122-XVI din 29.05.2008 privind birourile istoriilor de credit.*”

Merită de menționat, că actualmente, mai mulți experți ai pieței de capital din Republica

Moldova constată necesitatea aducerii prevederilor Codului fiscal în concordanță cu prevederile legislației privind piața de capital, pentru care fapt ar fi binevenită expunerea art.203 alin. (8) în următoarea redacție: „**(8) Comercializarea valorilor mobiliare sechestrate de către organele fiscale se efectuează în conformitate cu Regulile Pieței Reglementate și actele normative ale Comisiei Naționale a Pieței Financiare coordonate cu Inspectoratul Fiscal Principal de Stat.**”

Și următorul aspect fiscal, care în opinia noastră necesită reglementare legislativă, ține de problema deductibilității sumelor pentru achitățile ulterioare a pensiilor facultative, dar și din venitul impozabil pentru persoana fizică.

Menționăm, că în practica internațională sînt frecvent utilizate facilități fiscale pentru a stimula juridic direcționarea mijloacelor persoanelor fizice în asigurări de viață. Spre exemplu:

- în Bulgaria se acordă deductibilitate primelor de asigurare de viață în limita a 10% din venitul personal anual;

- în Cehia se acordă deductibilitate pentru asigurări de viață în limita a 400 € anual;

- în Slovacia se acordă deductibilitate pentru asigurări de viață în limita a 300 € anual;

- în Estonia se acordă deductibilitate pentru toate primele plătite pentru asigurări de viață, încheiate pentru minim 10 ani;

- în Lituania se acordă deductibilitate pentru toate primele plătite pentru asigurări de viață, încheiate pentru minim 10 ani, dar nu mai mult de limita a 4 salarii minime pe economie.

În cazul Republicii Moldova, considerăm binevenit, ca deducerea primelor de asigurări de viață,

de sănătate, accidente și riscuri de calamități naturale achitate de persoanele fizice să constituie un salariu mediu lunar pe economie prognozat pentru fiecare an de referință (în cazul dat anul 2016 [7]), fiind completat articolul 36 din Codul fiscal nr.1163-XIII din 24.04.1997 cu alin.(9) cu următorul conținut: „**(9) Se permite deducerea în cuantum de un salariu mediu lunar pe economie prognozat pentru anul curent, a primelor de asigurare plătite în baza contractului de asigurare de viață, de sănătate, accidente și riscuri de calamități naturale de către persoana fizică sau în favoarea acesteia de către angajatorul său.**”

Totodată, astăzi, conform prevederilor Codului fiscal, suma dedusă totală din venitul impozabil pentru persoana fizică, nu trebuie să depășească 15% din venitul brut cîștigat de ea. În opinia noastră, această deductibilitate este una redusă și neargumentată, în special dacă comparăm starea de lucruri cu jurisdicțiile europene, unde deducerile pot ajunge pînă la nelimitat pentru persoane fizice [8] (cazul Ungariei), dar și cu o piață a pensiilor facultative foarte bine dezvoltată. De aceea, regula generală în vigoare potrivit căreia suma dedusă totală din venitul impozabil în Moldova nu trebuie să depășească 15% din venitul brut cîștigat, indică o sumă destul de mică, fapt datorită căreia pe piața muncii din Moldova nu se aplică, considerîndu-se drept o soluție juridică economică neatractivă și neinteresantă.

În acest temei, făcînd analogie cu alte țări care au situații similare Moldovei, unde situația demografică este destul de nefastă, iar bugetul de asigurări sociale de stat nu poate asigura o pensie decentă contribuabililor, practica lor de-

monstrează, că facilitățile fiscale sînt existente și la etapa de plată a pensiei. Aceasta se referă numai la plățile efectuate sub formă de pensii și nu altele, ca de exemplu restituirile din întreruperea contractului pînă la apariția dreptului la pensie a contribuabilului. Astfel, are loc stimularea acumulărilor prin economisire și realizarea scopului de bază al Legii – plata pensiei suplimentare.

Astfel, în contextul evoluțiilor demografice, în considerațiunea noastră, stimularea economiilor private pe termen lung devine una din principalele opțiuni pentru susținerea și dezvoltarea sistemului asigurărilor sociale, dar și a pieței de capital din Republica Moldova.

Mai mult ca atît, reglementarea cursivă stimulatîvă a regimului fiscal, care ar include și primele colectate de către asiguratorii care practică asigurări de viață, de regulă, dar și reinvestirea lor, ar servi drept un pilon de susținere a activităților economice din țară, indicînd rentabilitatea pentru investitori pe piața de capital, dar și fiind o certitudine sigură și necesară pentru asiguratorii și pentru cei asigurați.

Cu referință la regimul fiscal european [9], necesită a menționa că fiscalitatea în domeniul pensiilor private în Uniunea Europeană, prevede posibilitatea taxării lor în unul din trei momente sau compilația lor parțială:

a) la momentul plății contribuțiilor (de către angajat și/sau angajator);

b) la momentul realizării profitului din investiții;

c) la momentul plății pensiei.

În funcție de regimul fiscal aplicabil în țară, există patru modalități de taxare a pensiilor private: EET, TEE, TTE și ETT.

	EET	TEE	TTE	ETT
Contribuții	Exceptat	Taxat	Taxat	Exceptat
Investiții	Exceptat	Exceptat	Taxat	Taxat
Pensii	Taxat	Exceptat	Exceptat	Taxat

Primele două modalități (EET și TEE) taxează practic doar consumul (cheltuielile), indiferent dacă acesta are loc acum sau în viitor. De cealaltă parte, ultimele două modalități (TTE și ETT) reprezintă o taxă pe toate veniturile, indiferent dacă sînt din cîștiguri sau investiții și indiferent dacă sînt consumate sau economisite.

Astfel, majoritatea statelor membre UE taxează pensiile pe sistemul EET sau ETT (în ambele situații contribuțiile fiind exceptate de la impozitare) [10]. În general, și investițiile sînt exceptate de la impozitare, singurele state care taxează investițiile fiind Danemarca, Suedia și Italia (ETT).

Comisia Europeană susține și recomandă statelor membre acest tip de taxare amînată (EET), deoarece contribuțiile diminuează capacitatea unei persoane de a plăti taxe și încurajează cetățenii să economisească. În plus, această măsură ajută statele membre să facă față unei explozii demografice, din moment ce vor încasa mai multe taxe atunci cînd vor trebui să facă față unui număr de pensionari în creștere.

Astăzi, pentru Republica Moldova, regimul juridic fiscal în România și reglementările relevante lui, sînt bune indicatoare, în special în vederea armonizării legislației sale a pieței de capital la cea europeană.

În ceea ce privește regimul juridic fiscal aplicabil pensiilor private din România, acesta este unul de tipul EET cu aplicabilitate limitată în ceea ce privește impozitarea contribuțiilor (limita de 400 euro/anual în cazul pensiilor facultati-

ve). Astfel, dacă în cazul pensiilor administrate privat contribuțiile nu fac obiectul impozitării, în cazul pensiilor facultative există o deductibilitate parțială.

Pe lîngă beneficiile practice (aplicarea și calcularea facilă a obligațiilor fiscale de către departamentele contabile ale angajatorilor), deductibilitatea totală are și următoarele avantaje: atît angajatorul cît și angajații vor fi stimulați să aleagă acest beneficiu, pensiile facultative oferind un avantaj fiscal mult mai mare decît o creștere salarială; este un instrument de fidelizare a angajaților săi, și cel mai important, asigură angajaților un venit suplimentar la pensionare.

De asemenea, ca urmare a taxării directe a pensiilor dar și celei indirecte din creșterea consumului, va beneficia și statul, or în final baza pentru taxare este mai mare, și deci și sumele taxate vor fi mai mare. Suplimentar la aceasta, sumele astfel acumulate vor fi utilizate în economia reală prin investirea continuă a acestora.

În schimb, impozitarea lor imediată ar aduce un venit suplimentar la buget doar temporar, fără a ajunge însă în economia reală și fără a beneficia de efectul de multiplicare adus de investirea continuă a sumelor respective. De aceea, comparativ cu alte forme de economisire, regimul juridic fiscal aplicat pensiilor facultative este mai avantajos decît sistemele clasice de economisire (depozitele, certificatele de depozit etc.) și alte forme de investiții (acțiuni, obligațiuni etc.). În caz contrar, nu se poate vorbi despre regimuri fiscale stimulatorice, din moment

ce acestea nu beneficiază de avantaje fiscale, iar singurul punct comun poate fi doar perioada lungă de economisire – aspect care astăzi nu este prezent pe agenda participanților la piața de capital.

Urmare celor relatate, putem concludiona, că pensiile facultative reprezintă nu numai modalitatea de a-ți asigura un nivel de trai mai bun la pensionare, dar și cea mai avantajoasă formă de economisire existentă pe piața de capital. De aceea, realizarea considerentului relevant privind încorporarea propunerilor expuse în legislația fiscală care guvernează piața de capital din Moldova, ar asigura atingerea anumitor obiective cu referire la aspectele sociale, atractivitate investițională a unor instrumente financiare, optimizare a regimului fiscal existent pe piața de capital, promovind dezvoltare și dinamică investițională.

Totodată. În temeiul celor sus expuse, considerăm că,

a) legislația fiscală din Republica Moldova rămîne a fi împovărătoare și excesiv de restrictivă, comparativ cu mai multe jurisdicții vecine, în special cea a Uniunii Europene;

b) în Codul Fiscal persist preve-

deri neclare și nestimulatorice referitoare la reglementarea taxelor și plăților pe piața de capital fiind necesare precizări și reglementări stimulatorice pentru piața de capital a Moldovei;

c) diferențele de reglementare dintre Republica Moldova și alte țări, în primul rînd vecine, fac dificile sau chiar imposibile investițiile străine pe piața de capital a Moldovei;

d) implementarea propunerilor de lege-ferenda formulate în prezenta lucrare, vor optimiza regimul juridic fiscal pe piața de capital a Republicii Moldova, contribuind substantial la dezvoltarea ei.

Referințe bibliografice

1. Art.3 lit.b) din Hotărîrea Parlamentului RM nr. 236 din 17.12.2015 ”Privind Raportul asupra activității Comisiei Naționale a Pieței Financiare și asupra funcționării pieței financiare nebankare pentru anul 2014”

2. Similar prevederilor art. 49² excluse prin Legea nr.267 din 23.12.2011

3. Hotărîrea Guvernului RM nr. 879 din 23.12.2015

4. În jurisdicțiile europene, se ajunge pînă la deductibilitatea neli-

mitată pentru persoane fizice (cazul Ungariei)

5. Legea nr. 122-XVI din 29.05.2008 privind birourile istoriilor de credit

6. Conform prevederilor art. 103 alin.(1) subalin. 12) lit. (a) al Codului fiscal

7. Hotărîrea Guvernului RM nr. 879 din 23.12.2015

8. În jurisdicțiile europene, se ajunge pînă la deductibilitatea neli-mitată pentru persoane fizice (cazul Ungariei)

9. Autoritatea de Supraveghere Financiară din România. „Regimul fiscal european”, <http://asfromania.ro/publicatii/rapoarte-anuale/rapoarte-piata-de-capital/98-root-ro/protectia-consumatorilor/sistem-pensii-private/1782-analiza-privind-regimul-fiscal-aplicabil-pensiilor-facultative>

10. http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/personal_tax/pensions/index_en.htm